

SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ENTEGRASYONU

Kenda Shaherhasli

Serra Erel

Merve Özdenler

Hatice Betül Cengiz

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الإجتماعية

**yeryüzü
cocukları**
CHILDREN OF EARTH

Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu

Hazırlayanlar

Kenda Shaherhwasli, Serra Erel, Merve Özdenler,
Hatice Betül Cengiz

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet Emin Dağ

Çeviri

Ömer Atıf Ala, İbrahim Mercan

Redaksiyon

Salman Narlı

Web Editörü

Sueda Nur Çokadar

Baskı

Nisan 2021

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müelliflerine aittir.

©İNSAMER 2021

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur. Sadece kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Nuhun Gemisi

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nurgül Ersoy

Baskı: Pelikan Basım

Ulubatlı Hasan Caddesi No.2 H D Blok No.19
Başakşehir – İstanbul

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
I. BÖLÜM	
Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu (Dört Yılın Muhasebesi)	9
Giriş	10
1. Çalışma Yöntemi	10
a) Çalışmanın Soruları	10
b) Çalışma Metodu	11
c) Saha Çalışması Hakkında Notlar	12
d) Çalışmanın Bağlamı	13
e) Çalışmanın Önemi	13
2. Çalışmada Kullanılan Kavramlar	13
a) Sosyal Uyum	13
b) Zorbalık	14
c) Dışlanma veya Sosyal İzolasyon	14
d) Kışkırtma Kampanyaları	14
e) Uyum Sınıfları	14
3. Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon Deneyimi	15
a) Dil Engelinin Aşılması	15
b) Öğrenci-Okul İlişkisi	17
c) Türk Öğrencilerle Sosyal İlişkiler	19
4. Uyum ve Entegrasyon Deneyiminin Sonuçları	22
a) Dil Engeli ve Bu Engelin Aşılması	23
b) Okul Hakkındaki İzlenimler	23
c) Arkadaşlık Kurma Kabiliyeti	23
5. Sonuçlar	24
Sonnotlar	24

II. BÖLÜM	
Okulların Entegrasyon Sürecine Etkileri	25
Giriş	26
1. Entegrasyonda Okulun Rolü	27
2. Okul Çevresi ve Entegrasyon Sürecine Etkisi	30
A. Öğretmenler	30
a) <i>Yabancı Öğrenci Fikrinin Kabul edilmesi</i>	31
b) <i>Yabancı Öğrencilere İlgi ve Manevi Destek Becerisi</i>	32
c) <i>Kültürel Farklılıkları Yönetme Becerisi</i>	34
d) <i>Kişisel Algılardan Kurtulmak</i>	35
e) <i>Öfke Kontrolü</i>	36
f) <i>Sonuç Olarak</i>	37
B. Suriyeli öğrenciler öğretmenlere ne kadar ek yük getirdi?	38
C. Okul	40
a) <i>İdarenin Türk Okullarındaki Suriyeli Öğretmenlerle İlişkisi</i>	44
b) <i>Suriyeli Öğretmenlerin Rolüne İlişkin Gözlemler</i>	45
3. Entegrasyonu Etkileyen Diğer Faktörler	47
A. Sınıf Seviyesinin Etkisi	47
B. Eğitimden Kopmanın Etkisi	49
a) <i>Başarılı Bir Örnek</i>	51
b) <i>“Sokak Çocukları” Meselesi</i>	51
C. Zoraki Seçimlerin Etkisi	53
D. Zoraki Seçeneklerin Etkisi	55
Sonuç	57
Sonnotlar	58
III. BÖLÜM	
Entegrasyon Çabalarında Öğrenci ve Aile	63
Giriş	64
1. Entegrasyon Başarısında Ebeveynlerin Rolü	64

2. Entegrasyon Çabalarında Öğrencinin Rolü	72
3. Öğrencilerin Sosyal Entegrasyonunda Başarı Etkenleri	85
Sonnotlar	91
IV. BÖLÜM	93
Suriyeli Çocukların Okullaşma Süreci ve STK'ların Etkisi	
1. Suriyeli Çocukların Okullaşma Süreci ve STK'ların Etkisi	94
2. Okullaşma Desteği	95
3. Psikososyal ve Akademik Destek	97
4. Sonuç ve Öneriler	100
Kaynakça	101
V. BÖLÜM	103
Genel Sonuçlar	
1. Genel Sonuçlar	104
a) Entegrasyon Çabalarının Desteklemesinde veya Engellemesinde Ailenin Rolü	104
b) Öğrencinin Rolü	105
c) Türkiyeli Öğrencilerle Sosyal Sorunlar	105
d) Öğrencilerin Entegrasyon Sürecinde Başarısını Etkileyen Faktörler	106
2. Tavsiyeler	107
a) İdari Tavsiyeler	108
b) İletişimi İyileştirmeye İlgili Tavsiyeler	109
c) Psikoloji ve Davranışlarla İlgili Tavsiyeler	109
d) Velilere Tavsiyeler	110
3. Son Söz	110

TAKDİM

Bu araştırma, 2016 yılında hayata geçirilen Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi'ni, bu çerçevede Suriyeli öğrencilerin uyum sağlama sürecini ve öğrencilerin önündeki engeller ile karşılaştıkları sorunları incelemeyi; ayrıca bu projenin başarılı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinin yollarını araştırmayı hedeflemektedir.

Bu dizi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, "Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi'nin Dördüncü Yılı" başlığı adı altında olup bir yandan Türkiye'de okul yönetimini düzenleyen yasal çerçeveyi ele alırken bir yandan da Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonunun başarısını ölçen ve üç belirleyici varsayım üzerine kurulan birincil bir değerlendirme sunmaktadır.

İkinci bölümde entegrasyon ve uyumun desteklenmesi ya da engellenmesinde öğretmen ve okul idare sisteminin oynadığı rol, "Okul Sistemi ve Entegrasyon Süreci Üzerindeki Etkileri" başlığı altında ele alınmıştır. Bu çerçevede, verilen emeklerin başarılı olmasında doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olabilen bazı "ek dış etkenler" incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise entegrasyon ve uyum sürecinin başarısının temeli olan Suriyeli öğrencileri olumlu veya olumsuz şekilde etkileyebilen bazı faktörler, "Öğrenci ve Aile: Kişisel ve Dış Etkenlerin Uyum ve Entegrasyon Sürecinin Başarısına Etkileri" başlığı altında irdelenmektedir. Ayrıca bu bölümde ailenin rolü, etkisi ve uyum sürecinin bazı öğrencilerde başarılı olmasında etkili olan bazı "genel faktörler" ele alınıp bu projenin başarılı olmasını ve engellerin ortadan kaldırılmasını destekleyebilecek tavsiyelere yer verilmektedir.

I. BÖLÜM

**SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE
ENTEGRASYONU¹**
(DÖRT YILIN MUHASEBESİ)

GİRİŞ

19 Ağustos 2016 tarihinde alınan bir kararla Türkiye’de bulunan Geçici Eğitim Merkezlerinin (GEM) dört yıl sürecek aşamalarla kapatılmasına ve bu eğitim merkezlerinde okuyan tüm öğrencilerin Mili Eğitim Bakanlığına bağlı Türk eğitim sistemine entegre edilmesine karar verilmiştir. Bu kararla birlikte Suriyeli öğrencilerin entegrasyonunu düzenleyecek talimat ve yönetmelikler açıklanmış, Suriyeli öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmamaları için özellikle önlemler alınmış ve ihtiyaç duydukları psikolojik destek sağlanmıştır.

Bu kapsamda 2016-2017 eğitim öğretim yılında 1. ve 5. sınıflarda Suriyeli okullarda eğitime devam eden tüm Suriyeli çocukların Türk okullarına nakledilmesine karar verilmiştir. 2017-2018 eğitim öğretim yılında da aynı işlem 2. ve 6. sınıf öğrencilerine, daha sonraki yıllarda da diğer sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, 2019 yılı sonunda Türkiye’nin okul çağında (5-17 yaş arası) 1.301.380 yabancı öğrenciye ev sahipliği yaptığını belirtmişti. Buna göre, toplam öğrenci sayısının %83’ünü teşkil eden Suriyeli öğrenci sayısı 1.082.172 olarak açıklanmıştır. Aynı süreçte 781.348 öğrencinin Türk okullarında eğitimlerine halihazırda devam ettiği ve bunların yaklaşık 700.000 kadarının Suriyeli öğrenci olduğu açıklanmıştır. Bu rakam okul çağındaki toplam Suriyeli öğrenci sayısının %70’ini oluşturmaktadır.

Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi Millî Eğitim Bakanlığı denetiminde Avrupa Birliği tarafından finanse edilerek Türkiye’nin 26 ilinde hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, öğrencilere 2016 yılında 2 milyon Türkçe dil eğitim kitabı, şimdiki okul döneminde de 3 milyondan fazla üç Türkçe dil eğitim seti dağıtılmıştır. Ayrıca, sonuncusu Nisan 2019 yılında gerçekleştirilen birçok seviye tespit sınavı yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanı yabancı öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyum sağlamasında bazı zorluklar çektiğini işaret ederek bu zorlukların altında yatan sebebin dil engeli olabileceğine dikkat çekmişti.

Bu çalışma İstanbul’da yaşayan Suriyeli öğrencilerden örnek bir kesimin karşılaştığı problem ve zorlukları analiz edip bunları Türkiye genelinde yaşayan Suriyeli ve Arap öğrencilerin problemleri ile karşılaştırarak gerek Türkiye, gerekse İstanbul’da yaşayan Suriyeli öğrencilerin karşılaştığı sorunlara ışık tutmaya çalışmaktadır.

1. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

a) Çalışmanın Soruları

Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyum konusu ele alındığında genelde dil öğrenmenin uyum sağlamanın temel anahtarı olduğuna değinilmiş, dolayısıyla resmî Türk kurumları, Suriyeli kurum ve dernekler tüm emeklerini o yöne odaklamışlardır. Ancak burada yanıtlanması gereken önemli diğer sorular daha bulunmaktadır:

- ▶ Türkçeyi öğrenmek öğrencilerin okullarına uyum sağlamasına yeterli olmuş mudur?
- ▶ Dil öğrenimini engelleyebilecek ve o yönde sarf edilen emekleri zayıflatabilecek zorluklar var mıdır?
- ▶ Bu emekleri kolaylaştıracak veya engelleyecek başka nedenler var mıdır?

b) Çalışma Metodu

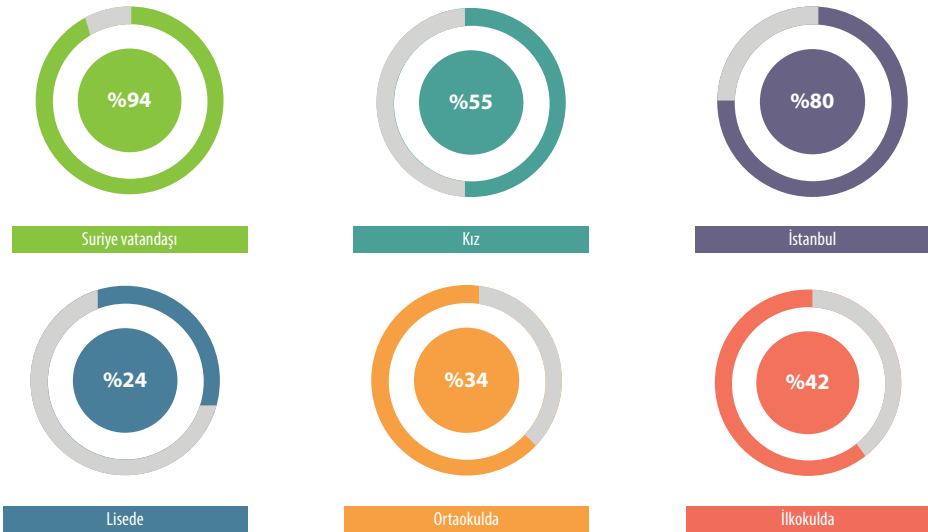
Bu çalışma, betimsel analiz yaklaşımını kullanırken ikincil kaynak olarak Arapça ve Türkçe ile yayınlanan çalışmalar, raporlar ve araştırmaları veri olarak toplamıştır. Bunu yanında, veri toplamak için aşağıdaki yöntemler kullanmıştır:

- Anonim gönüllü katılımcılardan oluşan dijital anket: Katılan aile sayısı 600'dür. Bu katılımcıların illere dağılımı bu şekildedir: %40 İstanbul, %18,3 Gaziantep, %13,2 Hatay, %6,7 Şanlıurfa (kalan oran genel olarak tüm Türkiye illerini kapsamaktadır).

Şekil 1 Aile örnekleri hakkında bilgiler

- Farklı yaşlardan 50 öğrenci ile kişisel görüşmeler (örnek çalışma) ve daha önce sözü geçen aile örnekleri arasından rastgele seçilmiş görüşmeler görüntülü arama ile gerçekleştirilmiştir.

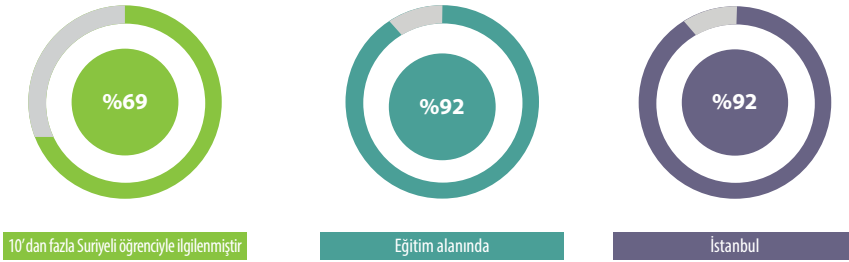
Şekil 2 Görüşülen öğrenci örnekleri hakkında bilgiler

- Daha önce GEM’de çalışan ve şu anda Türk okullarına dağıtılan 21 Suriyeli öğretmen ile görüşmeler yapılmıştır. Bu örneklerin %70’i İstanbul’da yaşamaktadır.

Şekil 3 Suriyeli öğretmen örnekleri hakkında bilgiler

- Türk öğretmen görüşmeleri: 14 Türk öğretmenin katıldığı, ayrıca dört yıl boyunca Suriyeli çocuklarla çalışan Türk uzmanlarla farklı zamanlarda yapılmış yazılı görüşmelerin de yer aldığı dijital anketler düzenlenmiştir.

Şekil 4 Türk öğretmen örnekleri hakkında bilgiler

c) Saha Çalışması Hakkında Notlar

- Bu çalışma geleneksel anlamda akademik, istatistiksel bir araştırma sunmayı hedeflemektedir. Zira bu çalışma ilgili makam ve sorumlulara uyum sürecinin yeterince etkili olmamasına sebep olan faktör ve sorunlara ortaya koyan bir araştırma olmayı amaçlamaktadır.
- Çalışmada özellikle İstanbul’da yaşayan Suriyeli öğrencilerin durumuna odaklandık. Zira gerek aileler, gerek öğrenci ya da Suriyeli ve Türk öğretmenlerden aldığımız yanıtların çoğunluğu İstanbul ilini temsil etmektedir.

- Başlangıçta bu çalışmada geçen rakamlar; anket ve görüşmeler aracılığıyla elde edilen sonuçları yansıtmaktadır. Bu rakamlar genel olarak İstanbul'daki durumu açık bir şekilde ortaya koysa da diğer iller için -İstanbul sonuçlarının genel sonuçlarla büyük benzerlik göstermesine rağmen- aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Ancak elde edilen sonuçların yoğun ve derin bir şekilde, çeşitli kesim ve alanlarda incelenmesi gereken problemlerin göstergeleri olduğu söylenebilir
- Çalışma Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında sosyal entegrasyonu konusuna odaklanacak ve bu kapsamda eğitim sorunlarına, yalnızca uyum konusuna etki ettiği kadarıyla değinilecektir.

d) Çalışmanın Bağlamı

Bu çalışma, koronavirüs pandemisi ve bunun eğitim sistemine olan etkilerinden önce gerçekleştirilmiştir. Zira çalışma geleneksel (yüz yüze eğitim, uzaktan eğitim değil) eğitim sistemi kapsamında okuyan öğrencilerin problemlerini analiz etmeye odaklanmıştır. Uzaktan eğitim deneyimi ve bu deneyimin Suriyeli öğrenciler üzerindeki etkilerini konu alan bir rapor daha sonra yayınlanacaktır.

e) Çalışmanın Önemi

Bu çalışmayı önemli kılan, aşağıda belirtilen amaçları gerçekleştirmeye çalışmasıdır:

- Entegrasyon ve uyum projeleri kapsamında Türk devletinin verdiği emekleri zayıflatan ve Türkler ile Suriyeliler arasındaki gerginliği arttırma riski olan engeller ve dolaylı etkilerinin araştırılıp belirtilmesi.
- Bu engellerin sebep olabileceği, gerek yanlış zihinsel imge yaratılmasına gerekse her iki taraf arasındaki sosyal değerlerin saptırılmasına yol açabilecek yan etkilerin belirtilmesi.
- Suriyeli öğrencilerin okullara devam etmesinden daha önce de bulunan sorun ve problemlerin azalmasına yardımcı olabilecek birtakım çözüm ve öneriler sunarak iki taraf arasındaki gerginliği sömürmeyi amaçlayanların önünü kesmek.
- Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında okuması deneyiminden faydalanarak çok kültürlü ve sağlıklı bir etkileşim içinde olan, birbirlerinin deneyim ve kültüründen faydalanarak zenginleşen bir toplum yaratmak.

2. ÇALIŞMADA KULLANILAN KAVRAMLAR

a) Sosyal Uyum

Sosyal uyum, kişi veya kişi gruplarının daha büyük ve geniş bir gruba yakın olabilmek ve o grubun fertleri olabilmek adına kuralları olan sosyal bir sistem¹ kurarak yaptıkları aktivite ve etkinliklere denmektedir. Bu aktivitelerin başarısı genellikle iki şarta bağlıdır:² Kişinin istekli olarak uyum ve adapte olmak için emek vermesi ve toplumun o kişiyi kabullenip benimsemesi konusundaki isteklilik.

Bu çalışma kapsamında, Suriyeli öğrencinin okul çevresi, öğretmen ve diğer öğrencilere uyum sağlaması ve arkadaşlıklar kurması kastedilmiştir.

b) Zorbalık

Bir ya da birden fazla öğrencinin başka bir öğrenciye zarar vermek için yaptığı ve sürekli tekrarladığı kasıtlı olumsuz davranışlara zorbalık denmektedir. Zorbalık birden fazla kısma ayrılır. Bunlardan biri doğrudan zorbalıktır. Doğrudan zorbalık; sözel zorbalık, tehdit, azarlamak, kışkırtmak, küfür etmektir. Bir diğer zorbalık türü olan fiziksel zorbalık; dövmek, itmek, vurmak, cinsel veya dijital zorbalıktır. Üçüncüsü ise dolaylı zorbalıktır. Dolaylı zorbalık, hiçbir sözcük kullanmadan ve fiziksel şiddet uygulamadan yapılan zorbalık biçimidir. Surat asmak, kasıtlı olumsuz işaretler veya mağduru gruptan ayrı tutmak ya da isteklerini kasıtlı biçimde reddetmek gibi davranışlar sergilemektir.

c) Dışlanma veya Sosyal İzolasyon

Dışlanma bir dolaylı zorbalık biçimi olup birçok farklı suretle ortaya çıkmaktadır: Söylentiler yaymakla tehdit etmek, mağdurla aynı ortamda bulunmayı reddetme, mağdurla ilişki kuran insanlara zorbalık etme, mağduru kıyafet, ırk, renk, din veya engelliliğini eleştirme ve diğer suretlerde görülen davranışlardır.³

d) Kışkırtma Kampanyaları

Kışkırtma kampanyaları; sistematik ve planlı bir şekilde yaygınlaşan söylentiler, yanlış bilgiler ve Suriyelileri sınır dışı etme çağrılarını işaret etmektedir. Bu kampanyalar özellikle sosyal medya sayfalarında ve bazı televizyon kanallarında siyaset amacıyla Suriyelilerin imajını zedelemek ve devletin Suriyelilerle ilgili politikasına karşı gelmek amacıyla yürütülmüştür.

e) Uyum Sınıfları

Uyum sınıfları, Avrupa Birliği tarafından desteklenen bazı projeler kapsamında Suriyeli ve Arap öğrenciler için açılan sınıflara denmektedir. Bu sınıflarda yoğun bir şekilde Türkçe eğitimine öncelik verilmekte (birinci ve ikinci seviye) olup birkaç şekilde uygulanmaktadır:

- ▶ *Okul günü içindeki dersler:* Öğrenci esas sınıftan alınarak Türkçe dersi aldığı başka bir sınıfa gitmektedir.⁴
- ▶ *Okul günü dışındaki dersler:* Bu uygulamada, öğrenci Türkçe dersini yoğun bir şekilde almaktadır. Bunun yanında matematik ve fen bilgisi derslerini de daha az yoğunlukta da olsa öğrenmektedir.⁵
- ▶ *Suriyeli öğrenciler için özel sınıflar:* Bu sınıflarda Suriyeli öğrenciler esas sınıflarına hiç katılmadan ve başka hiçbir ders olmaksızın gün boyunca Türkçe eğitimi görmektedirler.⁶

3. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ENTEGRASYON DENEYİMİ

Bu çalışma, Suriyeli ve Arap öğrencilerin Türk okullarında entegrasyonu kapsamında verilen emekleri değerlendirmek için üç ana kritere dayanan birtakım belirleyiciler saptamıştır:

- Dil engelinin aşılması:* Sürekli ve yoğun bir şekilde Türk okulunda Türk akranlarıyla birlikte olmasından yola çıkarak öğrencinin Türkçeyi akıcılıkla öğrenmesi.
- Öğrenci okul ilişkisi:* Okulun ne derece sevilen bir ortam olması.
- Türk akranlarıyla sosyal ilişkiler:* Öğrencinin akranlarıyla sosyal etkinlikler içinde yer alma ve arkadaşlık kurma kabiliyetine odaklanması.

Bu kriterler öncelikle ailelerin verdiği cevaplara göre değerlendirilecek, bu cevaplar daha sonra öğrenci görüşmelerinin sonuçları ile karşılaştırılacaktır.

a) Dil Engelinin Aşılması

Dil, ifade edebilmenin en temel aracı olmakla beraber, toplumda bulunan farklı gruplar arasında uyum ve entegrasyonun gerçekleşmesi ve güçlenmesi için en önemli anahtardır. Bu nedenle, entegrasyon projelerinin birçoğu tüm emeklerini genel olarak yabancıların, özellikle de Suriyelilerin dil becerilerini geliştirmelerine odaklanmışlardır. Bu bağlamda okullar dil öğrenmek ve dil engelini ortadan kaldırmak için ideal bir ortamdır.

Ortalama yabancı bir öğrencinin Türkçeyi orta düzeyde öğrenmesi için Türk okulunda bir yıl geçirmesi gerekir. İleri düzeyde Türkçe öğrenip kendisine söylenen çoğu şeyi anlaması ve kendini mükemmel bir şekilde ifade edebilmesi, bunun yanı sıra ödev çözümünü de büyük orada kendi kendine yapabilmesi ise iki yılı bulabilir. Bu sonuçlar, öğrencinin durumu, kişisel yeteneği ve okula devam etme yaşı gibi öğelerden dolayı kişiden kişiye farklılık gösterir.

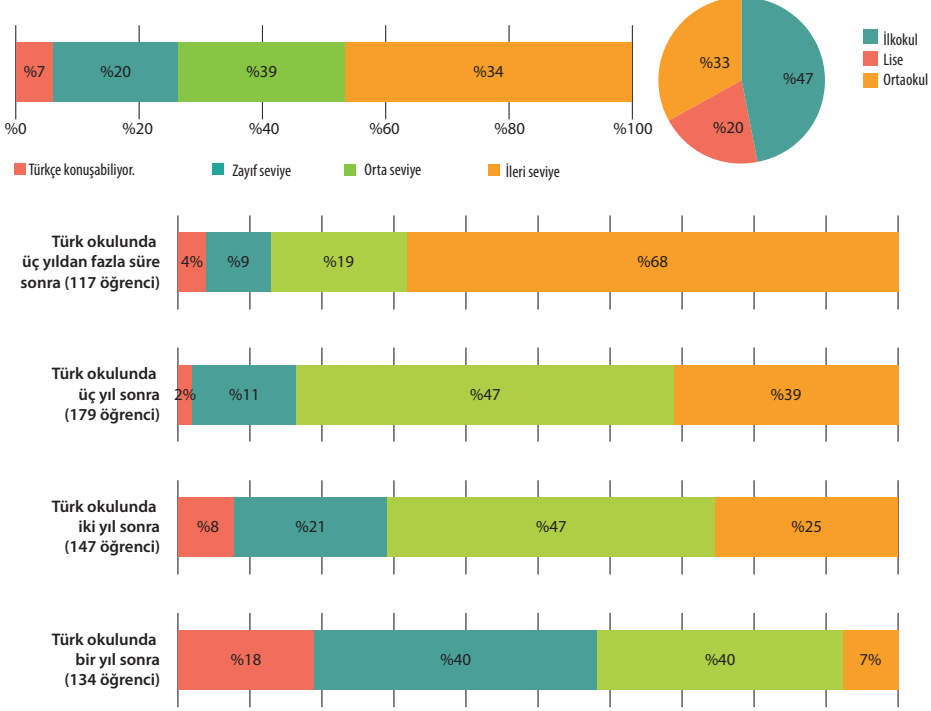
Türk okullarına devam eden öğrencilerin dil engelini aşabilme kabiliyeti konusunda ise görüşme gerçekleştirdiğimiz velilere yönelik anket sonuçları, çalışmaya katılan toplam öğrenci sayısının %27'sinin anlamama ve kendilerini ifade edememe gibi dil sorunlarının hâlâ devam ettiğini, öte yandan Türkiye genelinde öğrencilerin %39'unun dil seviyesinin orta olduğunu ortaya çıkarmaktadır. (Şekil 5)

Araştırma sonuçları, çoğu öğrencinin okul yılları geçtikçe dil konusunda kendilerini geliştirdiğini göstermektedir. Ancak üç yıldan fazla süredir Türk okullarında okudukları halde seviyeleri orta veya daha az öğrencilerin varlığı da dikkati çekmektedir.

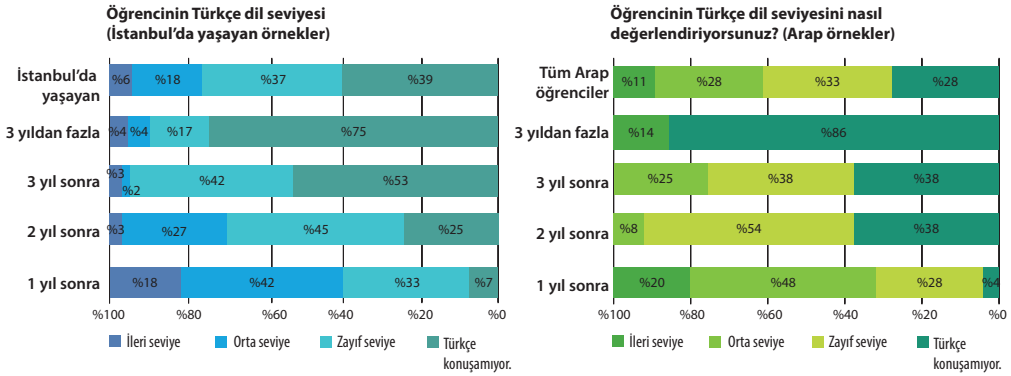
Öte yandan Şekil 6, İstanbul'da yaşayan öğrencilerin dil gelişiminin diğer illerde yaşayan öğrencilere kıyasla daha iyi olduğunu göstermekle beraber, elde edilen rakamlar Türkiye genelinde yaşayan Suriye dışındaki diğer Arap öğrencilerin, okul yılları geçtikçe dil sorunlarını Suriyelilere kıyasla daha etkin bir şekilde aşabildiklerini ortaya koymaktadır.(Şekil 6)

Öğrencilerle yapılan doğrudan görüşmeler, görüştüğümüz öğrencilerin üçte birinin hâlâ dil sorunları yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu sorunlar erkek öğrenciler arasında daha fazla görülmektedir (Şekil 7). Bu sonuçlar, yapılan anket sonuçlarına çok yakındır.

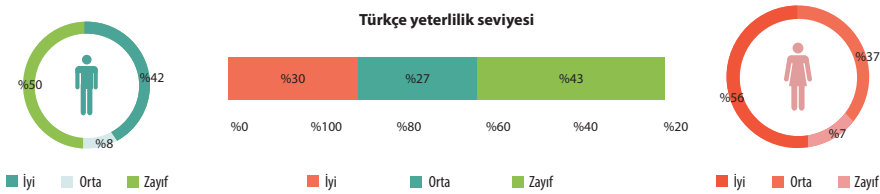
Öğrencinin Türkçe dil seviyesini nasıl değerlendiriyoruz?

Şekil 5 Öğrencilerin Türkçe dil seviyelerinin değerlendirilmesi

Şekil 6 İl ve uyruk değişkenine göre öğrencinin Türkçe dil seviyesinin değerlendirilmesi

Şekil 7 Doğrudan görüşme sonuçlarına göre Türkçe yeterlilik seviyesi

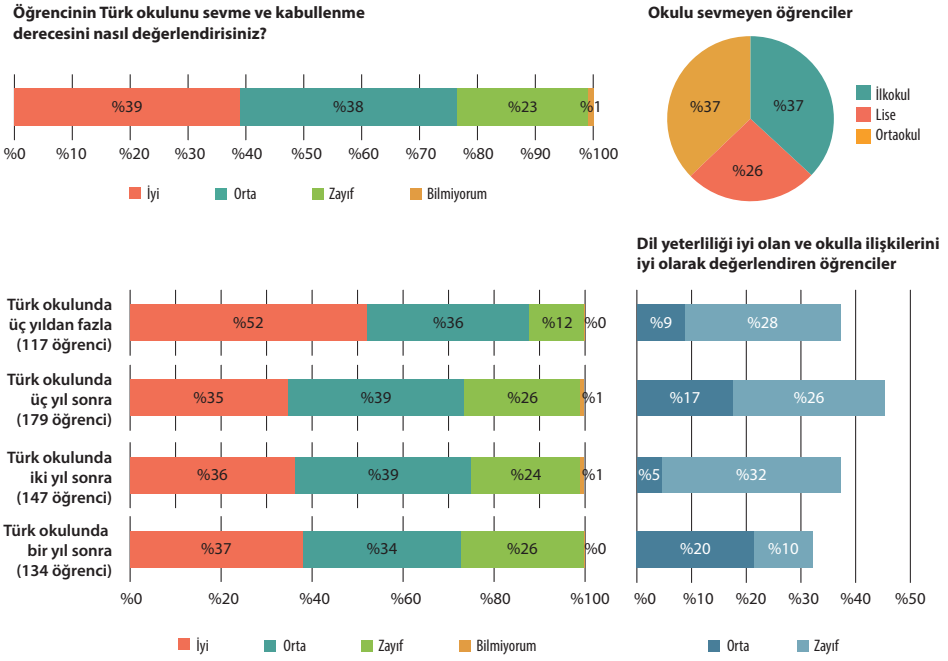

b) Öğrenci - Okul İlişkisi

Bir öğrenci okulda eğitim ve öğretim görmesinin yanında, akranlarıyla etkinliklere katılmak, ayrıca farklı değerler, zihinsel imgeler, fiziksel, psikolojik, sosyal beceriler kazanmak gibi gelişimler sağlar. Tüm bunların sonunda çevresine uyum sağlamayı becerebilen bir fert olur.

Okulun bu rolü yerine getirebilmesi için öğrencinin rahat hissettiği ve kabullendiği olumlu bir ortam olması gerekir. Bu şekilde öğrenci hem psikolojik dengesini sağlayabilecek, hem de kendisine öğretilen bilimleri en iyi şekilde kavrayıp becerilerini geliştirebilecektir.

Öğrenci ailelerinin verdiği cevaplara bakıldığında ailelerin %39'u çocuklarının okul ile ilişkilerini "iyi" diye tanımlarken %23'ü ise bu ilişkiyi "zayıf" olarak yorumlamıştır. Velilerin %38'i ise çocuklarının okul ilişkisini "orta" olarak tanımlamaktadır.

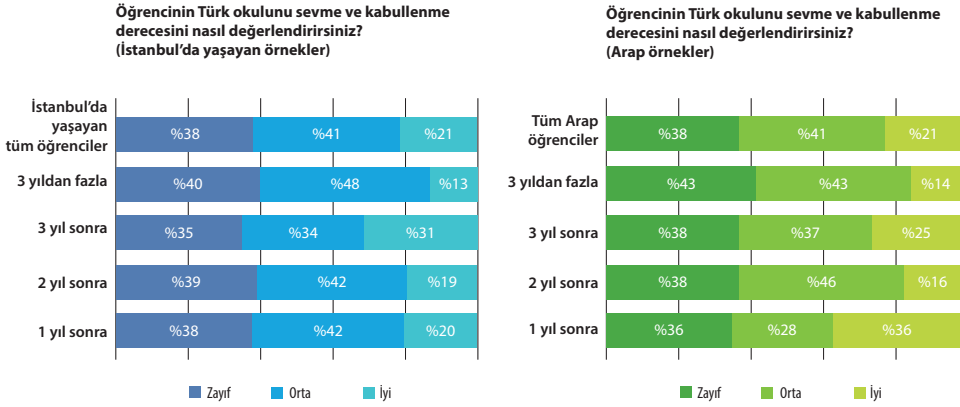

Şekil 8 Öğrenci - okul ilişkisi

Üstte görülen şekil, öğrencinin okulu hakkında edindiği izlenimin değişmediğini ve sabit kaldığını, özellikle zorunlu entegrasyon kararı sonrasında Türk okullarında okumaya başlayan öğrencilerin Türk okullarında üç yıl devam etmelerine rağmen sanılanın aksine okullarına karşı hiçbir etkileşim, kabullenme ve sevmeye girişiminde bulunmadığını gösterir. Tam tersine, verdikleri cevaplar Türk okullarında bir ve iki yıl okuyan öğrencilerin cevaplarıyla büyük benzerlik göstermiştir. Ancak zorunlu entegrasyon kararı öncesinde Türk okullarına devam eden öğrencilerin (okullarda üç yıldan fazla süredir devam eden öğrenciler) okulu kabullenme oranlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda dil sorununun, bazı öğrencilerde zayıf ve orta olarak değerlendirilen ilişkilerin temel nedeni olmadığı açıkça görülmektedir. Zira ailelere göre öğrencilerin birçoğu dil engelini aştığı halde okulla ilişkileri hiç iyiye gitmemiştir. Örneğin; Türk okullarına üç yıl boyunca devam eden ve okulla ilişkileri hâlâ zayıf olan %26 öğrencinin %17'si dil sorununu tamamen aşmış ve %9'u hâlâ dil sorunu yaşamakta olan öğrencilerdir. Diğer tarafta, zorunlu entegrasyon kararından önce Türk okullarına devam eden ve hâlâ okul ile ilişkileri zayıf olan öğrencilerin toplam oranı %12 olup bu öğrencilerin %9'u dil sorununu aşmıştır ve sadece %3'ünün dil zorlukları devam etmektedir. Bu sonuçlar, dil sorununun ortadan kalkmasının ve okul çevresine alışılmasının bu olumsuz izlenimi değiştirmediyi ve duyulan bu rahatsızlığın altında yatan başka nedenlerin olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

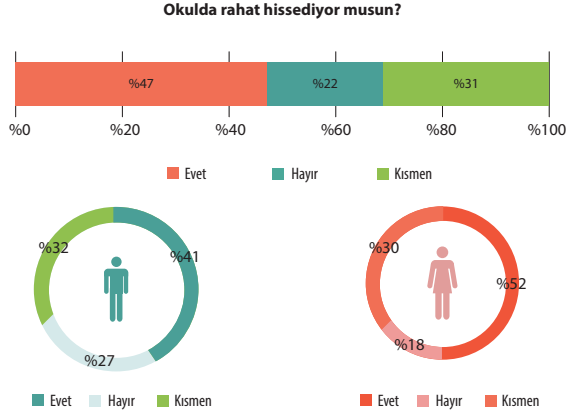
İstanbul örneklerinden alınan sonuç, Türkiye genelinde yaşayan öğrencilerden alınan sonuçlara kıyasla daha iyi olduğu halde, zorunlu entegrasyon kararında sonra (2016-2017 eğitim öğretim yılı) Türk okullarına nakledilen ve hâlâ okulla ilişkileri zayıf olan öğrenci oranının diğer tüm yıllara göre en yüksek oran olduğuna dikkat çekmektedir. Zira bu oran %31'i bulmuştur. Öte yandan, daha önceki yıllarda Türk okullarına devam eden ve okulla ilişkileri iyi olmayan öğrenci oranı yalnızca %13 olmuştur.

Şekil 9 İl ve uyruk değişkenine göre öğrenci okul ilişkisi

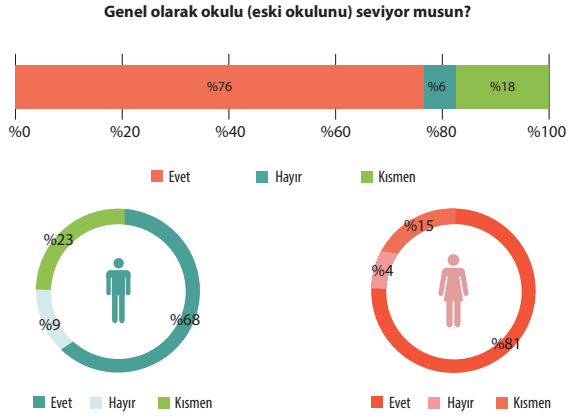
Üstteki şekil Arap öğrencilerin genel sonuçlarının, detaylarda bazı farklılıklar olsa da İstanbul örnek sonuçları ile bağdaştığını göstermekte, ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun okulları hakkındaki olumsuz izlenimlerinin okullarına uzun süre devam etmelerine rağmen değişmediğine dikkat çekmektedir.

Diğer yandan, öğrencilerle yapılan doğrudan görüşmeler öğrencilerin %22'sinin kendilerini okulda asla rahat hissetmediklerini, %31'inin ise okulda olmaktan rahatsızlık duyduklarını belirtmektedir. Bu sonuçlar, aileler tarafından belirtilen cevaplar ve sonuçlar ile tutarlılık göstermektedir. Öte yandan, erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla okullarını kabullenmekte daha büyük zorluklar çekmektedirler. Zira okullarında rahatsız olan kız öğrenci sayısı %48 iken bu oran erkeklerde %59'a kadar yükselmiştir.

Şekil 10 Öğrencinin halen okuduğu okul hakkındaki kişisel izlenimi

Okullarla yaşanan bu gerilimli ilişkinin yeni olduğuna dikkat çeken öğrenciler, daha önceki geçici okullarında (Suriyeli okulları) durumlarının daha iyi olduğunu belirtmektedir.

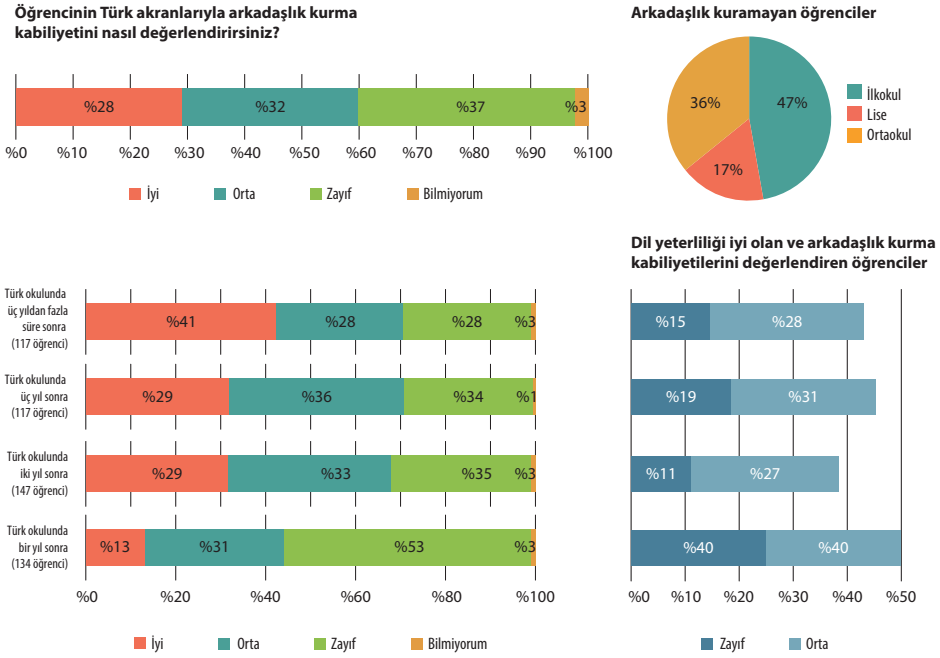
Şekil 11 Öğrencinin eski okulu hakkındaki izlenimi

c) Türk Öğrencilerle Sosyal İlişkiler

Okul sadece bir eğitim alanı değil, aynı zamanda öğrenciye ailesinin dışında akranlarıyla sosyal ilişkiler kurmasına olanak sağlayan en önemli sosyal alandır. Bu sayede çocuklar hem diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacını karşılamış hem de bunun için gereken beceri ve yetenekleri kazanmış olurlar.

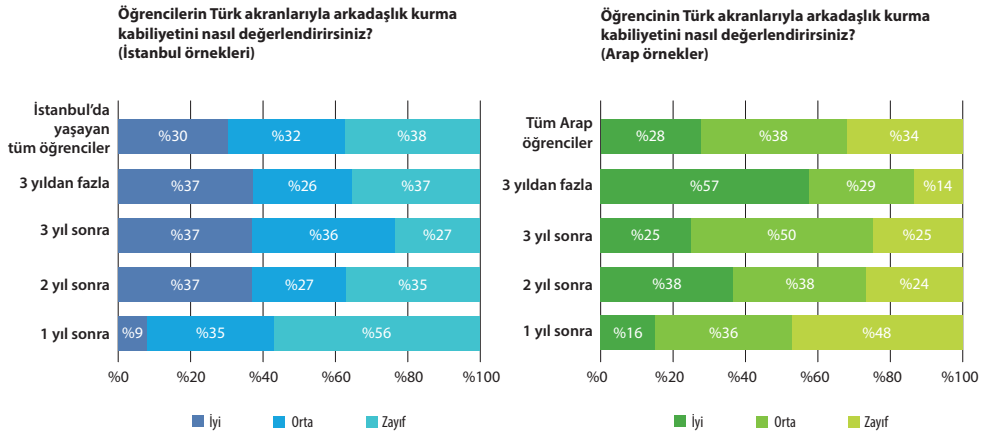
Ailelerin cevaplarından elde edilen rakamlar, Suriyeli öğrencilerin, okulun sosyal çevresine uyum sağlaması kapsamında (Şekil 12), Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta zorlandığını göstermiştir. Genel oranlar, öğrencilerin yalnızca %28'inin Türk öğrencilerle arkadaşlık kurabildiğine dikkat çekerek öğrencilerin %37'sinin hâlâ arkadaş edinmekte başarılı olmadıklarını belirtmiştir.

Ayrıca, Şekil 12'de belirtildiği gibi, ilkokul öğrencileri arkadaşlık kurmakta diğer öğrencilere kıyasla daha fazla zorlanmaktadır. Zira arkadaşlık kurmayı başaramayan ilkokul öğrenci sayısı, toplam öğrenci sayısının %47'sini oluşturmuştur.

Şekil 12 Öğrencilerin Türk öğrencilerle arkadaşlık kurma kabiliyeti

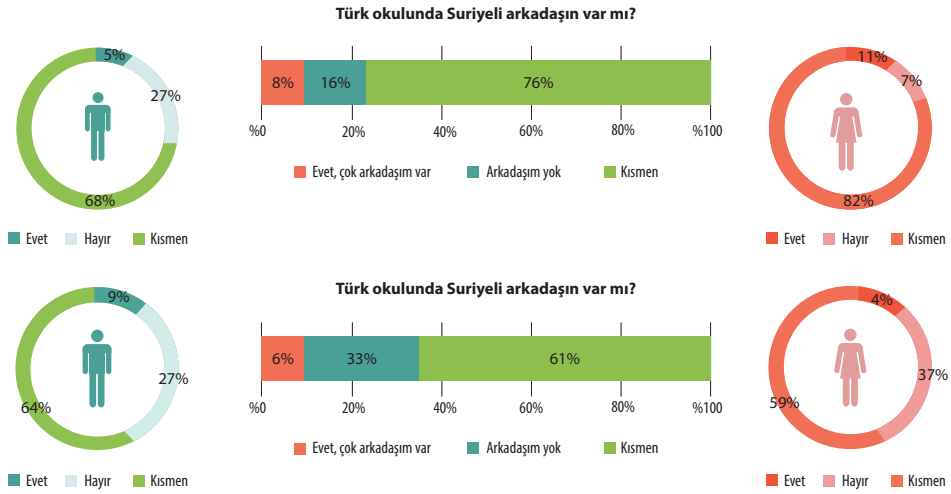
Genel olarak öğrenciler Türk okulunda ilk yıllarından sonra Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta gözle görülür bir gelişme yaşamışlardır. Dil sorununu bir nevi ortadan kalkması bu gelişmenin en büyük sebebi olabilmekle birlikte daha sonraki yıllarda bu arkadaşlıkların temposunda gözle görülebilecek bir hızlanma yaşanmamıştır. Ayrıca dil sorununu aşabildiği halde arkadaşlık kurmada başarılı olamayan öğrenci oranının %15 ile %19 olduğu görülmüştür.

Şekil 13 İl ve uyruk değişkenine göre öğrencinin Türk akranlarıyla arkadaşlık kurma kabiliyeti

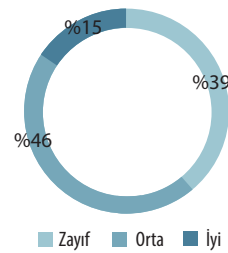
İstanbul'da yaşayan ve incelenen örneklerin sonuçları (Şekil 13) Türkiye genelinde yaşayan diğer örneklerin sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Öte yandan, Arap öğrenciler, Türk akranlarıyla arkadaşlık kurmakta Suriyeli öğrencilere kıyasla daha esnek olup Türklerle arkadaşlık kurmakta zorlanan Arap öğrenci oranı Suriyelilere kıyasla çok daha azdır.

Doğrudan görüşmelerden elde edilen sonuçlar, öğrencilerin büyük çoğunluğunun eski geçici okullarında arkadaşlık kurmakta hiçbir zorluk çekmediğini göstermektedir. Aksine bu zorluklar yalnızca Türk okullarına nakledildiklerinde baş göstermiş ve yalnızca Türk öğrencilerle kısıtlı olmayıp Suriyeli öğrenciler arasında da görülmüştür. Zira öğrencilerin %16'sı hiçbir Suriyeli öğrenci ile arkadaşlık kuramamış, öte yandan bu oran Türk öğrencilerle arkadaşlık kurma söz konusu olduğunda %33'ü bulmuştur. Bu sonuçlar, ailelerin yanıtladığı anket sonuçları ile büyük bir benzerlik göstermektedir.

Şekil 14 Öğrencinin akranlarıyla arkadaşlık kurabilme kabiliyeti Doğrudan görüşme sonuçları

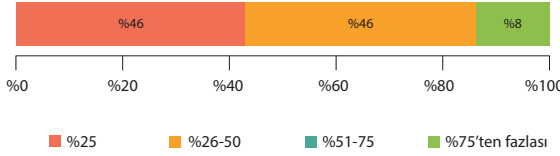
Erkek öğrenciler hem Suriyeli hem Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta daha büyük zorluk çekerken kız öğrenciler yalnızca Türk akranlarıyla arkadaşlık kurmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin sosyal uyum ve entegrasyonunu değerlendirmek için bu konuyla ilgili soruları Türk öğretmenlere yönelttik. Bu bağlamda, Türk öğretmenlerin %46'sı Suriyeli ve Türk öğrenciler arasındaki uyumu "orta" olarak değerlendirirken bu öğretmenlerin %39'u her iki

Şekil 15 Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin Türk akranları ile uyumu değerlendirilmesi

taraf arasındaki sosyal entegrasyonun zayıf olduğunu görüyor (Şekil 15). Öte yandan, Türk öğretmenlerin %92'si Suriyeli öğrencilerin yarısından azının uyum sağlamakta başarılı olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 16).

Türk akranlarıyla uyum sağlamayı başaran Suriyeli öğrencilerin oranı sizce ne kadardır?

Şekil 16 Akranlarıyla uyum sağlamayı başaran Arap öğrenci oranı
(Türk öğretmenlerin değerlendirilmesi)

4. UYUM VE ENTEGRASYON DENEYİMİNİN SONUÇLARI

Yukarıda sergilenen sonuçlar Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegrasyon deneyiminin Suriyeli öğrenciler için kolay bir süreç olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu süreç kendisinden beklenen ve bu alanda verilen emeklerle örtüşen sonuçlara da ulaşamamıştır. Zira elde edilen rakamlar, bu emekleri zayıflatan ve etkinliğini azaltan gizli neden ve engellerin bulunduğu işaret etmektedir. Bu çerçevede ailelerin katıldığı anket, öğrenciler, Suriyeli ve Türk öğretmenlerle yapılan doğrudan görüşmeler bu sonuca sebep olan birtakım doğrudan ve dolaylı nedenlerin olduğuna dikkat çekerken bu nedenlerin bazılarının yeni faktörlerin ortaya çıkması sebebiyle olduğunu; uyum ve entegrasyonun başarıyla gerçekleşmesi için verilen emekleri engellediğini belirtmiştir.

Ağustos 2016 yılında alınan uyum kararı Türkiye'de bulunan Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) dört yıla varacak olan aşamalı bir şekilde son vermiştir. Bu kararın akabinde, 700.000'e yakın Suriyeli öğrenci Türk okullarında eğitim görmeye başlamıştır. Bu sayı, okul çağındaki toplam Suriyeli çocukların %70'ini teşkil etmektedir.

Bu çalışmada, kararın alınmasından dört yıl sonra Suriyeli öğrencilerin Türk eğitimine ve okullarına uyumu değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme üç temel kriterle dayanacaktır: Bu kriterlerin birincisi dil engeli ve öğrencilerin dil engelini aşabilme yeteneğidir. İkinci olarak öğrenci ve okul ilişkisi ve öğrencinin okulunu ne kadar kabullenebildiği ele alınmıştır. Son olarak öğrencilerin Türk arkadaşlarıyla sosyal ilişki kurma kabiliyeti değerlendirilmiştir.

a) Dil Engeli ve Bu Engelin Aşılması

- ▶ Birçok Suriyeli öğrenci hâlâ dil sıkıntısı çekmektedir. Bu sıkıntılar, genelde kendilerine söyleneni anlamama, kendilerini ifade edememe ve bir yıldan fazla bir süre derslerine devam etmelerine karşın derslerini takip edememe gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda erkek öğrenciler, kız öğrencilerden daha fazla sıkıntı çekmekte olup dil engelini aşabilmeleri daha zor olmuştur.
- ▶ İlkokul aşamasında derslerin diğer aşamalara kıyasla daha kolay ve öğrencilerin yaşlarına daha uygun olmasına ve genel olarak bu eğitim aşamasında toplu ve eğlenceli etkinliklere daha fazla yer verilmesine rağmen dil sorunları bu aşamada okuyan öğrenciler arasında çok belirgin olarak ortaya çıkmıştır.
- ▶ Entegrasyon ve uyum kararının alınmasından sonra üç yıldır Türk okullarında eğitime devam eden çocukların %13'ü hâlâ ciddi bir şekilde dil sıkıntıları çekmektedir.

b) Okul Hakkındaki İzlenimler

- ▶ Ailelerin %39'u çocuklarının Türk okulu ile ilişkisini “iyi” olarak değerlendirmiş, öte yandan aralarında dil sorununu aşabilen birçok öğrenci olmasına rağmen ailelerin %23'ü bu ilişkiyi “zayıf” olarak yorumlamıştır.
- ▶ Alınan uyum ve entegrasyon kararından sonra birçok Suriyeli öğrencinin okul hakkındaki izlenimleri sabit kalmış, bu olumsuz izlenimler değişmemiştir. Örneğin, bir öğrencinin okul ile olan olumsuz ilişkisi o okulda yıllar geçirdikten sonra daha iyiye gitmemiştir. Bu sonuç, dil sorununun aşılması veya okul atmosferine alışılmasının bu olumsuz izlenimin ve duyulan rahatsızlığın sebebi olmadığını ve bu rahatsızlığın altında başka sebeplerin olabileceği varsayımını beraberinde getirmiştir.
- ▶ Uyum ve entegrasyon kararından önce Türk okullarında eğitime devam eden Suriyeli öğrenciler okullarına daha hızlı uyum sağlayabilmiş ve okulları hakkında iyi izlenimler edinmişlerdir.
- ▶ Erkek öğrencilerin %59'u okullarında rahatsız olduklarını belirtmiş, öte yandan bu oran kız öğrencilerde sadece %48 olmuştur. Bu rakamlardan da anlaşıldığı gibi erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla okullarını kabullenmekte daha fazla zorluk çekmişlerdir.

c) Arkadaşlık Kurma Kabiliyeti

- ▶ Suriyeli öğrencilerin %72'si Türk akranlarıyla arkadaşlık kurmakta zorlanmış ve bu öğrencilerin %37'si Türk akranlarıyla hâlâ arkadaşlık kuramamışlardır.
- ▶ İlkokul çağındaki Suriyeli öğrenciler, diğer aşamalardaki öğrencilere kıyasla akranlarıyla arkadaşlık kurmakta daha çok zorlanmış ve bu kapsamda arkadaşlık kuramayan toplam öğrencilerin %47'sini ilkokul çağındaki çocuklar teşkil etmiştir.

- Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında eğitimine devam etmesiyle birlikte arkadaşlık kurmakta dil engeli ile ilgili olmayan başka zorluklar ortaya çıkmış ve öğrencilerin %16'sı Suriyeli akranlarıyla hiç arkadaşlık kuramamıştır. Öte yandan, öğrencilerin %33'ü Türk akranlarıyla hiç arkadaşlık kuramamıştır. Bu çerçevede erkek öğrenciler ne Suriyeli ne de Türk arkadaşlarıyla arkadaşlık kuramazken kız öğrenciler sadece Türk akranlarıyla arkadaşlık kurmakta zorlanmıştır.
- Arkadaşlık kurma zorluklarında dil faktörü en önemli etken değildir. Zira dil sorununu aşan öğrencilerin %15 ila %19'u, Türk okullarına en az üç yıldır devam etmelerine ve dil sorununu aşmalarına rağmen hâlâ arkadaşlık kurmakta zorluklar yaşamaktadırlar.

5. SONUÇLAR

- Türk öğretmenlerin %46'sı Türk ve Suriyeli öğrenciler arasındaki entegrasyonu “orta” olarak değerlendirirken öğretmenlerin %39'u her iki taraf arasındaki sosyal entegrasyonun zayıf olduğunu görüyor.
- Türk öğretmenlerin %92'si Suriyeli öğrencilerin yarısından azının Türk akranlarına uyum sağladığını belirtirken kalan öğrencilerin hâlâ aşamadıkları ciddi zorluklarla karşılaştıklarını ifade ediyor.
- Suriyeli öğrencilerin durumu Türkiye genelinde yaşayan diğer Arap öğrencilerin durumu ile kıyaslandığında Arap öğrencilerin sonuçlarının Suriyeli öğrencilerin sonuçlarına benzediği görülmektedir. Zira aynı problemler her iki tarafta aynı oranda görülmektedir. Öte yandan, Arap öğrenciler, Suriyeli öğrencilere kıyasla dil sorunlarını aşmak ve Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta az bir farkla da olsa daha çok esneklik göstermişlerdir.

İstanbul'da yaşayan Suriyeli öğrenciler ile Türkiye genelinde yaşayan Suriyeli öğrencilerin durumu kıyaslandığında İstanbul'daki örneklerin Türkiye'nin birçok ilinde analiz edilen örneklerle birçok yönde büyük bir benzerlik gösterdiği görülmekle beraber, İstanbul'da yaşayan Suriyeli öğrencilerin durumunun az bir farkla daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

SONNOTLAR

- ¹ “Mağrip'te Sosyal Uyum ve Yurttaşlık Toplumu Kurma”, *Yıllık İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi*, 2013, <http://bit.ly/2uneSSt>
- ² age.
- ³ age.
- ⁴ Bu sınıf biçimi bazı Türk okullarında uygulanmakta olup Türkiye genelinde tüm okullarda yaygınlaştırılan bir model değildir.
- ⁵ Bu plan 2017-2018 eğitim öğretim yılında Avrupa Birliği'nin desteğiyle hayata geçirilmiştir.
- ⁶ Bu sınıf modeli 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenciler seviye tespit sınavına tabi tutulduktan sonra tüm İstanbul okullarında uygulanmıştır.

II. BÖLÜM

OKULLARIN ENTEGRASYON SÜRECİNE ETKİLERİ

GİRİŞ

Ağustos 2016'da yürürlüğe giren entegrasyon kararının ardından Türkiye'de geçici eğitim okulları kademeli olarak kapatıldı. Böylece 700.000'e yakın Suriyeli öğrenci (eğitim görebilecek çocukların %70'i) Türk okullarında eğitim görmeye başladı.¹

Derslere bir yıldan fazla öğrenime devam ettikleri halde, hâlâ dil sorunlarından muzdarip olan, kendilerine anlatılanların çoğunu anlamakta zorluk çeken, kendilerini ifade edemeyen ve dersleri ile bilimsel çalışmaları takip edemeyen birçok Suriyeli öğrenci bulunmaktadır.

Entegrasyon kararının ardından Türk okullarına giren öğrencilerin yaklaşık dörtte biri, bu okullara girmelerinin üzerinden geçen yıllara rağmen okul hakkında olumlu izlenimler oluşturmadığından ve birçoğu dil engelini aşamadığından şikâyet etmektedir. Aksine, Türk okullarına entegrasyon kararından önce katılan öğrenciler, okula daha iyi uyum sağlama ve bu konuda iyi bir izlenim oluşturma becerisini göstermiştir.

Öte yandan pek çok Suriyeli öğrenci, Türk akranlarıyla arkadaşlık kurmakta güçlükler yaşamakta ve sosyal yeteneklerinde büyük bir düşüş olduğu gözlenmektedir. Sonuçlar aynı zamanda önceki tüm sorunların da yakın oranlarda diğer Arap öğrenciler arasında ortaya çıktığını ve yalnızca Suriyeli öğrencilere özgü bir sorun olmadığını göstermiştir.

Çoğu Türk öğretmen, Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegrasyon sürecinin orta veya zayıf kaldığını düşünüyor. Çoğunluğu, Suriyeli öğrencilerin yarısından azının başarılı bir şekilde entegre olabildiklerini, geri kalanlarının ise büyük zorluklarla karşılaştığını belirtiyor. Suriyeli öğrencilerin hâlâ bu zorlukların üstesinden gelemediği anlaşılmaktadır.

İlk değerlendirme sürecinin sonuçları göz önüne alındığında Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegrasyon sürecinin kendileri için kolay olmadığı ve bu alanda gösterilen çabalara paralel olarak beklenen sonuçları elde edilemediği görülmektedir. Bu çabaları bir dereceye kadar zayıflatan ve geri dönüşlerini azaltan engeller ve gizli nedenler olduğu aşıkârdır.

Yukarıdaki öğrenci merkezli tespitlerin yanı sıra, araştırmalar entegrasyon sürecinin gidişatını olumlu ya da olumsuz etkileyen bir dizi dış faktörün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu faktörlerin başlıcaları öğretmen ve okul idaresi gibi okul eğitim ortamıyla alakalıdır.

Çok sayıda yabancı öğrencinin sınıflarında ders okuması fikrini kabul etmeleri konusunda bütün öğretmenlerin, aynı seviyede olmadıkları görülmüştür. Bunun sebebi ise yabancı öğrencilerin olduğu sınıflarda öğretmenlerin yeni sorumluluk ve görevlere sahip olmalarıdır. Bu hususta bazı öğretmenler engelleri aşma konusunda iyi ölçüde başarı göstermişler. Diğer taraftan bazı öğretmenler var olan zorlukları önemsemezlik etmiş, bazıları ise sorunu defansif bir şekilde karşılamışlardır. Bu da öğrencilerin dil öğrenme ve eğitim alma süreçlerini önemli bir ölçüde etkilemiştir.

- Entegrasyon kararından önce Türk okullarda eğitim görmeye başlayan öğrencilerin, karardan sonra eğitim görmeye başlayan öğrencilere göre öğretmenler tarafından daha çok ilgi gördüğü tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından en az ilgi gören öğrencilerin, ilkokul öğrencileri olduğu görülmüştür.

- ▶ Ebeveynler, Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle etkileşimi konusunda yeterince hoşnut olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin birçoğu dil zorluklarını aşmalarına rağmen ebeveynlerin %35'i Türk öğretmenlerin etkileşiminin orta düzeyde olduğunu, %26'sı ise etkileşimin zayıf düzeyde olduğunu söylemiştir.
- ▶ Öğrenciler, kendileriyle yaptığımız görüşmelerde, öğretmenleriyle ilgili kötü bir algı oluşmasının sebeplerini açıklamaya çalışmışlardır. Öğretmenlerin öğrencilere karşı sinirlenme ve bağırma eğiliminde olması, öğrencileri ihmal etme ve sorularına cevap vermemesi, kendilerini takdir edip övmemesi ve son olarak öğrencilerin, Türk öğrencilerle kıyaslandığında adil bir ilgi görmemeleri gibi sebepleri saymışlardır.
- ▶ Bazı öğretmenler Suriyelilere yönelik kişisel algıları ve olumsuz siyasi tutumları sınıfta konuşmaktadır. Bu da Suriyeli öğrencilere kendilerinin hedef gösterildiğini ve korunmadıklarını hissetmelerine yol açmıştır. Bunun sonucu ise Suriyeli öğrencilerin eğitimle etkileşime girmekten kaçınması ve onlarda öfke ve aşağılanma hissi oluşmasıdır. Ayrıca bu durum diğer öğrencilerin Suriyeli öğrencileri hedef almasını ve onlara karşı benzer ifadeler kullanmasını teşvik etmiştir.
- ▶ Bazı Türk öğretmenler tarafından Suriyeli öğrencilere karşı ırkçı ifadelerin sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin %29'u, öğretmenlerin kendilerine, ülkenize dönün gibi ifadeler kullandığını, bunların %6'sı bu tür ifadeleri altı kereden fazla duyduklarını ifade etmiştir. Suriyeli olmayan Arap öğrencilerin de benzer oranlarda bu tür ifadelerle karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir.
- ▶ Görüşme yaptığımız Türkiyeli öğretmenlerin yarısı, Suriyeli öğrencilerin disiplin, disiplinli davranış ve sorumluluk alma konusunda neredeyse Türkiyeli öğrenciler kadar anlayış gösterdiğini ifade edip başarı ve kendini kanıtlama arzusu konusunda Türkiyeli öğrencilerden daha fazla çaba gösterdiklerini belirttiler.
- ▶ Türkiyeli öğretmenlerin çoğu, içe dönüklük ve agresiflik benzeri davranışlara Suriyeli öğrencilerde Türkiyeli öğrencilerden daha çok rastlandığını belirttiler. Aynı zamanda Türkiyeli öğretmenler, Suriyeli öğrencilerin Türkçelerini geliştirmelerine rağmen eğitim zorlukları çektiklerini, ebeveynlerden yeterince ilgi görmediklerini ifade ettiler.
- ▶ Suriyeli öğrencilerin entegrasyon sürecini destekleme konusunda en belirgin rolü öğretmenlerin oynadığı görülmüştür. Öğrenciyi destekleyen bir öğretmenin -özellikle öğrenci; öğretmenin sevgisini, empatisini, övgüsünü ve anlayışını gördüğü zaman- hem öğrencinin okula alışması hem de dil zorluklarını daha hızlı bir şekilde aşması konusunda önemli bir role sahip olduğu görülmüştür.

1. ENTEGRASYONDA OKULUN ROLÜ

- ▶ Türk okullarının, özellikle çok sayıda Suriyelinin toplandığı bölgelerde bu sayıda Suriyeli öğrenciyi hem manevi hem de maddi olarak kabul etmeye hazır olmadığı anlaşılmaktadır. Entegrasyon kararı neticesinde çok sayıda Suriyeli öğrencinin Türk okullarında eğitim görmeye başlaması, idari kadronun yanında Türk öğretmenler ve Suriyeli öğrenciler için karışıklığa neden olmuştur.

- ▶ Anlayış gösteren idari kadrolara sahip olan okullar, çocukluk kavgalarının nefret, şiddet ve hedef göstermeye yol açacak bir soruna dönüşmesini engelleme ve bunları kontrol altına alma konusunda başarılı oldular.
- ▶ Ebeveynlerin %63'ü, okuldaki atmosferin medyatik nefret kampanyaları sonucunda önceki yıllara nazaran olumsuz bir şekilde etkilendiğini söylemişlerdir. Suriyeli olmayan Arap ebeveynlerin oranı ise %51'dir.
- ▶ Birçok idari kadronun, Suriyeli öğrencilerin sorunlarına ve ebeveynlerin başvurularına soğuk davrandığı; bazen de tehdit ve sözlü saldırı gibi tepkiler verildiği en fazla şikâyet edilen konulardandır.
- ▶ Birçok okul, öğrenci sorunları veya zorbalıkla başa çıkma konusunda açık yasalara veya deneyime sahip değildi. Çoğu zaman soruna çözüm bulmak veya davranışsal programlar vermek yerine sorunu örtmek gibi yöntemlere başvurulmuştur. Bu durum, bu tür sorunların tekrarlanmasına ve artmasına neden olmuştur.
- ▶ Türk okullara atanan Suriyeli öğretmenlerin bu konudaki rolünün belirgin olmadığı, entegrasyon sürecini destekleme konusunda da etkisi olmadığı saptanmıştır. Suriyeli öğretmenler Türkçe seviyesi, sosyal beceri, inisiyatif alma kabiliyeti ve Suriyeli öğrencilere artı değer katma motivasyonu gibi birçok alanda okulun ve öğretmenin koşullarına bağlı olarak rolleri, görevleri ve deneyimleriyle farklılık göstermiştir.
- ▶ Bazı okul yönetimlerinin Suriyeli öğretmenlerin okulda bulunmalarını hoş karşıladığı, kendilerine Suriyeli ya da Türkiyeli öğrencileri ya da her ikisine de yönelik gönüllü faaliyetler düzenleme fırsatı sağladığı görülmüştür. Diğer taraftan bazı Suriyeli öğretmenlerin marjinalleştirilip ırkçılığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.
- ▶ Suriyeli öğretmenler ile Türkiyeli idareciler arasındaki yüzeysel ilişki, Suriyeli öğrencilerin, Suriyelilerin, Türkiye toplumunun bir parçası fikrini hoş karşılamadığı ya da okulda Türkiyeli öğrenciler gibi aynı haklara sahip olmadıkları gibi olumsuz zihinsel imaj ve önyargıları güçlendirmiştir. Özellikle Suriyeli öğretmenlerin rolü ile Türkiyeli öğretmenlerin rolü karşılaştırıldığı zaman bu zihinsel imaj daha çok güçlenmektedir. Suriyeli öğrenciler, yetkisi olmayan Suriyeli öğretmenlerin birçok sorunu çözemez olduklarını ve bazen okulun yönetimine bile başvuru yapamadıklarını görmüşlerdir.
- ▶ Orta eğitim seviyesi, Suriyeli öğrencilere karşı sözlü saldırı açısından birinci sırada gelmektedir. Bu okullarda okuyan Suriyeli öğrencilerin %76'sı Türkiyeli öğrenciler tarafından bir şekilde sözlü saldırıya maruz kaldıklarını söylemiştir. Bu nedenle birçoğunun ülkelerine dönmek istedikleri görülmüştür.
- ▶ İlkokulda Suriyeli öğrenciler arasında her iki istenmeyen olaya karşın Suriyeli ve Türkiyeli öğrenciler arasında tekrarlanan vaka sayısı altı olmaktadır. Ortaokulda ise bu rakam beş vakadır. Vakaların özel okullardan daha ziyade devlet okullarında yaygın olduğu anlaşılmaktadır.
- ▶ İlkokul ve ortaokulda Suriyeli öğrenciler arasında bir fiziksel şiddet vakası yaşanırken Suriyeli ve Türkiyeli öğrenciler arasında bunun dört vakaya çıktığı görülmüştür.

- ▶ Suriyeli öğrenciler arasında bir dışlanma vakası yaşanırken Suriyeli ve Türkiyeli öğrenciler arasında ilkökulda 6,7, ortaokulda ise 44 vakaya rastlandığı saptanmıştır.
- ▶ Liseli Suriyeli öğrencilerin %25'inin Türkiyeli öğrenciler tarafından kasıtlı fiziksel şiddete veya dışlanmaya maruz kaldıkları görülmüştür. Bu konuda Suriyeli öğrenciler arasında benzer bir oranın söz konusu olmadığını söylemekte fayda vardır.
- ▶ Ortaokulların, Suriyelilerin varlığından en fazla etkilenen ve bu varlığı en çok reddeden oranlara sahip olduğu saptanmıştır. Ortaokuldan sonra sırayla ilkökul ve lise yer almaktadır. Psikolojik, sosyal ve eğitimsel sorunu yaşayanınsa en çok ilkökul öğrencileri olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Suriyelileri reddetme havasından en çok etkilenen öğrenci kesiminin ilkökul öğrencileri olduğunu söyleyebiliriz.
- ▶ Sonuçlara göre Suriyeli öğrencilerin %10'u uzun bir süre boyunca eğitim görmemiş kişilerden oluşmaktadır. Bunların birçoğunun eğitime döndüklerinde kademeli olarak ve okula alınsak şekilde eğitime dönmesi veya bilgi eksikliği sorunu çözmek için hazırlık okuması gibi alternatif çözümlere başvurulmadan yaşlarına göre belirli sınıflara yerleştirilmeleri önemli faktörlerden biri olmuştur.
- ▶ Eğitimden kopmuş öğrencilere yönelik gerçekleştirilen Hızlandırılmış Eğitim Projesi'nin sonuç ve etkileri farklılık göstermiştir. Bu konuda Halk Eğitimin bazı merkezleri başarı göstermiş, bazıları ise sınırlı başarı sağlamıştır. Başarısızlığın en önemli sebepleri ise sınırlı kontenjan ve öğretmenlerin yabancılara dil eğitimi verme konusunda yeterli becerilere sahip olmamalarıdır.
- ▶ Eğitim Bakanlığının Suriyeli öğrencilerinin “okulu bırakma” olgusuyla mücadele etme konusunda aldığı kararların neticesinde hukuki yaptırımlardan korkarak birçok “sokak çocuğu” psikoloji veya davranış programlarına alınmadan okula döndüler. Bunun da okulun ortamına olumsuz bir etkisi olduğu, bu tür öğrencilerin, öğretmenler ve diğer öğrenciler ile davranışlarında sorun yaşadıkları görülmüştür. Bu sorunla okul kadrolarının da baş edemediği belirlenmiştir.
- ▶ Ebeveynlerin %52'si, mevcut şekilde uygulanan entegrasyon sürecinin, öğrencinin yararını gözetmediğini belirtmiştir. Buna rağmen ebeveynlerin %44'ü, çocuklarının Türk okullarda eğitimlerine devam etmeleri konusunda ısrarcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bundan yola çıkarak sorunun entegrasyon kararından kaynaklanmadığını, sadece kararın sonucunda ortaya çıkan ve kararın amacına ulaşmayı engelleyen bazı faktörlerden kaynaklandığı söylenebilir.
- ▶ Elde edilen bulgulara göre entegrasyon kararından önce kendi rızasıyla Türk okullarda eğitim görmeye başlayan Suriyeli öğrencilerin, sorunlardan en az etkilenen öğrenci kesimi oldukları tespit edilmiştir. Sorunlardan en çok etkilenen öğrenci kesiminin ise entegrasyon kararının yürürlüğe girdiği yılda Türk okullarında eğitim görmeye başlayan Suriyeli öğrenci kesimi olduğu; daha sonraki yıllarda Türk okullarında eğitim görmeye başlayan öğrenciler aynı sorunlardan etkilense de sorunların oranının daha düşük olduğu görülmüştür.

- Bazı sınıflarda çok sayıda Suriyeli öğrenci bulunduğu için Suriyeli öğrencilerin Türkiyeli öğrencilerle kaynaşma imkânlarının azaldığı ve Türkçeyi kullanmalarının engellendiği görülmüştür.
- Suriyeli öğrencilerin, ilk sınıflarından Türkçe hazırlık sınıfına ya da ilk sınıflarından entegrasyon sınıfına ya da tam tersi gibi sıkça uygulanan sınıftan sınıfa gönderilmeleri, öğrencilerde bir istikrarsızlık hissi oluşturmuştur. Ayrıca entegrasyon süreciyle ilgili net ve açık politikaların var olmadığı algısı oluşmuştur. Suriyeli öğrencilerin belirli sınıflara gönderilmelerinin Türkiyeli öğrencilerle kaynaşmalarına son verdiği, ayrıca eğitim alma kapasitelerini olumsuz bir şekilde etkilediği görülmüştür.

2. OKUL ÇEVRESİ VE ENTEGRASYON SÜRECİNE ETKİSİ

Sosyal entegrasyon, sosyal sistemin değerlerini ve kurallarını inşa ederek insan grupları veya kişiler tarafından bir araya gelip daha büyük ve daha geniş bir grubun üyelerine dönüşmek için yürütülen faaliyetlerdir. Bu kavramın başarısı iki koşulun varlığını gerektirir:²

1. Bireyin iradesine dayalı olarak kişisel entegrasyon ve adaptasyon arayışı.
2. Toplumun bu bireyi, farklı ve farklılaşmış kişilere saygıya dayalı olarak içindeki hâkim değerler aracılığıyla kabul etme yeteneği.

Tanım, entegrasyonun iki tarafa dayandığını göstermektedir: birey ve çevresindeki toplum. Bu iki unsurdan hiçbiri bu süreci tek başına başaramaz. Birinden kaynaklanan her türlü kusur diğer tarafı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecektir. Bu anlamda okul ortamının içerdiği unsurlara bakıldığında öğretmen, okul idaresi, okuldaki öğrenci topluluğu vb. etkiler ayrı ayrı değerlendirilmelidir.³

A. Öğretmenler

Öğretmenler, kuşkusuz öğrenci eğitiminin temel direğini oluşturur. Okuma, yazma, akıcı konuşma ve farklı kültürel temellere entegrasyon becerileri, hep öğretmenin, sınıftaki öğrencilere verdiği sözlü ve yazılı mesajlarla birlikte aktarılmaktadır. Bu nedenle, bu yabancı öğrenci grubuyla çalışan öğretmenlerin verecekleri tepkiler, öğrenciler üzerinde bireysel bir engel oluşturabilir. Özellikle öğretmen kaynak ve ekipman eksikliğinden yoksunsa ve bu öğrenci grubunun ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli farkındalığa sahip değilse bu durum daha olumsuz bir hal alabilir.⁴

Öğretmenin entegrasyon çabasında başarılı olmasına yardımcı olan en önemli faktörler:

- Öğretmenin, sınıfta yabancı öğrencilerin olduğu fikrini ve bunun getirdiği ek sorumlulukları kabullenmesi.
- Öğretmenin, bu öğrencilere ilgi, destek ve teşvik sağlama becerisi.

- ▶ Öğretmenin, öğrencilerin kültürel farklılıklarını ele alma ve yönetme becerileri.
- ▶ Öğretmenin kişisel algılardan ve politik duruşlardan uzak kalma yeteneği.
- ▶ Öğretmenin sınırlarına hakim olması, öfkeden ve sesini yükseltmekten uzak durma yeteneği.

a) Yabancı Öğrenci Fikrinin Kabullenilmesi

Hiç şüphe yok ki yabancı öğrencilerin sınıfta bulunması, beraberinde öğretmen için yeni zorluklar ve sıkıntılar getirmektedir. Bu öğrencilerin sayıca fazla olmaları ve dilde farklı yeterlilik seviyelerine sahip olmaları, fikir ve bilgiyi öğrencilere adil bir şekilde iletmede zorluklar yaratır. Suriyeli öğrencilerin zorunlu entegrasyonunun bir sonucu olarak çok sayıda Suriyeli çocuğun Türk okullarına nakledilmesi, bazı okullarda net öğrenci yoğunluğuna neden olmuştur. Bazı sınıflarda Suriyeli öğrenci sayısı 10'a ulaşırken bu rakam söz konusu sınıftaki öğrenci sayısının üçte birini bulmuştur. Bu öğrencilerden bazıları, özellikle öğretmenin ne dediğini tam olarak anlamadıklarından dolayı sınıfta konuşma ve dersi kaynatma fırsatı bulmaktadır.

Ayrıca, Suriyelilerin Türkiye'de bulunmalarına karşı yürütülen kışkırtma kampanyalarının artması ve bazı medya siteleri tarafından yayınlanan asılsız iddialar, bazı öğretmenlerde ister istemez bu öğrenciler hakkında önyargılar oluşmasına neden olabilmekte, en azından sınıfın gerisinde kalmalarının yol açtığı bıkkınlıkla birleşince bazı olumsuzluklar yaşanabilmektedir.⁵

Öğrencilerle doğrudan yapılan görüşmeler ve bazı ebeveynlerin ankete ilişkin yorumları, birçok öğretmenin bu zorlukla mükemmel bir şekilde başa çıkmayı başardığını ve Suriyeli öğrencilerin dil sorunlarının hızlı ve etkili bir şekilde üstesinden gelmelerine yardımcı olabildiğini göstermektedir. Bazı öğretmenler şahsen öğrencileri takip ederek ek ders ve açıklamalarla desteklemiştir. Bazıları da yeni bir okula geçiş sonucunda ortaya çıkan öğrencinin korku ve yalnızlık hissinin üstesinden gelmesine yardımcı olacak bazı ek kitaplar, testler ve rehberlik sağlamıştır. Özellikle sınıftaki Suriyeli öğrenci sayısının az olduğu yerlerde ve dönemlerde bu çok daha kolay hissedilirken Suriyeli öğrenci sayısının artmasıyla bu ilgi bir miktar azalmıştır.

Öte yandan, öğrencilerle doğrudan yapılan görüşmeler ve bazı ebeveynlerin ankete ilişkin yorumları bu zorluğu psikolojik olarak kabul etmeye hazır olmayan ve bu durumla başa çıkma konusunda gerekli çabada bulunmayan öğretmenlerin varlığı da anlaşılmaktadır. Bu tür öğretmenlerin varlığı, Suriyeli ve yabancı öğrencilerle ilgili farklı olumsuzluklara neden olmakta ve özellikle öğrencilerin dil öğrenimi ve eğitim sürecine yanıt vermeleri açısından sıkıntı oluşturmaktadır.

“Kızım üçüncü sınıfa kadar çok başarılıydı ve akranlarının ilerisindeydi. Türk okuluna başladığında öğretmeni sınıfına kabul etmedi ve bizim de hazır bulunduğumuz bir toplantıda talebini okul yönetimine ileterek sınıfında Türkçe bilmeyen Suriyeli bir çocuk istemediği konusunda ısrar

etti. Varlığının derslerin işlenmesini geciktireceğine dair iddiada bulunan öğretmen, kızımın ve onu takip etmekten sorumlu olamayacağını belirtti. Ancak yönetim, talebini reddetti ve bu kararın hükümet kararı olduğu gerekçesiyle onu kabul etmeye mecbur etti. Öğretmen ise onu sınıfın en arka sırasına oturttu ve sanki hiç yokmuş gibi davrandı. Kızım neredeyse her gün evde özel öğretmenden ders almasına rağmen dersleri de Türkçesi de gerilemiştir.”

Bir veli

b) Yabancı Öğrencilere İlgili ve Manevi Destek Becerisi

Öğretmenler, sınıflarında bulunan Suriyeli öğrencilere özen ve ilgi gösterme yeteneklerinde farklılık göstermiştir. Velilerle yapılan anketin sonuçlarına göre velilerin %61'i Türk öğretmeninin⁶ çocukları ile etkileşiminin, beklediklerinden daha az (ama vasat) olduğunu düşünürken %26'sı bu etkileşimi zayıf olarak tanımlamıştır. (Şekil 1).

Ayrıca, entegrasyon kararından önce Türk okullarına kaydolmuş öğrencilerin, kararın ardından kaydolmuş akranlarına göre öğretmenlerinden daha fazla ilgi gördükleri ortaya çıkmıştır. Entegrasyon kararı verilmeden önce Türk okullarına kayıt yaptıran ve öğretmenlerinin ilgisini kazanan öğrencilerin oranı %53 olurken entegrasyon kararının ardından ilk yıl bu ilgiyi gören yeni öğrencilerin oranı %29 oldu. Öğretmen ilgisinden en çok mahrum kalan kesim ise ilkökul öğrencileri olmuştur.⁷

Türk öğretmenin öğrenciyle olan ilgi ve etkileşim derecesini nasıl tanımlarsınız?

	İyi: %35	Orta: %35	Zayıf: %26	Bilmiyorum: %4	
Öğretmenin ilgisinin zayıf olduğunu düşünen öğrenciler					
	İlkokul: %44	Ortaokul: %38	Lise: %18		
		İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
Türk okulunda 3'ten fazla yıl sonra (117 öğrenci)		%53	%28	%17	%2
Türk okulunda 3 yıl sonra (179 öğrenci)		%29	%44	%23	%3
Türk okulunda 2 yıl sonra (147 öğrenci)		%34	%33	%29	%4
Türk okulunda 1 yıl sonra (134 öğrenci)		%30	%32	%33	%5

Şekil 1 Türk öğretmenin Suriyeli öğrencilerle etkileşimi

Öğretmenin, çocukları ile etkileşim konusunda, (Suriyeli olmayan) Arap ebeveynlerin tatmin yüzdesi Suriyelilerden daha fazladır. Öğretmenin çocukları ile etkileşiminin zayıf olduğunu düşünenlerin oranı Suriyeli akranlarının yüzdesinden biraz daha fazladır.

Türk öğretmenin öğrenciyle olan ilgi ve etkileşim derecesini nasıl tanımlarsınız?

	İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
İstanbul'daki bütün öğrenciler	%35	%34	%26	%5
3'ten fazla yıldan sonra	%52	%25	%19	%4
3 yıl sonra	%26	%45	%26	%3
2 yıl sonra	%41	%27	%27	%5
1 yıl sonra	%27	%31	%33	%9
	İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
Bütün Arap öğrenciler	%40	%21	%30	%9
3'ten fazla yıldan sonra	%29	%29	%14	%28
3 yıl sonra	%25	%25	%38	%12
2 yıl sonra	%69	%8	%23	-
1 yıl sonra	%32	%24	%36	%8

Şekil 2 İl ve uyruğa göre Türk öğretmenin öğrenci ile etkileşimi

Öğrencilerle yüz yüze yapılan görüşmelerde, öğrencilerin sadece %33'ü öğretmenlerinden yeterince ilgi görmediklerini belirtmiştir. Bu konuda yabancı öğretmenin, öğrencilerle etkileşimi sırasında öfkelenme, aşırı heyecanlanma, bağırıp çağırma ve sınırlı olma eğilimi, kasıtlı ihmal ve sorularına cevap vermeme, övgü ve teşvikin eksikliği ve öğrencinin eğitim seviyesindeki gelişmenin kabul edilmemesi gibi unsurlara rastlanabilmektedir.

“Bazı öğretmenler, bizi tanımaya çalışmadı, isimlerimizi bile sormadılar. Bizi sadece sınav kâğıtlarından tanıdılar. Suriyeli öğrencilere karşı önyargılı olduklarını düşünüyorum. Bunların içerisinde Türkçe konuşan ve iletişim kurabilen Arap öğrenciler de vardı.”

Leyan, 16 yaşında

Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin sorularına cevap vermemeleri, hatalarına karşı aşırı tepki göstermeleri, Suriyeli öğrencileri sınıfın arkasında bir arada toplayıp yoklarmış gibi davranmaları ya da herhangi bir sorunda Türk öğrencilerin tarafını tutmaları ve gerektiği gibi davranmamaları en sık dillendirilen şikâyetler arasındadır.

Öte yandan, entegrasyonda başarılı olan birçok örnek ise öğretmenin rolü ve öğrencinin öğretmeninden yeterli yardımı alması durumunda iyi bir iletişim alanı oluştuğunu göstermiştir.⁸ Pek çok çocuk, öğretmenin cesaretlendirmesinin ve öğrenciyi övmesinin kendilerine olan güveninin artması, engellerin aşılması, eğitim zorluklarının üstesinden gelinmesi ve hatta çok başarılı olunması için motive etmede büyük etkisi olduğunu belirtmiştir.⁹

“Türk okulunda ilk yılımdaki Türkçe öğretmenimi unutmayacağım. Okumada sorunlar yaşadığımı fark eden öğretmen, beni cesaretlendirmeye

başladı. Bana her gün bir öykü kitabı vererek okumamı ve okuduklarımdan neler anladığımı arkadaşlarıma anlatmamı ve bazı bölümlerini okumamı isterdi. Tanıdığım en iyi öğretmendi.”

Ahmet, 13 yaşında, Hatay

Türk okullarındaki Suriyeli öğretmenlerin cevapları ise (Şekil 3), velilerin şikâyetindekine benzer şekilde ihmal unsurunu öne çıkarmaktadır. İkinci sırada ise dil meselesi en önemli şikâyet olarak tespit edilmiştir.

%25	%25	%45	%60
Öğretmenin sınırlı oluşu, şiddete ve bağırılmaya eğilimi	Öğretmenin öğrenciler arasındaki sorunlara çözüm bulamaması	Öğrencinin, öğretmenin istediklerini anlayamaması	Öğretmenin Suriyeli öğrencileri ihmal etmesi

Şekil 3 Velilerin Türk öğretmenler hakkındaki şikâyetleri/ Suriyeli öğretmenlerin cevapları

c) Kültürel Farklılıkları Yönetme Becerisi

Öğretmenin; kendisi ve öğrenciler arasında veya öğrencilerin kendi aralarındaki kültürel ve sosyal farklılığı yönetmede büyük etkisi bulunmaktadır. Öğrenci, öğretmenlerinin -istemeden de olsa- kültürel mirasını görmezden geldiğini fark ederse kendini güvensiz hissedebilmekte ve bu da verimliliği düşürmektedir. Öğretmenin entegrasyona yardımcı olmak için öğrencinin kültürünü öğrenmesi ve çevresini geliştireceği yeni araçlar keşfetmesi önemlidir.¹⁰

Ayrıca, öğretmenin mülteci öğrencilerin (göçmenlerin vb.) yaşadığı trajik olaylar, sağlık sorunları, depresyon veya zor koşullar hakkındaki farkındalığı, dil öğrenme sürecinde önemli bir faktördür. Çocukların yaşadıkları deneyimlerin etkilerinin üstesinden gelmek ve farklı kültürel özelliklere sahip yeni bir ortam olan okula uyum sağlamak için ekstra çaba sarf etmeleri ve ilk başta onlar için korkutucu olması normal bir durumdur.¹¹

“Kızım birinci sınıfa giden bir yetimdir. Öğretmeni her hafta tüm öğrencilerin katıldığı ortak faaliyet düzenliyor (kafeteryada hep birlikte çorba içmek gibi). Her öğrenci 5 TL katkı veriyor. Ama bu mütevazı meblağı düzenli olarak temin edemiyorum. Asıl beni üzen şey, öğretmenin, kızımı sınıfta yalnız bırakarak para veren diğer öğrencileri faaliyete götürmesi ve bundan dolayı da kızımın gönlünün kırılmasıdır. Öğretmen ayrıca, zor maddi durumumuzdan dolayı alamayacağımız belirli markalardan boyama kalemleri ya da müzik aletlerini talep etmektedir. Sonuç olarak arkadaşlarının eğlenmesini uzaktan izleyen ve yalnız kalan çocuğumun gönlü kırılmaktadır. Öğretmen, istediği para veya aletlerin ucuz olduğunu ve herkesin kolaylıkla ulaşabileceğini düşünebilir ancak hayatın zor şartlarından dolayı birçok mülteci ailenin bu basit meblağları (5 lira bile olsa) temin etmekte çok zorlandığını da anlayışla karşılamak gerekiyor.”

Bir veli

“Bir kadın öğretmen, sınıfında bulunan Suriyeli bir çocuğu eğitmekte çok büyük sıkıntılar yaşadığından şikâyet ederek çocuğun eğitim almasına engel zihinsel bir engelin bulunduğunu iddia ediyordu. Söz konusu öğretmen, öğrencinin naklini ya da muayeneye gönderilmesini talep etti. Ancak müdür bu öğrenciyi başka bir öğretmenin sınıfına yönlendirdi. Yeni öğretmen öğrenciyle ilgilendi ve özen gösterdi. Çocuğun eğitim durumu birdenbire büyük iyileşme gösterdi. Daha sonradan, çocuğun babasının yokluğundan dolayı bazı ailesel sorunlar yaşadığı ve gördüğü ilgi, teşvik ve cesaretlendirmelerden sonra iyi sonuçlar almaya başladığı anlaşılmıştır.”

Türk okulunda Suriyeli bir öğretmen

Öğretmeni anlayamama veya etkileşime geçmeyen öğrenciler, içe kapanmayı, çekingen davranmayı ve etkileşime geçmemeyi tercih edebilirler. Bu durum, öğrencinin öğrenme sorunu veya isteksizliği olarak algılansa da öğrencinin daha sonra bunun üstesinden geldiği birçok örnek görülmüştür.¹²

d) Kişisel Algılardan Kurtulmak

Öğretmen eğitim sorumluluğunun yanı sıra yetiştirme sorumluluğunu da taşır. Öğretmenin söyledikleri ve davranışları, çocuklar üzerinde düşünce ve izlenim bırakacağı için öğrencilerine rol model olabilmektedir. Bu nedenle öğretmenin, öğretim işinin yanı sıra, derslerinde iyi değerleri ve karakter eğitimini de öncelmesi beklenmektedir. Bu anlamda bazı öğretmenlerin kişisel izlenimlerini ve siyasi duruşlarını sınıfa aktarmada yapacakları en küçük hata, sadece Suriyeli öğrencilerin üzerinde değil, onlarla arkadaşlık yapan Türk öğrencileri de psikolojik olarak etkileyecektir.

“Öğretmenlerden birinin sınıftaki öğrencilere, Türk hükümetinin tüm Suriyelileri Türkiye’den çıkarıp güvenli bir bölgeye göndereceğiyle ilgili konuşması, sınıfta duyduklarından psikolojik olarak büyük ölçüde etkilenen Suriyeli bir öğrencinin varlığını görmezden geldiğini gösterir.”

Bir veli

Bazı öğretmenlerin düşebileceği en önemli hatalar arasında:

- ▶ Suriyeliler hakkında bir klişeleşmiş genellemeler yapmak ve bunu öğrencilere anlatmak. Örneğin Suriyelileri, ülkelerini savunmayan tembel anarşistler olarak nitelendirmek vb.
- ▶ Bazı Suriyeli öğrencilerin kültürlerini veya milliyetlerini hedef alarak alay etmek, dalga geçmek veya eleştirmek.
- ▶ Sorunları çözerken bilerek ya da farkında olmadan Türk öğrencilerin tarafını tutmak ve diğer tarafı dinlememek.¹³
- ▶ Bazı ilkokul öğretmenlerinin, Suriyeli öğrencileri sınıflarına almayı reddetmeleri, kasıtlı olarak onları ihmal etmeleri veya kendilerini ve ailelerini rahatsız edici davranışlarda bulunmaları.¹⁴

- Bazı öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin ülkelerine dönmelerini isteyen ifadeler kullanması.

“Beni sevmeyen bir kadın öğretmen var. Beni herkesin önünde ve sürekli olarak ‘geri zekâlı’ diye çağırarak ısrar ediyor. Her söylediğinde bütün sınıf gülüyor ve benimle dalga geçiyor. Onunla konuşmaya ya da soru sormaya çekiniyorum çünkü yine azarlanmaya maruz kalacağımı biliyorum.

Tensim, 12 yaşında, İstanbul

Görüşülen öğrencilerin %29’u, öğretmenlerinden en az bir kez, Suriyeli oldukları için ülkelerine dönmelerini talep eden bir cümle duyduklarını belirtmektedir. Bu hususta en dikkat çekici ayrıntı ise Arapça konuşanların tamamının Suriyeli oldukları düşünülerek diğer Arap öğrencilerin %28’inin böyle bir talebe maruz kalmalarıdır. Durumun vahametini azaltan ve geleceğe yönelik olarak olumlu düşünmeyi sağlayan ise %74’ünün böyle bir sözle hiç karşılaşmamış olmasıdır ki bu da Türk öğretmenler açısından takdir edilecek bir durumdur.

Bu durum kaç kez olmuştur?

(Öğretmenlerden “Sen Suriyelisin, evine dön.” cümlesini duydum.)

	Hiç olmadı	1-2 kere	3-6 kere	6 kereden fazla
İstanbul grubu	%74	%17	%3	%6
Arap grubu	%74	%15	%6	%6
Toplam	%70	%17	%6	%6

Şekil 4 Türk öğretmenlerin ırkçı ifadeler kullanması

Bu oranlar, okullarda siyasi görüş ve izlenimlerini aktarma ve bunları öğrenciler arasında dolaştırma tehlikesine dikkat etmeyen öğretmenlerin varlığını göstermesi bakımından da ciddiye alınması gereken bir miktarı ifade etmektedir. Tanıştığımız çocukların çoğu, bazı öğretmenlerin bu cümleleri söyledikten sonra Türk akranları tarafından rahatsız edilme sıklığının arttığını da vurgulamıştır.

e) Öfke Kontrolü

Başarılı bir öğretmen, sınıfını etkili bir şekilde yönetebilen ve öğrencilerin problemleriyle şefkatli ve otoriter bir şekilde başa çıkabilen kişidir. Bununla birlikte, herkes aynı zamanda

öğretmenin kişisel ve ailevi sorunları olan veya başarısını sınırlandırabilen diğer koşullar altında olabilecek bir insan olduğunun da farkındadır.

Türkiye'deki okullarda Suriyeli öğretmenlerle yapılan bazı görüşmeler, birçok Suriyeli öğrencinin, özellikle de Türk diline hâkim değilse öğretmenleriyle gergin ve korku içinde bir iletişim kurduğunu göstermektedir. Öğrenci, ses tonundan veya beden dilinden etkilendirirken kendisine yöneltilen herhangi bir ifadenin öğretmenden gelen bir azar veya öfke olduğunu düşünebilmektedir.¹⁵

Bazı öğretmenlerin gergin davranışlarının Suriyeli, Türk veya Arap olsun tüm öğrencilere yönelik genel davranış olduğu ve bu davranışın sadece Suriyelileri hedeflemeyen kişisel bir özellik olduğu aşıkârdır. Ancak Suriyeli öğrenciler, bunu ekstra hassasiyetle algılayabilmekte ve sevilmediklerini ya da hoş karşılanmadıklarını hissedebilmektedir.

“Oğlum bütün öğretmenlerin şahitliğiyle okulunda çok başarılıdır ancak bir soruya doğru cevabı veremeyince öğretmeni ona iki tokat atmış. Okula gidip öğretmeniyle konuştum ve diğer öğrencilerin önünde yediği tokatlar nedeniyle oğlumun yaşadığı psikolojik travmadan bahsettim. Çocuk artık okula gitmek istemiyor. Öğretmen davranışlarını tekrarladı. Okul yönetimine şikâyetle bulundum ancak bu da öğretmeni şiddet konusunda durduramadı. Ancak sorun, öğretmenin farklı nedenlerle başka bir okula naklinden sonra çözülmüş oldu.”

Bir veli

f) Sonuç Olarak

- ▶ Suriyeli öğrencilerin reddedilme, hedef alınma ve korumasızlık duygusu, onlara büyük bir öfke ve aşağılanma duygusu doğurmuş izlenimi vermektedir. Bazı öğretmenlerden kaynaklanan rahatsız edici davranışlar, bazı öğrencileri eğitim kurumundan uzaklaştırmaktadır. Bazen öğretmenleriyle herhangi bir sorun olmamasına rağmen iletişimsizlik sorunu diğer konulara da yansımaktadır.
- ▶ Öğretmenlerin kimi olumsuz yaklaşımları, sınıftaki Türk öğrencileri, Suriyeli öğrencilere karşı benzer ifadeler veya rahatsız edici davranışlarla yaklaşmaya teşvik edici rol oynayabilmekte ve bu da hedeflenen öğrenciler üzerindeki baskıyı artırmaktadır.¹⁶
- ▶ Özellikle ilkökul öğrencileri arasında, destekleyici ve şefkatli öğretmenin yokluğu önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin okulunun ilk yılında öğretmeniyle kötü bir deneyim yaşaması, okula karşı nefret besleme, zayıf dil gelişimi, öğrenme güçlükleri ve okul ortamına uyum sağlayamama gibi düzeltilmesi zor olan büyük sonuçlar yaratabilir. Entegrasyon deneyinde başarılı olan ve hatta çalışmasında mükemmel olan vakaların ortak anahtarı, öğrenciyi engellerin üstesinden gelmeye teşvik eden anlayışlı, destekleyici bir öğretmenin varlığıdır.

B. Suriyeli öğrenciler öğretmenlere ne kadar ek yük getirdi?

Kuşkusuz, sınıfta yabancı öğrencilerin varlığı öğrenciler düzeyinde meydana gelen farklılıklar nedeniyle öğretmen için ek yükler oluşturmaktadır. Öğretmenler, farklı kategorilerde bulunan öğrencilere anlatmak istediğini ulaştırabilmesi için ekstra anlatım ve sürekli açıklama yapmak zorunda kalabilmekte. Özellikle okulda problem çözme veya öğretmenlerin ne istediğini takip etme ile ilgili ebeveynlerle iletişimde yaşanan zorlukları da göz ardı etmemek gerekir (Şekil 5).

Bununla birlikte, öğretmenin farklı kültürel geçmişlere sahip yabancı öğrencilerle olan deneyimi, onların dil becerileri edinmelerine ve akranlarıyla bütünleşmelerine yardımcı olma becerisi, öğretmenlere de ek deneyim ve beceriler kazandırmaktadır. Yeni bir ortama giren öğrenci, kendisini kanıtlaması için teşvik edici olabileceğinden, akranlarına ayak uydurmak ve hatta onları aşmak için daha fazla çaba sarf edebilir. Bu, akranlarına kıyasla çoğu konuda, hatta Türk dilinde bile üstün başarı gösteren birçok Suriyeli öğrencinin yetişmesini sağlamıştır.¹⁷

Aile ile iletişim kurma problemleri	%77
Dil engelleri nedeniyle öğrencilerin seviyelerinde farklılıklar	%92
Varlıkları nedeniyle öğretmenler tarafından ek ilgiye ihtiyaç doğması	%23
Okula mali yük	%39
Öğrenci sayılarının okul kapasitesinin üzerine çıkması	%46

Şekil 5 Türk okullarına taşınan Suriyeli öğrencilerin getirdiği ek yükler

Öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler hakkındaki görüşlerini Türk meslektaşları ile karşılaştırmak için bir grup öğretmene sorular sorduk ve sonuç aşağıdaki gibi oldu (Şekil 6):¹⁸

- ▶ Türk öğretmenlerin %53'ü Suriyeli öğrencilerin sorumluluk alma, nezaket ve disiplinli davranışlar açısından Türk akranlarıyla yakın olduklarını, bazen de onlardan daha iyi performans gösterdiklerini düşünmektedir.
- ▶ Türk öğretmenlerin %54'ü Suriyeli öğrencilerin başarılı olma ve varlığını kanıtlama arzusu konusunda Türk akranlarından daha istekli olduklarını düşünüyor.
- ▶ Türk öğretmenlerin %84'ü Suriyeli öğrenciler arasında düşmanca davranışların tezahürünün Türk akranlarına göre daha yüksek olduğuna inanıyor.
- ▶ Türk öğretmenlerin %77'si Suriyeli öğrencilerde içe dönüklüğün tezahürünün Türk akranlarına göre daha yüksek olduğuna inanıyor.

- ▶ Türk öğretmenlerin %46'sı Suriyeli öğrenciler arasında psikolojik istikrarsızlık durumunun Türk akranlarına göre daha yüksek olduğuna inanıyor.
- ▶ Türk öğretmenlerin %69'u Suriyeli öğrencilerin, Türkçelerinin gelişmesine rağmen öğrenme güçlüklerinden açıkça sıkıntı yaşadıklarını düşünüyor.¹⁹ Bu durum ayrıca ders çalışma isteğinde azalma şeklinde de ortaya çıkmıştır.
- ▶ Türk öğretmenlerin %69'u Suriyeli öğrencilerin velileri tarafından çocuklarının izlenmesinin gerekenden ve beklenenden daha az olduğuna inanıyor.

	Türk akranlarından fazla	Türk akranlarına yakın derecede	Türk akranlarından az	Bilmiyorum
Ailenin takibi	%15	%15	%69	-
Sorumluluk sahibi olmak	%23	%31	%46	-
Edep ve disiplinli davranışlar	%15	%38	%46	-
Öğrenme zorlukları	%69	%23	%8	-
Başarılı olma arzusu	%8	%46	%46	-
Eğitime yönelme	%8	%23	%69	-
Psikolojik alarm durumu	%31	%15	%46	%8
İçe dönüklük derecesi	%62	%15	%8	%15
Saldırganlık derecesi	%46	%38	%8	%8

Şekil 6 Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler hakkındaki görüşleri

C. Okul

Okul, aile evinden sonra çocuğun sosyal deneyimler yaşayıp kazandığı ikinci yerdir. Okuldan, öğretici rolünün yanı sıra, çocukları etik temellerin inşa edildiği daha karmaşık bir kültüre geçiş için hazırlaması, sorunlarla başa çıkmayı ve sorunları çözme kabiliyetlerini geliştirmesi beklenmektedir.

Okulun, onu diğer eğitim ve sosyal kurumlardan ayıran bazı ek özellikleri vardır. Bu özellikler, çocuklarla yaşlarına ve gelişim aşamalarına göre kademeli bir şekilde ilgilenen, basitleştirilmiş, ilerici bir eğitim ortamı olmasıdır. Okul aynı zamanda, içlerindeki iyilik ve güzellik yönlerini geliştirmeyi, bir çocuğun başka ortamlarda edinebileceği yanlıgıları düzeltmeyi, bireylerin birliğini sağlayan, kolektif çalışmalarını ve kamu yararına yönelik düşüncelerini kolaylaştıran bir değer sistemine sahiptir ve öğrenciye öğretmenleri ve idarecileri sayesinde bir rol model örneği sunmaktadır.

Bazı uzmanlar, öğrencinin okul kültürüyle ilgili araçları (öğretim dili, sınıf kuralları, müfredat, öğretim stratejileri, oyunlar, kaynaklar, giyim vd.) anlayıp kullanmadığını hissederse öğrenmeye olan hevesini ve güven duygusunu kaybedebileceğini belirtiyor. Uygun ortam öğrencinin mekana aidiyet duygusu hissetmesine yardımcı olurken, özellikle kültürünü ve değer sistemini bünyesinde barındırıyorsa, diline ve kültürüne değer verildiğini hissetmesini sağlamaktadır. Eğitim çağındaki öğrenci böylelikle, aklındakini basitçe ifade edebilecek ve başkalarıyla aynı değerleri paylaştığını hissedebilecektir.²⁰

Bundan yola çıkarak farklı kültürel çevreden gelen bir öğrenci, yeni bir kültürel kimliğe sahip okula girdiğinde korku ve aidiyet eksikliği hissedebilir ve onlara dâhil olmak için korkularının üstesinden gelmek için destek bekleyecektir. Benzer şekilde dil sorunu nedeniyle müfredatların zorluklarını aşmak için daha fazla çaba göstermesi gerekecektir.

Okulun entegrasyon sürecindeki bir eğitim kurumu olarak rolü iki eksende özetlenebilir: Bunlardan ilki, okul sisteminin öğrenci ve velilerle ilişkisine dayalı olarak gelişirken ikincisi, okul sisteminin Suriyeli öğretmenlerle ilişkisi çerçevesinde oluşmaktadır.

Suriyeli öğrenci, öğretmen ve velilerle doğrudan yapılan görüşmelerin sonuçları bir dizi sonuç göstermiştir:

- Anlayışlı idari kadrolara sahip olan okullar, öğrenciler arasındaki sorunları daha fazla kontrol edebilmekte, çocukluk sorunlarından kaynaklı herhangi bir olayın şiddete ve nefrete dönüşmesini önlemektedirler.
- Ankete katılan velilerin %63'ü, okuldaki genel ortamın, özellikle Türkiye'de seçim dönemlerinde artış gösteren kışkırtma kampanyalarından etkilendiğine inanıyor.²¹ Buna Suriyeli olmayan Arap ailelerin %51'i de katılıyor (Şekil 7).

Suriyeliler aleyhine kampanyaların bir sonucu olarak okuldaki (öğrenciler ve öğretmenler) genel atmosferin daha da kötüye doğru değişmesi

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Çekimser	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Arap grubu		%15	%34	%15	%36
İstanbul grubu	%2	%4	%33	%21	%40
Total grup	%3	%5	%29	%21	%42

Şekil 7 Okuldaki genel atmosferin kıskırtma kampanyalarından etkilenmesi

- Suriyeli aileler, okulda fark ettikleri bu değişiklikleri büyük bir hassasiyetle karşılamış ve bunları Türk toplumunun, Suriyelilerin varlığını reddinin bir teyidi olarak değerlendirmiştir.²² Bu izlenim, öğretmenlerin yabancı öğrencilere karşı artan ilgisizlikleri veya onlara katı cezalar uygulamasıyla pekişmiştir. Özellikle 2019 yılı Mart'ında yapılan son belediye seçimleri, döneminde ve sonrasında Suriyeli öğrencilerin entegrasyon sınıfları olarak bilinen bölümlere nakdedilme kararının uygulanmasında büyük rol oynamıştır.²³
- Azımsanmayacak oranda idareci, Suriyeli öğrencilerin sorunlarına ve velilerin müracaatlarına ilişkin soğuk tepkiler vermiştir.

	İyi	Orta	Zayıf	Yanıt yok
İdarecilerin Suriyeli ailelerin gözlemlerine tepkileri	%25	%30	%35	%10
Öğretmenlerin Suriyeli ailelerin gözlemlerine tepkileri	%35	%20	%25	%20

Şekil 8 Türk öğretmenlerin ve idarecilerin velilerin gözlemlerine tepkileri (Suriyeli öğretmenlerle yapılan görüşmeler)

- Bazı okul yönetimlerinde Suriyeli ve Arap velilere, özellikle de Türkçesi orta veya zayıf olanlara yönelik tepkisel davranışlar gözlenmektedir. Hatta kimi veliler, bazı okul müdürleri tarafından sözlü saldırıdan şikâyet etmiştir. Bazı okul müdürleri, tercümanların varlığına rağmen Suriyeli velilerle ilgili herhangi bir sorunu dinlemeyi reddetmiştir.²⁴

- Öğrencilerle yapılan görüşmeler, pek çok okulun öğrenci sorunları veya zorbalık durumlarıyla başa çıkma konusunda tecrübeye sahip olmadığını göstermiştir. Bu tür vakalar genellikle sözlü uyarılarla karşılanarak soruna çözüm bulmaktan daha ziyade günü kurtarma ve sorunun üstünü örtme şeklinde algılanmıştır. Bu da sorunların daha da artmasına neden olmaktadır.²⁵
- Bazı okullarda psikolojik veya sosyal danışman olarak görevli öğretmenlerin çabaları cılız kalmakta ya da sonuç getirmemektedir.
- Bazı Türk okulları yönetimlerinin, okulda görevlendirilen bazı Suriyeli öğretmenleri Suriyeli öğrencilerin sosyal ve psikolojik sorunlarını çözmek için müdahaleye davet etmesi olumludur.
- Suriyeli öğretmenler, Millî Eğitim Bakanlığının resmî rehberliğinde bir grup öğretmenle okuldan ayrılan öğrencilerin ailelerini ziyaret etmektedir. Onlara yasal sorumluluk cezasını hatırlatarak öğrencileri okullara dönmeye çağırmak için iş birliği yapmaya başlamışlardır. Bu adım olumlu olmakla birlikte, okulları terk eden öğrenciler üzerinde daha farklı sorunlar olduğunu ortaya koymuştur.

“Biz hiç kimseden para ya da yardım almıyoruz. Geçim ve eğitime harcamak için Suriye'deki evimi sattım. Ben çocukları için korkan bir anneyim ve çocuklarımın başına gelebilecek zararlar için sessiz kalabileceğimi sanmıyorum. Kanunlara ve misafirlere saygı duyan bir ülkede yaşarken haklarımızı koruyan bir kanunun olması için Allah'a dua ediyorum. Biz evlerimizden sadece çocuklarımızın canlarını korumak için çıktık. Ailem dağıldı ve eşim yedi yıldan fazla çocuklarından uzak kuşatma altındaki bölgelerde kaldı. Çocuklarım babalarından mahrum bırakılmışlar ve zorbalık gibi ekstra dertler eksik olsun.”

Bir veli

Okulla ilgili bu sorunların ortaya çıkma nedenlerini şu şekilde analiz etmek mümkündür:

1. Türk okulları, özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadıkları bölgelerde bu sayıdaki Suriyeli öğrenciyi manevi ve maddi açıdan almaya hazır değildi. Entegrasyon kararı sonucu çok sayıda Suriyeli öğrencinin gelişi, idari personelin yanı sıra Suriyeli ve Türk öğretmenler ve öğrencilerde kafa karışıklığına neden oldu.
2. Pek çok Suriyeli aile, gerek eğitim düzeyinde gerekse idari düzeyde Suriye okulları ile Türk okullarındaki öğretim sistemi arasındaki farkları bilmediği için bu durum bazı sorunlara neden oldu.²⁶
3. Millî Eğitim Bakanlığı, Suriyeli öğrencileri ikamet ettikleri yere göre belirli okullara kaydolmaya yönlendirdi, bu da bazı okullarda diğerlerine göre çok sayıda yoğunlaşmaya neden olmuştur. Çok sayıda kişinin bazı sınıflarda toplanması, birbirleriyle kümelenmesi, Türk öğrencilerle karışmaması ve özellikle öğretmenin anlattıklarını anlamamaları kargaşalara neden oldu.²⁷

4. Türk Millî Eğitim Bakanlığı, geçici okullarda okutulan Türkçe kursunun öğrencilerin Türk okullarına girmeye yetecek nitelikte olduğunu onaylamıştır. Ancak deneyimlere göre, aldıkları dil eğitimi onların okula uyum sağlamaları için yeterli değildi. Bu öğrencilere pratik başarı elde etmeleri için nitelikli dil becerilerini sağlamaya yönelik net bir plan yoktu.
5. Türk okullarında zorunlu entegrasyon kararının verilmesi, bazı adayların seçim kampanyalarına eşlik eden, Suriyelilerin varlığına karşı tahrik dalgalarının ortaya çıkmasıyla aynı zamana denk geldi. Bu durum, iki taraf arasındaki halk geriliminin artmasına neden oldu. Sonuç olarak genel atmosfer bu kararın yansımalarına açık değildi ve bu da bazı Türk okullarında Suriyeli öğrencilerin yoğunlaşmasına yol açtı.
6. Zorbalık sorununun diğer ülkeler gibi Türk okullarında acil bir sorun olmadığı açıktır. Ancak, Suriyeliler girmeden önce Türk okullarında yaygın olan zorbalığın derecesi bilinmemektedir. Zorbalık olgusu, öğrenciler arasında artan problemlerde büyük bir etkiye sahipti ve bu olguyla başa çıkmak için açık ve net mekanizmalar yoktu. Okullardaki psikolojik danışmanlık bölümü hâlâ yeni sayılmaktadır.²⁸

Vaka Analizi

Tensim, 13 yaşında, İstanbul, Ürdün uyruklu. Babası Ürdünlü, annesi ise Suriyeli. İki yıl önce Türk ortaokuluna başladı; derslerini takip edebilecek, kendisine anlatılanları anlayabilecek ve kendini ifade edebilecek dil seviyesine geldi.

Tensim, ortaokula başladığından beri çok sayıda akranından sürekli psikolojik tacize maruz kaldığından şikâyet etmektedir. Sınıfta Suriyelilere karşı “tükürme, küfür ve sözlü provokasyon” gibi ırkçı davranışlarda bulunan bir Türk kızının varlığı da bu sıkıntısını artırmış. Daha sonra bu kız, Suriyeli öğrenciler arasında korku yaymak ve zorbalık için diğer sınıflardan öğrencileri harekete geçirip daha da ileri gitmeye başladı.

Son senede de tacizler arttı ve bazı Türk öğrenciler duvarlara “Suriyelilerden nefret ediyoruz.” benzeri ırkçı ifadeler yazmaya başlamışlar. Türk öğrenciler ile Arap ve Suriyeli öğrenciler arasındaki çatışma olayları okul dışına da taşmış ve bazılarında bıçaklar dahi kullanılmış. Okul yönetiminin neredeyse her hafta tekrarlanan sorunlara karşı tutumu çok olumsuz olmuş ve caydırıcı bir adım atılmadığı gibi Suriyeli öğrencilerin artan şikâyetleri de ciddiye alınmamış. Aksine, ihmal veya görmezlikten gelme politikasıyla karşılık verilmiş. Diğer öğrencilerin önünde Suriyelilerin varlığına alenen düşmanca davranan, Suriyelileri defalarca kötü tariflerle anlatan ve onları yıkıcı olmakla suçlayan bir grup öğretmenin varlığı bu durumu daha da karmaşık hale getirmiştir.

Tensim şöyle dedi: “Öğretmenlerden biri okul üniformasını tam giyemeyen küçük kız kardeşimle karşılaştı. Onu elinden çekti ve müdürün yanına götürdü, ben de yanlarına gittim. Öğretmen müdüre alaycı bir sesle: “Şunun yüzüne bakar mısınız! Buradan yüzüne bir tokat atıp ülkesine kadar yollayasam var.” dedi. Araya girdim ve ona “Çocuklara vurma hakkınız yok.” deyince Öğretmen bana “... sana da tokat geliyor.” dedi. Tüm bunlar müdürün huzurunda oldu ama hiçbir şey yapmadı.”

Tensim, Suriyeli bir öğrenci ile Türk öğrenci arasında yaşanan başka bir sorunu da anlattı. Müdüriyet, Suriyeli kızı ve okulda okuyan ve problemle hiç alakaları olmayan diğer kardeşlerini çağırarak -üç çocuğu- mesai bitimine kadar odalardan birinde kilitleyerek bekletti. Tensim: “Önceki okuluma geri dönmek istiyorum. Türk okulunda kendimi üzgün ve huzursuz hissediyorum. Okula her girdiğimde tetikte olmam ve herkese dikkat etmem gerektiğini hissediyorum. Küçük meseleler bile beni kıskırtmaya yetiyor. Artık Türk öğrencilerden şaka bile olsa hiçbir şey kabul etmiyorum. Kendimi yalnız ve sevilmiyormuş gibi hissediyorum.” diyor.

Tensim’in hikâyesi, öğretmenlerin veya idari personelin önyargılı izlenimlerine veya siyasi görüşlerini okula taşıdıkları durumlara bir örnek gibi görünüyor. Bazılarının, çocuklar üzerindeki psikolojik etkiyi görmezden gelerek siyasi pozisyonlarının doğruluğunu ve diğer partilerin yanlış pozisyonlarını vurgulamak için öğrenciler üzerinden mesaj verme alışkanlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Genellikle, öğrenciler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için rasyonel bir mekanizmaya sahip olmayan, ırkçı ifadeleri kontrol etmekte ihmal gösteren veya bazı gruplara karşı önyargılı olan okullarda sorunlar daha da artma potansiyeline sahiptir. Bu anlaşmazlıklar kesici ve delici aletlerle yaralamaya kadar varabilir. İdarelerin bazı yanlış davranışları kontrol etmedeki gevşeklikleri, öğrencilere şaka yoluyla olsa da kanunları çiğneyebilecekleri ve başkalarını rahatsız edebilecekleri izlenimi verebilir.

a) İdarenin Türk Okullarındaki Suriyeli Öğretmenlerle İlişkisi²⁹

Suriyelilere yönelik geçici okulların kapatılmasının ardından, Türk Millî Eğitim Bakanlığı bazı Suriyeli öğretmenleri Türk ilk ve orta okullarına transfer etmeye ve onlarla sözleşme yapmaya başladı. Sözleşme imzalayan Suriyeli öğretmenler, UNICEF tarafından finanse edilen entegrasyon projesi adı altında UNICEF’ten mali destek almaktadır. Bakanlık, okullarda çalışma becerilerini değerlendirmek için bazıları Arapça, bazıları Türkçe sözlü mülakatlar gerçekleştirmiş, daha sonra bu öğretmenlerden katılmak istedikleri okullara dair taleplerini almış ve tercihlerine göre kategorize etmiştir. Mülakatlarda daha yüksek puan alan öğretmenlerin seçimine öncelik verilmiştir.

Görüştüğümüz Suriyeli öğretmenlerin çoğu, Türk okullarındaki görevlerinin net olmadığını ve genelde okul yönetiminin dönemsel kararları, ihtiyaçları ve anlayış derecesine göre değiştiğini belirtmişlerdir.³⁰ Birçok Suriyeli öğretmen, kendilerine verilen temel görevlerin,

bir yandan öğrenci ve ebeveynler arasında, diğer yandan öğretmenler ve idare arasında çeviri yapmakla sınırlı olduğunu vurgulamıştır. Birçoğu ileri düzey dil seviyelerine sahip olmamasına rağmen bu görevler verilmiştir. Ayrıca Suriyeli öğrenciler için belirlenen sınıflarda herhangi bir eğitim sürecini yürütmeleri ve hatta öğretmenlere yardım etmeleri yok denecek kadar sınırlıdır.

Türk okullarında Suriyeli öğretmenlerin görevleri

Net bir görev yok	%40
Suriyeli öğrencilerin sorunlarını çözmek	%55
Ebeveynlerle iletişim bağlantısı kurmak	%70
Tercüme yapmak	%65
Eğitim görevleri	%20
İdari görevler	%15

Şekil 9 Türk okullarında Suriyeli öğretmenlerin görevleri

b) Suriyeli Öğretmenlerin Rolüne İlişkin Gözlemler

- ▶ Türk okullarında Suriyeli öğretmenler için tüm okullarda geçerli standart net bir görev olmaması ciddi bir sorun alanı durumundadır. Sabit bir görev tanımı olmadığı için, uygulama okullara göre değişiklik göstermekte, kiminde idarenin verdiği direktiflerle sınırlı olduğundan atıl bırakılma olayları yaşanabildiği gibi, görevi olmayan işler dahil geniş sorumluluklar da verilebilmektedir.
- ▶ Suriyeli öğretmenler ile Türk okullarındaki eğitim personeli ve idari personel arasındaki entegrasyon deneyinin başarısında temel unsur, Suriyeli öğretmenin okul ortamına hızlı entegrasyonundaki başarısı, kişiliği, girişimcilik yeteneği ve sosyal zeka derecesi olarak görünmektedir. Bunun yanında, Suriyeli öğretmenin, çalışmasının kapsamı dışında olsa bile Suriyeli öğrencilere fayda sağlama arzusu ve çoğu okul yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanan girişimleri önemlidir. Türkçeyi öğrenme derecesi iyi ise Suriyeli öğretmenlere daha geniş bir görev ve çalışma alanı sağlanabilmektedir.³¹
- ▶ Bazı okul yönetimleri Suriyeli öğretmenlerin varlığını memnuniyetle karşılarken gönüllü faaliyetler sunmalarına izin vermede başarılı olmuştur. Örneğin, öğrenme güçlüğü çeken bazı Suriyeli öğrencileri ders saatlerinde özel derslerle takip etmek, Arap öğrenciler için Arap dilini destekleyen bazı gönüllü faaliyetler sağlamak ya da Türk öğrencilere Arapça öğretme ve Kuran okuma konusunda yardımcı olmak vb.

- ▶ Bazı Suriyeli öğretmenler, kimi Türk meslektaşlarından ırkçı olaylarla karşılaştığını söylemiştir. Suriyeli öğretmenleri davetsiz misafir olarak gören bu öğretmenlerin kolay iş bulamaması buna büyük etken olarak görünmektedir. (Şekil 10)³²
- ▶ Eğitim faaliyetlerinden dışlanarak farklı çalışmalarda görevlendirilen ve yetkinlikleri dışındaki alanlara itilen Suriyeli öğretmenler, özellikle uzun yıllara dayanan deneyime sahip olanlar, hayal kırıklığına uğradıklarını söylemiştir. Bu psikolojik durumun yansımaları içe dönüklük, depresyon veya inisiyatif zayıflığı şeklinde ortaya çıkmıştır.
- ▶ Türk okullarında, özellikle ilkokullarda çok sayıda Suriyeli öğretmen bulunmasına ve Suriyeli öğrencilere Türk dilini Türk öğretmenler tarafından öğretmeye tahsis edilen sınıflara rağmen bu sınıflardaki Suriyeli öğretmenlerden istifade edilmemiştir. Suriyeli öğretmenler bu sınıflara katılabilir, Türkçe öğretmenin sınıfı kontrol etmesine yardımcı olabilir; Türkçelerinin gelişmesine katkı sağlayabilir ve Suriyeli öğrencilerin sorunlarını yakından takip edebilirler.
- ▶ Suriyeli öğretmenler ile Türk yönetimi arasındaki yüzeysel ilişki imajı, Suriyeli öğrenciler arasında olumsuz zihinsel imajı güçlendirdi ve Suriyelilerin Türk toplumunun bir parçası olarak kabul edilmediklerine veya aynı haklardan yararlanamadıklarına dair bazı önceki kanaatleri teyit etti.

Suriyeli öğretmenlerin, Türk öğretmenlerin kabul derecesine ilişkin izlenimleri

Önyargılı olduğunu düşünüyorum.	%10
Beni kabul etmediler.	%15
Onlarla bütünleşemedim.	%15
Bana ırkçı davranıyorlar.	%15
Gerektiğinde benimle ilgileniyorlar.	%25
Bana diğer öğretmenler gibi davranıyorlar.	%45

Şekil 10 Suriyeli öğretmenlerin, Türk öğretmenlerin kabul derecesine ilişkin kanaatleri.

3. ENTEGRASYONU ETKİLEYEN DİĞER FAKTÖRLER

A. Sınıf Seviyesinin Etkisi

Küçük çocuklar ve ortaokul seviyesindekiler yeni ülkenin dilini ebeveynlerinden daha hızlı öğrendikleri gibi, büyüdükçe çevrelerinde olup bitenlere dair farkındalıkları artmakta ve ayrıştıkları noktalara dikkatleri yoğunlaşmaktadır.³³ Buna göre, ilkokul seviyesinin yeni toplumlara entegrasyon ve onların dilini öğrenmenin en kolay aşaması olması, ortaokul ve lisede daha da zorlaşması beklenmektedir. Ancak elde edilen sonuçlar, ilkokul seviyesinin zorlukların ortaya çıkması açısından en geniş kitleyi oluşturduğunu göstermektedir (Şekil 11). Söz konusu zorlukları, eğitimsel, dilsel ve sosyal zorluklar diye ayırmak mümkündür.

İlkokul seviyesi, ortak oyun ve aktiviteler için imkan verdiği gibi, dört yıl boyunca tek bir öğretmenin öğrencilerle uzun süre temas kurarak onlarla ilgilenmesini, başta Türkçe öğrenimi olmak üzere basit müfredatın öğrenilmesini ve zihinsel yeteneklerin gelişmesini kolaylaştırmaktadır. Benzer şekilde çocukların küçük yaşta olmaları, kendi aralarında anlaşmayı kolaylaştıran bir rol oynamakta ve kaynaşma kolaylaşmaktadır.

	İlkokul	Ortaokul	Lise
Türkçeye hâkim olmayan öğrenciler	%47	%33	%20
Öğretmenlerinin kendileriyle az ilgilendiğini düşünen öğrenciler	%44	%38	%18
Arkadaşlık kuramayan öğrenciler	%47	%36	%17
Eğitim güçlüğü çeken öğrenciler	%47	%36	%17
Okulu sevmeyen öğrenciler	%37	%37	%26
Psikolojik sorunlar yaşayan öğrenciler	%44	%38	%18
Okula gitmeyi ısrarla reddeden öğrenciler	%49	%40	%11

Şekil 11 Sınıf seviyesinin etkisi

Bu genel kabule rağmen ebeveynlerin görüşlerine göre, psikolojik,³⁴ eğitimsel veya sosyal sorunlardan muzdarip öğrencilerin en büyük yüzdesini ilkokul öğrencileri oluşturmuştur. Bunun nedeni, büyük ihtimalle bu yaştaki çocukların, yeni çevreye ve dil bilimsel olarak onlara yabancı kimliklere entegre olmalarını sağlayacak deneyim ve becerilerden yoksun olmaları olabilir.

Okullar içindeki sorunların yaygınlık derecesine gelince yukarıdaki tablonun tam tersi görünmektedir. (Şekil 12) Ortaokul seviyesindeki Suriyeli öğrencilerden üçte biri, lise düzeyindekilerin ise en azından %10'u sözlü tacize uğradığını söylemiştir.

Öğrencilerden “Sen Suriyelisin, evine geri dön.” cümlesini duydum.

	6 kereden fazla	3-6 kere	1-2 kere	Hiç
Lise	%5	%4	%4	%6
Ortaokul	%10	%9	%9	%9
İlkokul	%9	%7	%12	%17

Öğretmen veya idarecilerden “Sen Suriyelisin, evine geri dön.” cümlesini duydum.

	6 kereden fazla	3-6 kere	1-2 kere	Hiç
Lise	%1	%3	%4	%10
Ortaokul	%3	%2	%8	%23
İlkokul	%3	%2	%5	%36

Şekil 12 Sınıf seviyesi değişkenine bağlı olarak sosyal kabul edilemezlik duygusu

Sınıf seviyesinde öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri karşılaştırıldığında durum biraz daha netleşmektedir. Yukarıdakilerin bir sonucu olarak Suriyelilerin varlığından en çok etkilenen ve en çok kabul gösteremeyen yer ortaokullar olarak görünmekte, bunu ilkokullar izlemektedir. Bununla birlikte, reddin etkileri en açık şekilde -psikolojik, eğitimsel veya sosyal problemlerden muzdarip öğrencilerin en büyük yüzdesi- ilkokul öğrencilerinde görülür; ardından ortaokul öğrencilerinde, onun ardından lise öğrencilerinde görülür.

Zorbalık türü ³⁵	İlkokul	Ortaokul	Lise
Türk öğrencilerden kaynaklanan kasıtsız sert oyun	%33	%41	%21
Suriyeli öğrencilerden kaynaklanan kasıtsız sert oyun	%11	%16	%22
Türk öğrencilerden kaynaklı kasıtlı fiziksel şiddet	%29	%33	%25
Suriyeli öğrencilerden kaynaklı kasıtlı fiziksel şiddet	%7	%8	%0
Türk öğrenciler tarafından tekrarlanan sosyal dışlanma	%47	%44	%25
Suriyeli öğrenciler tarafından tekrarlanan sosyal dışlanma	%7	%1	%0

Şekil 13

Rakamlar, okuldaki öğrenciler arasında Suriyelilerin varlığını bir türlü kabul etmeyen ve çeşitli nedenlerle onlardan rahatsız olan bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu durum kimi okullarda sözlü taciz olarak görünürken kimilerinde fiziksel şiddet veya sosyal dışlamaya kadar varmıştır.

Altı yaşına kadar olan çocuklar (öğrenciler) yeni arkadaşlar edinmeyi genellikle daha kolay bulup yeni bir dili daha hızlı öğrenme becerisine sahip olurken 7-9 yaş arasındaki çocuklar eski kültürlerinden gelen kısa alışkanlık nedeniyle kendilerini yalnız hissetme eğilimine daha fazla sahiptir. 9-12 yaş arasındaki çocuklar (öğrenciler) ise kısmen kendi dillerinin öğretildiği bir okulda daha başarılı olmakta, 13 yaş ve üzeri çocuklar ise başka bir ülkeye taşınmasıyla yeni topluma entegre olmalarına yardımcı olması için daha fazla rehberliğe ihtiyaç duymaktadır.³⁶

B. Eğitimden Kopmanın Etkisi

Okul terki, öğrencinin eğitim kariyerini ve çevredeki toplulukla bütünleşmesini etkileyecek engellerden biridir; özellikle de kesinti, başa çıkılması zor olan zorlu koşullara veya deneyimlere maruz kalmanın bir sonucuysa. Geçici bir rehabilitasyon süreci olmadan doğrudan okula dönmenin olumsuz etkilerini de unutmamak gerek.

Genellikle eğitimden kopan Suriyeli öğrenci iki seçenektен biriyle karşı karşıya kalmaktadır:³⁷ Ya kaçırdığı bilgileri telafi etmek için yaşından küçük sınıflara kaydolmak ya da kendisi ile akranları arasındaki eğitim-bilgi uçurumuna rağmen yaşına karşılık gelen zorlu bir eğitim seviyesine başlamak. Türk okullarının sıkı bir şekilde uygulanmaya başlandığı bu sistem, birçok Suriyeli öğrenci için sorun olmuştur. Bazıları daha önce hiç okula gitmediğinden,

bazıları ise büyük bir kesinti dönemi geçirmiş olduğundan, yeniden okula dönüş onların entegrasyon ve eğitimini olumsuz etkilemiştir.

Mülakat sonuçları, Suriyeli öğrencilerin yaklaşık %10'unun önceki dönemlerde okulu bıraktığını göstermektedir (Şekil 14). Türkiye'de okul çağında Suriyeli öğrenci sayısı çok kaba bir rakamla bir milyon civarında olduğu hesaplandığında yaklaşık 100 bine yakın öğrenciyi ilgilendiren bir sorundan bahsedilmektedir. Bu rakamın daha olumsuz tarafı ise okul dışı kalma süresinin bir yıl ve üzeri olmasının oldukça yaygın görülmesidir (Şekil 15). Okuldan ayrılan öğrencilerin yarısı yer değiştirme, işe girme veya başka bir ülkeye göç nedeniyle okuldan ayrılmış.³⁸ Okul dışı kalmada %7 ise okula uyum sağlayamadığından dolayı okuldan uzak kaldığını söylemiştir.

Öğrenci eğitime ara verdi mi?

Hayır: %90,2

Evet: %9,8

Bilmiyorum: -

Şekil 14 Geçmişte eğitimden kopan öğrencilerin oranı

Öğrenci eğitime kaç kez ara vermiştir?

Uzun süreli ve aralıksız uzak kalma
(En az bir eğitim yılı): %71,6

Birkaç kez ara verdi: %25,4

Şekil 15 Öğrencilerin eğitim sürecinde önceki kesinti sıklığı

Anketin sonuçları aynı zamanda okulu bırakan birçok Suriyeli öğrencinin bilgi eksikliklerini düzeltmek veya okul sistemine kademeli bir dönüşe uyum sağlamak için bir yeterlilik/hazırlık aşamasından geçmeden doğrudan kayıtlı okula geri döndüğünü göstermektedir. Çoğunlukla öğrenci, eksik kaldığı dersleri tamamlamak için eğitime ara verdiği yerden değil, yaşına uygun bir seviyeye kaydedilmiştir.³⁹

Öğrenci okula nasıl döndü?

Hazırlık sınıflarına katılmadan doğrudan kayıtlı geri döndü: %63,6

Normal sistemle derslere başlamadan önce hazırlık derslerine kaydoldu: %9,1

Bilmiyorum: %27,3

Şekil 16 Okulu bırakan öğrencilerin Türk okullarına dönmesi

Halk Eğitim Merkezlerinde okula gitmeyenleri ve eğitimden kopanları rehabilite etmeyi amaçlayan Hızlandırılmış Eğitim Programı'nın⁴⁰ karışık sonuçlar verdiği, bazı merkezler ilerleme kaydederken, diğerlerinin istenen sonucu elde edemediği vurgulanmıştır. Bu programın başarısı için telafi edilebilecek en önemli boşluklar arasında, ilgili merkezlerin sınırlı sayıda öğrenci kabul etmesi ve öğrencileri psikolojik olarak destekleyici faaliyetler yerine, onlar için çekici olmayan bir formatta sunumlar olması dikkat çekmiştir. Gelen şikâyetler arasında, bazı merkezlerde eğitimden uzak kalan öğrencilerin müfredatı ve bu tür vakalarla ilgilenme konusunda uzmanlaşmış kitaplardan yoksun olması ve eğitimin sadece Türkçe ile sınırlı olması da bulunmaktaydı. Bu programa katılan Türkçe öğretmenlerinin, doğal olarak yabancı birine Türkçeyi öğretecek altyapıdan gelmiyor olmaları, bu programın, ana dili Türkçe olmayan Suriyeli öğrenciler için verimlilik bakımından sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

a) Başarılı Bir Örnek

İstanbul'da eskiden Suriyelilerin idare ettiği ama şimdilerde Millî Eğitim Bakanlığına devredilen bir okul, okuldan mahrum kalanları çeşitli seviyelere ayırmış; kaybettikleri yılları telafi etmek, onlara maddi yardım sağlayarak teşvik etmek ve yoğun bir şekilde rehabilite etmek için çalışmış.⁴¹ Okula devam eden çocukların, açıkça şiddete eğilimli olmaları, okulun disiplin ve kanunlarına uymamaları ve zorluklarla başa çıkmak için psikologların müdahalesini gerektiren vakaların ortaya çıkmasına rağmen okuldan uzak kalanlarla muamele deneyimi öğretmenler için şaşırtıcıydı. Bu öğrenciler, eğitim ihtiyaçlarından daha çok, akranlarıyla sosyalleşme ihtiyacını açıkça ortaya koydular. Onlar için okul; tanışmak, oynamak, arkadaş edinmek ve zor koşullarından kaçmak için bir fırsattı ve bu fırsat onları sınıfa dönmeye teşvik eden ana motivasyon kaynağıydı. Daha sonra aralarında kurulan arkadaşlıklar, eğitim başarısı için bir rekabet durumuna dönüştü ve böylece iyi sonuçlar elde edilmeye başlandı.

b) "Sokak Çocukları" Meselesi

Sokak çocukları⁴² sorunu hem Suriyeliler hem de Türkler için müzmin bir sorundur. Bu zor problemin çocukların geleceği için etkileri ve topluma yansımaları vardır. Gerek dilenmek için gerekse satış yapmak için sokağa çıkan çocuklar birçok tehlikeye ve zor koşullara maruz kalmaktadırlar. Buna ek olarak sokak çocukları, olumsuz ve düşük benlik saygısı sebebiyle tüm yasalara karşı isyan etme arzusu ile bireyciliğe eğilim gösterirler. Bu durum, onları daha fazla sorun ve hata yapmaya, daha da saldırgan davranışlarda bulunmaya, küfür içerikli konuşmalar yapmaya ve güç kullanmaya itmektedir. Otokontrolün ve olumlu bir rol modelin olmaması, bu çocuğun hırsızlık veya bağımlılık tuzağına düşme ve gerçeklikten kaçmak için uyuşturucu kullanma olasılığını artırmaktadır. Dahası, çocuğun sokakta yaşadığı "özgürlük" alanı, onu yasalara bağlamayı amaçlayan her türlü disiplinli ortama karşı daha dirençli kılar.⁴³

Türk hükümetinin Suriyeli öğrencilerin okulu bırakmalarını önlemek için yaptığı bazı uygulamalardan dolayı, sokaktaki Suriyeli birçok çocuk sırf ailelerinin ceza almaktan korkmaları sebebiyle okul sıralarına geri dönmek zorunda kalmıştır. Ancak, hazırlık ve rehabilitasyon süreci olmadan okula dönmeleri, okullarda daha büyük bir sorunlar yaratmıştır.

Vaka Analizi⁴⁴

İstanbul Fatih semtinde kızların okuduğu bir ortaokulda, bazı Suriyeli kız öğrenciler, yine Suriyeli akranlarına şiddet kullanma ve fiziksel zarar verme eğilimleri ile dikkat çekiyordu. Bu kızlar, okul içinde sokakta yaşadıkları deneyimler sırasında edindikleri kötü davranışlar, şantaj, kesici alet kullanımı, tehdit, para gasp etmek ve uyuşturucu hap gibi yasa dışı davranışlara sahipti. Kız öğrenciler arasında “reşit olmayan” evlilik vakaları da kaydedilmiştir.

Bazı kız öğrencilerin kötü davranışları sanki tüm Suriyeli kız öğrenciler için geçerliymiş algısı tespit edilmiştir. Kimi Türk öğretmenlerin, böylesi yanlış bir genelleme yapmaya ve iyi ile kötüye aynı şekilde muamele ederek ayırım yapmamaya başladıkları gözlenmiştir. İleri giden bazı kız öğrencilerin Türk öğretmenlere Arapça olarak küfür ve hakaret etmekte ısrar etmeleri durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu durum, öğretmenlerin ayırım gözetmeksizin herkese çok fazla gergin ve sinirli hareket etmelerine neden olmuştur. Bazı öğretmenler, diğer tecrübelerde kabul edilebilecek bazı olağan hatalara dahi abartılı bir şekilde cezalar uygulamıştır.

Okul yönetimi, bazı kız öğrencilerde açık bir sorun olduğunun farkında olsa da, okulda 4 Suriyeli öğretmen ve iki Türk psikolog/rehber öğretmen olmasına rağmen durumla nasıl başa çıkacakları konusunda sıkıntı çekmiştir. Suriyeli öğretmenlerin sorunları çözme konusunda net bir misyonu, yetkisi veya yeteneği olmadığı gerçeğinin yanı sıra, tüm görevleri, özellikle psikolojik danışma seansında çeviri süreciyle sınırlı kalmıştır.

Bu vaka, çok sayıda “sokak çocuğunun” okullarda -ön hazırlık olmaksızın- toplanmasının okul için nasıl feci sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Bu çocuklar, onları her türlü yasaya karşı isyan ettiren ve kanunları kabul etmemeye yönlendiren sert koşullara maruz kalmışlardır. Ayrıca, uzun süre sokaklarda kontrolsüz kalmaları, sınıfa dönme, ödev yazma ve sınavları geçme fikrini kabul etmelerini zorlaştırmıştır. Özellikle okul sınıflarına geri dönmelerinin gönüllü olmadığını, adli ceza korkusuyla zoraki olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu deneyim aynı zamanda Suriyeli çocukların durumu hakkında herhangi bir karar vermeden önce onların durumunu incelemenin önemini göstermektedir. Durumu

incelerken psikolojik koşulları ve farklılıkları görmek ve her vakayı ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Eğitimden kopanları, belirli bir süre için, gerekli rehabilitasyon ve uyum sürecine tabi tutmadan, her vakayı ayrı değerlendirmeden ve okul ortamıyla bütünleşme kabiliyetinin derecesini ölçmeden diğer normal öğrencilerle aynı eğitim ortamına almak doğru değildir.

Türk resmî makamları için -bu tür zor durumlarda- bu vakaları incelemek için psikolojik destek konusunda uzmanlaşmış bazı Suriyeli kuruluşlarla iş birliği yapmak daha iyi ve daha kolay bir adım olabilirdi. Görevi bu alanda kalifiye olmayan tecrübesiz bazı Suriyeli öğretmenlere vermek yerine, bu tür sorunlarla başa çıkma ve çevrelerindeki koşulları anlama konusunda daha iyi deneyime sahip olan kuruluşlara vermek daha rasyoneldir.⁴⁵

Bu okulun durumunda şaşırtıcı olan, Suriyeli öğretmenlerin dışlanması ve bu tür anomalilerde sınıf içindeki sorunları kontrol etmek için onları dâhil etmemektir. Sınıfta Türk öğretmene yardımcı olarak Suriyeli öğretmenin bulunması, bu davranışların ortaya çıkmasını azaltacak ve Türk öğretmenin zor görevini kolaylaştıracaktır.

C. Zoraki Seçimlerin Etkisi

Türk hükümetinin belirli verilere dayanarak Suriyeli öğrencileri Türk okullarına entegre etme girişimi çok önemli bir çaba olmakla birlikte, bunun için okullardaki fiziki ve psikolojik ortamın önceden hazırlanmamış olması ciddi sorunlar yaratmıştır. İster Türk öğretmenler veya öğrenciler arasında, ister Suriyeliler arasında, bu kararı gerektiği gibi kabullenmek zor olmuştur. Bu karar, çok sayıda Suriyeli öğrencinin Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerde belirli okullara yönelmesi, hem okula hem de öğrencilere ağır bir yük oluşturmuştur.

Başlarda, Türk okulunda okumak ve uluslararası diplomaya sahip olmak öğrencinin eğitim geleceği ile ilgili birçok hususu kolaylaştıracak ve birçok geçici Suriyeli okulunun yaşadığı kargaşa ve kaos ortamından öğrenciyi kurtaracağından Suriyeliler arasında olumlu görülmüştü. Ancak zamanın geçmesi ve hesapta olmayan sorunların ortaya çıkması ile birlikte, birçok Suriyeli aile, istenen hedefine ulaşamadığı için bu kararın doğruluğunu sorgulamaya başladı. Öğrencilerin, dil öğrenmedeki zorluklarının yanı sıra, eğitim başarısı düşmeye başladı.

Ankete katılan velilerin %52'si mevcut haliyle birleştirme kararının öğrencinin çıkarına olmadığını düşünürken %32'si sorunlarına rağmen bu karardan memnun olduğunu belirtti. Rakamlar, Suriyeli olmayan Arap ailelerin de bu karardan pek memnun olmadığını gösteriyor; %49'u bu kararın öğrencinin çıkarına olmadığını düşünmüştür (Şekil 17).

Öte yandan ankete katılan velilerin sadece %44'ü çocuklarını Türk okullarında bırakacaklarını, Arap ailelerin ise %64'ü bunu yapmak istediğini ifade etmiştir. Bu, sorunun yanlış bir karar ürünü olmadığını, uygulamasındaki boşlukların bir sonucu olarak bazı sorunların amaca ulaşmayı engellediğini göstermiştir (Şekil 18).

İmkânım olduğunda çocuğumu hemen özel Arap okulların birine nakil yaptıracağım.

	Kesinlikle kabul etmiyorum	Kabul etmiyorum	Çekimser	Kabul ediyorum	Kesinlikle kabul ediyorum
Arap grubu	%34	%30	%19	%8	%9
İstanbul grubu	%20	%24	%15	%17	%24
Toplam	%22	%22	%15	%16	%25

Şekil 17 Velilerin Türk okullarında çocuklarının devamlılığına ilişkin görüşleri

Türk okullarıyla birleştirme kararı öğrencilerin eğitiminin zararına olmuştur.

	Kesinlikle kabul etmiyorum	Kabul etmiyorum	Çekimser	Kabul ediyorum	Kesinlikle kabul ediyorum
Arap grubu	%17	%17	%17	%26	%23
İstanbul grubu	%15	%20	%17	%26	%22
Toplam	%13	%19	%16	%26	%26

Şekil 18 Velilerin birleştirme kararına ilişkin görüşleri

Öte yandan, öğrencilerle yapılan doğrudan görüşmelerin sonuçları, okulda problem yaşamayan öğrencilerin %60'ının entegrasyon kararından önce okula girdiklerini ve ilkokul birinci sınıftan itibaren Türk okuluna girdiğini göstermektedir.

Bu araştırma sırasında ortaya çıkan tüm sorunlar, kişisel bir kararlar ve birleştirme kararından önce okullara giren öğrencilerin, sorunla karşılaşan en düşük yüzde olduğunu doğrulamaktadır.⁴⁶ Bu sorunların büyük oranda birleştirme kararının uygulandığı yılda zirve yaptığı ortaya çıkmaktadır.⁴⁷ Daha sonraki yıllarda birleştirme okullarına kaydolanlar sorun yaşamaya devam ettiler ancak bu oran ilk yıldan beri başlayan öğrencilere göre biraz daha azalmıştır.⁴⁸ Suriyeli öğrencilere entegrasyon kararının uygulandığı aynı yılda Türk okullarına kaydolan Arap öğrencilerin, kendilerinden daha önce kayıt yaptıran Arap akranlarından daha fazla sorun yaşadıkları sonuçlardan anlaşılıyor. Bu kararın uygulanması, bu adıma hazır olmayan tüm okulların havasını değiştirmiştir.

	Birleştirme kararından önce	2017 yılında	Birleştirme kararından sonra
Şu anki Türkçe seviyeleri zayıf ya da orta (total grup)	%28	%60	%75
Şu an için Türk okullarını kabul etmeleri zayıf ya da orta	%48	%73	%75
Şu an için 50 Türk okulunda arkadaş edinme yetenekleri zayıf ya da orta	%59	%71	%71
Türk öğretmenlerin onlarla ilgilenmesi zayıf ya da orta (total grup)	%47	%71	%66
Şu an için Türk okullarında eğitim alma potansiyeli zayıf ya da orta (total grup)	%45	%70	%69
Şu an için Türkçeyi çok iyi konuşmasına rağmen Türk okullarında eğitim alma potansiyeli zayıf ya da orta (total grup)	%24	%40	%29
Türk akranlarıyla büyük ya da orta ölçekli sorun yaşamaları (total grup)	%64	%74	%70
Türkçeyi iyi konuşmalarına rağmen Türk akranlarıyla büyük ya da orta ölçekli sorun yaşamaları (total grup)	%55	%63	%57

D. Zoraki Seçeneklerin Etkisi

Entegrasyon kararının öğrenciler üzerine olumsuz olarak yansıyan bazı yan etkileri olmuştur. Bazı sınıflarda çok sayıda Suriyeli öğrencinin bir araya gelmesi, Türk öğrencilerle temas olasılıklarını azaltmış ve özellikle diğer öğrencilerle etkileşime girmesi gerekmeyen kapalı gruplar oluşturdukları için arkadaşlık kurma becerilerini de zayıflatmıştır.

Öte yandan, çok sayıda Suriyeli veya Arap öğrencinin bir sınıfta toplanması, öğrencinin Türkçeyi öğrenmesi konusunda engel teşkil etmiştir. Görüşlerine başvurduğumuz Suriyeli velilerin %74'ü ve Arap velilerin %77'si bu görüşe katılmışlardır.

Çok sayıda Suriyeli / Arap çocuğun aynı sınıfta toplanması Türk öğrencilerle kaynaşmalarına engel oldu.

	Kesinlikle kabul etmiyorum	Kabul etmiyorum	Çekimser	Kabul ediyorum	Kesinlikle kabul ediyorum
Toplam	%3	%7	%18	%35	%37

Şekil 19 Çok sayıda Suriyeli öğrencinin toplanmasının entegrasyon sürecine etkisi

Çok sayıda Suriyeli / Arap çocuğun aynı sınıfta toplanması, öğrencilerin dili öğrenmelerine engel oldu.

	Kesinlikle kabul etmiyorum	Kabul etmiyorum	Çekimser	Kabul ediyorum	Kesinlikle kabul ediyorum
Toplam	%3	%7	%16	%34	%40

Şekil 20 Çok sayıda Suriyeli öğrencinin toplanmasının dili öğrenme sürecine etkisi

Suriyeli ve Arap öğrencilerin ek dersler olarak Türkçede güçlendirilmesini amaçlayan entegrasyon derslerinin deneyimleri ile ilgili olarak bu derslerin deneyimlerinin başarı derecesi konusunda görüşler farklılık göstermektedir. Bu deneyim 2019 yılına kadar standardize edilmediğinden farklı koşullar ve durumlar nedeniyle değerlendirilemez. Bununla birlikte, Suriyeli veya Türk öğretmenlerden gelen görüşlerin çoğu, öğrencinin eğitim sürecine girmeden önce, yoğun Türkçe kurslarına girmesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Burada ayrıldıkları tek görüş bu kursların şeklidir.

Geçtiğimiz yıllarda farklılıklar gösteren entegrasyon dersleri deneyimleri hakkında alınan önemli notlar arasında:

- Birçok Suriyeli öğretmen, birçok veli ve öğrenci, Türk dilinin öğretiminde kullanılan müfredatın özellikle ortaokul ve lise gibi ileri aşamalarda, Türk okullarına giriş için yeterli olmadığını düşünmektedir. Bunun nedeni, Türkçe öğretim müfredatının öğrenciye temel günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve sağlamak üzere tasarlanmış olması ve matematik, fen bilimleri, fizik ve diğer eğitim konuları için herhangi bir özel eğitim terimi içermemesidir.

- ▶ Entegrasyon sınıflarında öğretmenlik yapan Türk öğretmenlerin çoğu, ana dili Türkçe olmayanlara daha önce Türkçe öğretmemiştir. Bu da sahip olmadıkları ek beceriler gerektirir.
- ▶ Suriyeli öğrencilerin özel yan sınıflara⁴⁹ yönlendirilerek dışlanması, özellikle aralarında herhangi bir ortak faaliyet olmayan Türk öğrencilerle olan temaslarını zayıflattı. Bu öğrenciler, diğer konuları öğrenmede yetersiz kaldıklarını hissederler ve sınıflarına dönerlerse Türk öğrencilere yetişemeyeceklerini düşünmeye başlarlar.
- ▶ Son entegrasyon sınıflarındaki Türk öğretmenlerin yetenekleri performans, yenilikçilik ve sınıfı kontrol etme becerilerinde çeşitlilik gösteriyordu. Bundaki en belirgin etkenlerden biri Suriyeli öğretmenlerden destek talep edip etmemeleriyle alakalıdır. Bazı öğretmenlerin dersleri açıklamayı net bir şekilde ihmal ettiklerini, dersi tahtaya yazmakla yetindiklerini ve zamanlarını cep telefonlarıyla ilgilenecek geçirdiklerini, bazılarının ise dayak ve bağırarak dersi anlatmaya çalıştıklarını belirten ifadeler olmuştur. Bu durum, öğrencilerin okul ve öğretmenlere bakışlarına ve bu sınıflardan istenen faydayı elde etmelerine olumsuz ve ciddi ölçüde yansımıştır.⁵⁰
- ▶ Çok sayıda Suriyeli çocuğun özel sınıflarda toplanması, aralarında kaos ve kargaşanın artmasına yol açmıştır zira bazı öğrenciler bu sınıflarla iletişim kurmak ve eski sınıflarında bulamadıkları yeni arkadaş edinmek için iyi bir fırsat buldular. Ayrıca öğretmenin sınıfı kontrol edememesi veya öğrencilere sorunsuz bir şekilde bilgi aktaramaması, eğitim seviyelerinin gerilemesine ve Türkçe derslerinden gerektiği gibi yararlanamamalarına neden olmuştur.
- ▶ Suriyeli öğrencilerin önceki sınıfları ve Türkçe dil desteği dersleri arasında sık sık yer değiştirmesi ve ardından asli sınıflarından ayrı olarak yeni sınıflara aktarılması, Suriyeli öğrencilerde istikrarsızlığa neden olmakta ve bu öğrencilerin statüleriyle ilgili net bir politika veya plan yokluğu ve kafa karışıklığı izlenimi vermektedir.⁵¹
- ▶ Öğrencilerin velileri, bu öğrencilerin akıbetini bilmedikleri için entegrasyon sınıfları hakkında çok fazla endişeli olduklarını dile getirdiler. Yıl içinde herhangi bir bilimsel materyal almadıkları halde entegrasyon derslerini geçerse bir sonraki sınıfa geçecekler mi? Yoksa entegrasyon derslerini geçse bile eğitim derslerinden hiçbirini almadıkları için kaçtırdıkları yılı tekrar etmek zorunda mı kalacaklar?

SONUÇ

Yukarıdaki bilgilerin ışığında Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegre edilmesi süreci, hazırlıklı olmayan okul ortamında kafa karışıklığı ve kargaşa yaratmıştır. Bunun yanı sıra, bazı öğretmenlerin, sınıflarında Suriyeli öğrencilerin varlığından kaynaklanan zorlukları kabul etmeye hazır olmadıkları ve kültürel farklılıkları, zihinsel algıları ve siyasi görüşlerinden kurtulamadıkları da görülmüştür. Bu bazen öğretmenin Suriyeli öğrenciye önem verme, dikkat ve takip etme becerisine yansımıştır.

Öte yandan, tüm okul idarelerinin çok sayıda Suriyeli öğrenciyi kabul etmeye ve sorunlarıyla ilgilenmeye henüz hazır olmadığı görülmüştür. Dil öğretimindeki zafiyet ve okula uyum sağlayamama sorunları da durumu daha karmaşık hale getirmiştir. Bazı idareler, acil sorunları çözme ve anormal davranışlarla başa çıkma konusunda deneyimsiz olmasının yanı sıra, öğrencilerin davranışlarını kontrol eden net kural ve kanunlar da bulunmamaktadır.

Suriyeli öğrencilerin okullarda varlığına eşlik eden sorunlar ortaokullarda daha net olmakla birlikte, bu sorunların etkileri kendilerinden açıkça etkilenen ilkököl öğrencilerine daha da yansımıştır. Ayrıca, Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme becerilerinin kazanılmasıyla ilgili bazı sorunlar kargaşaya neden olmuş ve akranlarıyla etkileşim kurma becerilerini zayıflatmıştır. Önceden psikolojik veya davranışsal rehabilitasyon sağlamadan eğitimden kopan çocuklar veya sokak çocukları gibi bazı özel durumlara uygulanan bazı yasaların tam olarak uygulanmaması okul içinde entegrasyon sürecini engelleyen ek sorunlara neden olmuştur.

SONNOTLAR

- ¹ Türk Millî Eğitim Bakanı, Türkiye'deki Suriyeli öğrenci sayısını açıkladı. Qasioun Haber Ajansı, yayın tarihi 7/11/2019, <http://bit.ly/2Hfmmh8>
- ² Mağrip'te Sosyal İçerme ve Vatandaşlık Topuluğu Oluşturma, Yıllık Beşeri Bilimler ve Sosyal Bilimler Konferansı, Yayın tarihi 2013, <http://bit.ly/2uneSSt>
- ³ Bu yayın, akran öğrencilerin entegrasyon sürecindeki etkilerine değinmeyecek; aksine Türk öğrencilerin Suriyeli öğrenciler üzerindeki tepkilerinin sonuçlarına ve entegrasyon sürecine etkilerine odaklanarak üçüncü baskıdaki tüm paragrafları ayrıntılı olarak ona ayıracaktır
- ⁴ "Göç, Mültecilik ve İnsanlık", Konyadaki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar Zirvesi, Kartepe, 2018, <http://bit.ly/2SHgT3R>
- ⁵ 2020'de yayınlanan yeni bir araştırma, Suriyelilerle ilgili birçok yanlış anlamının Türkler arasında hâlâ yaygın olduğunu ortaya koydu. Türklerin %74'ü Suriyelilerin devletten maaş aldığına inanıyor, Türklerin %61'i Suriyeli tüccarların vergi ödemediğine inanıyor ve Türklerin %60'ı Suriyeli öğrencilerin üniversitelere sınavsız girdiklerini ve devletten burs aldıklarını düşünüyor. Türklerin %58'i Suriyelilerin Türkiye'de 5 yıl kaldıktan sonra Türk vatandaşlığını aldıklarına inanıyor. Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili Doğru Bilinen Yanlışlar, İNGEV TAM - İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 19/6/2020, https://lnkd.in/g8Q_Prh
- ⁶ Türk öğretmenin yabancı öğrenci ile etkileşimi şu anlama gelir: öğrenciye dikkat ve takip sağlamak, engelleri aşmaya teşvik etmek, cevaba dahil etmek ve ona meslekler sormak.
- ⁷ Analizde sadece olumsuz duruma odaklanmadık; Daha ziyade, özellikle birleştirme kararından önce ve sonra oranların değişmesinin nedenlerini anlamak amacıyla, öğretmenin öğrenciye destek ve ilgi sağlamaya başladığı olumlu durumu incelemeye çalıştık. Bu, etkileşimli öğretmenin daha sonra okullara katılan çok sayıda öğrenciyi destekleyememesinden veya çeşitli nedenlerle ilgilerini kaybetmesinden ya da kıskırtma kampanyalarından bir şekilde etkilenmesinden dolayı olabilir.
- ⁸ Bir Türk medya kuruluşu tarafından yayınlanan bir rapor, bu tür vakaların oluşumunu göstermektedir; Halepli çocuk Cuma İbrahim'in hikâyesi şöyle: Dersi kendisine anlatmak istemeyen öğretmeni ona "Senin dersi anlamana gerek yok." demiş. Cuma da "Neden?" diye sormuş. "Öğretmen "Boş ver." diye yanıtlamış. Öğretmen, sınavda kopya çektiği iddiasıyla, 83 puan almasına rağmen sınavda ona düşük puan verdi. "83 aldığım sınavda Suriyeliyim diye 45 verdiler." Human Movie Team <http://bit.ly/2SEQsvz>
- ⁹ Öğrencilerle yüz yüze görüşmeler hem niceliksel hem de niteliksel olarak analiz edildi. Bazı soruların sonuçları, yan alıntılarda nitel olarak analiz edilmesinin yanı sıra grafiklere ve yüzdelere dönüştürülmüştür. Bir araya getirdiğimiz bazı özel hikâyeler ve olaylara yer verildi.

- ¹⁰ Okul ortamının öğrencinin kişiliği ve akademik performansı üzerindeki etkisi Dr. Rola Kobeissi, Al Sharq web sitesi, 26.05.2017 tarihinde yayınlandı, <http://bit.ly/2OM7IU5>
- ¹¹ “Göç, Mültecilik ve İnsanlık”, Konya’daki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar Zirvesi, Kartepe (2018) <http://bit.ly/2SHgT3R>
- ¹² Kadın bir ilkökul öğretmeni ile yapılan görüşme. Öğretmen, ilk iki yıl içinde çocuğun içe dönük davranışını anlamadığını kızın Türkçeye hâkim olmasına rağmen beklenen performansı sergileyemediğini ve anlamasına engel bir rahatsızlığının olabileceğini düşündüğünü belirtti. Üçüncü ve dördüncü sınıflarda ve yazılı sınavların başlamasıyla öğretmen, öğrencinin en iyilerden biri olduğunu ve Türk akranlarından daha iyi performans göstererek en iyi sonuçları aldığını keşfetti. Kız öğrenci daha sonra kadın öğretmenine açılmaya ve yanıt vermeye başladı. Öğrenciye ve ailesine sorulduğunda öğretmenin eğitim tarzında çok katı bir üslupta olduğu, çocuğun ondan korkuğu ve dehşet duyduğu, ancak özellikle yazılı sınavlarda başarısının ortaya çıkmasıyla öğretmenin kendisini takdir ettiğini hissettiği için etkileşime girmeye başladı. Ve ders boyunca derse katılımı arttı.
- ¹³ Çocuklarla yapılan görüşmelerde, Türk öğretmenin genel olarak herhangi bir anlaşmazlıkta Türk öğrencilerin tarafını tuttuğunu ve Suriye tarafını dinlemeyi veya onlarla etkileşime girmeyi reddettiğini gösteren birçok gözlemin tekrarlandığını fark ettik.
- ¹⁴ Bir Türk gazetesi, Suriyeli öğrencilerin sıkıntılarını anlatan yazı yayınladı. Bu öğrenciler arasında Türkçeyi iyi konuşabilen yetim bir kız vardı. Kızımız, öğretmenin Suriyelilere karşı olan önyargısından çok çekti. Teneffüse çıkmasına engel olmak, duvarda durmaya zorlanmak, yanında malzeme getirmezse azarlanmak gibi kınama ve cezalara maruz kalıyordu. Rapor, okul yönetimi ve eğitim müdürlüğünden hızlı bir geri dönüş aldı ve derdini anlattığı bir video çekti. “Suriyeli nefreti okullara indi.” Yeni Şafak, 08/10/2019. <http://bit.ly/37LCVbq>
- ¹⁵ Suriyeli bir öğretmen karşılaştığı sorunlardan birini aktardı: “Suriyeli bir öğrenci bir haftadan fazla okula gitmeyince sınıf öğretmeni, devamsızlığın nedenini bulmak için kendisinden öğrencinin ailesiyle iletişim kurmasını istedi. Türkçeyi çok iyi bilmeyen öğrencinin okula gitmeyi reddettiği ortaya çıktı. Nedeni ise öğretmen, öğrenciden koltuğunu değiştirmesini ve başka bir koltuğa geçmesini istedikten sonra, öğrenci kendisinden ne yapması istendiğini anlamayınca öğretmen onu gergin bir şekilde gerekli yere çekerek oturtmuş. Öğrenci, öğretmenin ona kızdığını düşündü. Daha sonra uygulamanın Türk okullarında olağan olduğu ve öğretmenin öğrenciyi cezalandırma niyetinde olmadığı anlaşılınca durum çocuğa anlatıldı ve sorun giderilmiş oldu.
- ¹⁶ Ortaokulda bir öğretmen (sınıf öğretmeni) tüm öğrencilerin önünde okul kurallarından birine uymadığı için öğrencilerden birini azarlayarak: “Bu Suriyeliler düzene uymadıkları için ülkelerini mahvettiler.” dedi. Bu yorumun ardından öğrenciye yönelik taciz arttı; öğrenciler, öğretmenin ondan hoşlanmadığını söyleyerek kızla alay etmeye başladı.
- ¹⁷ Görüşmelerde Türk akranlarını Türkçede geride bırakan iki öğrenci olduğunu gördük; neredeyse tam puan alan bu iki kızdan biri Türk edebiyatı kitaplarını okuyor ve bazı Türkçe şiirler yazıyor.
- ¹⁸ Araştırma ekibi, çoğu İstanbul’dan olmak üzere 13 Türk öğretmenin yanıtladığı elektronik bir anket aracılığıyla bir dizi soru sordu.
- ¹⁹ Görüşmeler, birçok öğrencinin, özellikle lise ve ortaokul aşamalarında konuların terminolojisini anlamada hâlâ sorun yaşadığını ve Türk diline hakim olmalarına rağmen bu konuyu düzeltmek için iki kat çaba sarf etmeleri gerektiğini göstermiştir.
- ²⁰ Okul ortamının öğrencinin kişiliği ve akademik performansı üzerindeki etkisi, Dr. Rola Qubais, Al Sharq web sitesi, yayın tarihi 05/26/2017, <http://bit.ly/2OM7IU5>
- ²¹ Bu şu anlama gelir: İdari personelin yabancı öğrencilerin mevcudiyetinin sorunları ile ilgili düzeyi önemlidir.
- ²² Bu kıskırtma olaylarının Suriyeli aileler üzerindeki yansımalarını üçüncü baskıda özel bir paragrafta tartışacağız.
- ²³ Entegrasyon sınıfları şu anlama gelir: Türk dili zayıf veya orta seviyedeki Suriyeli ve Arap öğrencileri özel sınıflara nakletmek, onları temel sınıflarından ayırmak ve onlara sadece Türkçe vermeye odaklanmak.

- ²⁴ Görüşmelerden biri, okul müdürünün bir anaokulu öğrencisinin velisine hakaret ettiğini ortaya çıkardı. Oğlunu 10 dakika kadar getirmekte geciktiği için müdür; babaya, oğlunun gözü önünde bağırarak onu başka bir okula nakletmesini talep etti ve bu da çocuk için psikolojik bir soruna neden oldu. Okula dönmeyi reddetti ve ailesi onu özel bir okula nakletmek zorunda kaldı.
- ²⁵ İstanbul'da bir ortaokulda, ailesinin önyargılarından etkilenen ve Suriyeli çocukları rahatsız etmeye başlayan bir kız öğrencinin yaptıkları nedeniyle bir yandan Suriyeli ve Arap öğrenciler, diğer yandan Türkler arasında çatışmalar sıkça yaşanmaya başladı. Olaylar, okul saatleri dışında okul dışında 3 defadan fazla beyaz silahlarla çatışmalara dönüştü. Sonuç olarak bir grup öğrenci yaralandı ve hastaneye kaldırıldı. İdare bunu bilerek, kavgaların okul sınırları dışında meydana geldiğini iddia ederek bu tür sorunları kontrol altına almak için müdahale etmedi. İstanbul'da bir okuldaki iki öğrenciyle yapılan röportajdan / Kasım 2019.
- ²⁶ Türk okullarının çoğu, okulun ek masraflarını karşılamak için aile başlıklarına (gelirlerine) muhtaçtır. Birçok Suriyeli ailenin kısmen de olsa bu gelirlere katılmakla yükümlü olmadığı bir dönemde, bu hizmetler genel nüfusa yönelik olduğu için bazı idari personel tarafında rahatsızlık yaratmıştır. Öte yandan öğretmen -özellikle ilköğretim düzeyinde- düzenli olarak sanatsal faaliyetler yürütmek için öğrencilerden bazı materyaller getirmelerini isteyebilir ve dil engelleri nedeniyle pek çok Suriyeli aile öğretmenin isteklerini takip edemiyor. Bu da çocuklarının faaliyetlere katılmamasına neden oldu. Veliler, öğretmen tarafından ihmal veya dışlama yoluyla çocuklarının hedef alındığını düşünüyordu.
- ²⁷ Bazı Türk okullarında sınıf başına 5-10 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır ve bu, sınıf başına toplam öğrenci sayısının%15-30'unu oluşturmaktadır. Bir gazetenin yayınladığı bir haberde Bursa'daki okullardan birinde 330 Türk öğrenciye karşılık 375 Suriyeli öğrenci bulunduğu belirtilerek bu okulda pek çok sorunun ortaya çıktığı belirtildi. Bu sorunların arasında: Suriyeli öğrencilerin Türklerle bütünleşememesi, ilişkilerinde ayrı gruplar halinde kalmaları okul içinde kalıcı sorunlara neden olmuştur. Ayrıca, Suriyeli öğrenciler için Türk öğrencileri olumsuz etkileyen dil engelleri nedeniyle eğitim süreci öğretmenler için daha zor, daha yavaş hale gelmiştir. Rapor, Suriyeli öğrencilerin mahalle okullarına dağıtılmasını ve sorunun etkilerini hafifletmek için bir araya gelmelerine izin verilmemesini önerdi. Kaynak: "MERİNOS İLKOKULUNUN SURIYELİ İMTİHANI", Yeni Dönem, 5/11/2019, <https://bit.ly/3cHT4Bu>
- ²⁸ Araştırma ekibi, Türk okullarında zorbalık sorunlarının yaygınlığı hakkında tahmini rakamlar elde etmeyi zor bulmuştur zira yayınlanan rakamların çoğu 10 yıldan daha eski çalışmalara aittir. Bir çalışma, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin %40'ının en az bir çeşit zorbalık ve şiddete (fiziksel, sözlü, duygusal veya cinsel) maruz kaldığını gösteriyor. Başka bir araştırma ise zorbalığa maruz kalanların yüzdesinin 11-16 yaş arası çocuklarda %13,9, 15-17 yaş arası çocuklarda ise %17 olduğunu gösteriyor. Kaynak: OKULDA ZORBALIK, Millî Eğitim, 2009 , Sayı 184, <https://bit.ly/2VtnP7g>
- ²⁹ Suriyeli öğretmenlerin Türk okullarındaki rolünden bahsetmek, Suriyeli öğrencilerin bu okullara başarılı bir şekilde entegre edilmesiyle yakından ilişkili görünmüyor olabilir. Ancak bu makale bağlamında, bize entegrasyon çabalarının başarısı üzerinde bir şekilde etkisi olduğu görüldü. Suriyeli öğretmenlerin Türk okullarındaki rolünün bulanıklaşması ve öğrencileri yeni okul ortamına etkin bir şekilde entegre etme sürecine katılmamaları, entegrasyon projesi Suriyeli öğretmenlerin destek ve yardım açısından sağlayabileceklerini reddetti ve bu paragrafta açıklığa kavuşturmaya çalışacağımız birçok zorluğun üstesinden geldi.
- ³⁰ Karşılaştığımız öğretmen örneklemini, %70'i İstanbul okullarında çalışan, %50'si kadın, %74'ü Suriye'de daha önce eğitim sektöründe çalışan, %53'ü 10 yıldan fazla eğitim tecrübesi olan Türk okullarında çalışan 21'i içeriyordu. %90'ı Türk okullarında en az iki yıl çalışmış, %67'si ilkokullara ayrılmış durumda.
- ³¹ Görüştüğümüz Suriyeli öğretmenlerden bazıları, aldıkları Türkçe kurslarının -ikinci seviyeyi geçmeyen- öğrencilerin konuşmasına yardımcı olmadıkları için yetersiz ve yetersiz kurslar olduğunu veya günlük sokak sohbetleri dışında özel konularda konuşmasına yardımcı olmadıklarını belirttiler.
- ³² Okullardan birinin idaresi, Suriyeli öğretmenlerin Türk öğretmenlerin istirahati için ayrılan odaya girmesine engel olurken bazı Suriyeli öğretmenler; müdür ya da Türk öğretmenler

tarafından öğrencilerin önünde bağırlarak utanç verici bir duruma sokuldu. Bu durum Suriyeli Öğretmenlerle Türk öğretmenler arasındaki engelleri artırdı. Suriyeli öğrencilerin imajı zihinlerine olumsuz şekilde yerleşti. Kaynak: Yüz yüze toplantılar sırasında bazı öğrenciler ve veliler tarafından alınan hikâyeler.

- ³³ Örneğin, ırkçılık çocuklardan kaynaklanmaz, çocuklar daha ziyade ebeveynlerden, okullardan, medyadan ve toplum kültüründen ırkçı davranışları öğrenir. Bunun sonunda çocuğun davranışları ve akranlarıyla ilişkileri etkilenir. Aynı şey, ırk önyargı, ideoloji ve diğerleri gibi birçok şey için de geçerlidir. “Çocuklar ırkçı doğmaz, ebeveynler ırkçı olmayan bir çocuğu nasıl yetiştirebilir?”, BBC Arabic, 06/8/2020, <https://cnn.it/31J6G>.
- ³⁴ Bu dizinin üçüncü bölümünde, ebeveynlerin bahsettiği psikolojik sorunlara bir bölüm ayrılacaktır.
- ³⁵ Tablodaki oranlar, okullardaki yaş grubundaki toplam öğrenci sayısına göre hesaplanmıştır.
- ³⁶ Kate Burger (Gurbetteki çocuklarla ilgilenme konusunda uzmanlaşmış bir psikolog). Kaynak: “Gurbetçilerin çocukları yurt dışında yaşamının zorluklarının üstesinden nasıl geliyor?”, BBC Arapça web sitesi, 12.02.2016 tarihinde yayınlandı, <https://bbc.in/3bBglF0>
- ³⁷ Bazı Suriyeli geçici okullar bu politikayı daha önce benimsedi, ancak artık uygulanmıyor.
- ³⁸ Bazı ailelerde ani yerinden edilme ve sığınma, kasıtsız bir şekilde okul terkine neden oldu. Ailenin Türkiye’ye gelmesi ve işlerini düzenleme ve istikrar koşullarını iyileştirmek için mali kaynak arama kaygısı, çocuklarını okula kaydettirmeyi ihmal etmesine neden oldu. Bazıları işlerini idare etmelerine yardımcı olacak ek mali kaynaklar sağlamak için çocuklarını çalışmaya yönlendirdi. Ya da ailenin geçimini sağlayan kişi olmadığı için ya da aile geçimini sağlayan kişi hastalık ya da engellilik nedeniyle iş bulamadığı durumlarda çocuklarını çalıştırdı. Öğrencilerin okullardan geçici olarak çekilmesi, geri dönme konusundaki isteksizliklerine ve sokakta kalma, dilenme ya da iş gücü piyasasına katılma tercihlerine yol açmıştır. Okullara kaydolmanın (özellikle Türk okulları) onlar için büyük bir zorluk olduğu düşünülmektedir. Kaynak: “Urfada geçici okullarda çalışan ve kısa süre önce İstanbul’a taşınan bir öğretmenle yapılan görüşmeden” / Kasım 2019
- ³⁹ Görüşmeler sırasında, okulu bırakan öğrencilerle ilgilenmenin genel bir politikaya tabi olmadığı, okul yönetiminin takdirine bağlı olduğu ortaya çıktı. Bazı okul idareleri, öğrencileri mevcut yaşlarına uygun sınıflara kaydetme ihtiyacını belirten yasaları görmezden gelip okullarını tamamlamak için ayrıldıkları seviyede kabul etti. Bazı okullar öğrenciyi bıraktığı seviyede kabul edip bir yarıyıl sonra bir üst sınıfa atlatmıştır ve böylece şu anki yaşına uygun seviyeye ulaşana kadar böyle devam ediyor. Diğer okullar özellikle bu yasanın uygulanmasındaki uyarılardan sonra, öğrenciyi yaşına göre kaydettirirken eğitimde bir yılını kaybeden ve uzun bir boşluk oluşan öğrencilerde olumsuz etkilere neden olmuştur.
- ⁴⁰ Hızlandırılmış eğitim projesinin lansmanı Mart 2018’de duyurulmuş ve aynı yılın Kasım ayında Ankara, İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Konya olmak üzere 37 Halk Eğitim Merkezinde, 6 ilde uygulanmaya başlanmıştır. Proje, 6-18 yaşları arasında olan ve okuldan kopan öğrencileri hedefliyordu. Proje, okula ara veren Suriyeli öğrencilerin eğitimlerini hızlandırmayı, onları Türk okullarında akranlarıyla kaynaşmaya hazırlamayı ve Türkçeyi öğretmeyi hedefliyor. Öğrencilere, ücretsiz ulaşımın yanı sıra, öğrenimlerine devlet okullarında devam etmelerine olanak tanıyan kurs sonunda aylık 100 Türk lirası burs ve katılım belgesi verilerek katılım teşvik edilmektedir.
- ⁴¹ 2015 yılında Suriye okullarından biri, eğitimden mahrum kalan öğrencilerin rehabilitasyonu ve entegrasyonu için 6 ay süren bir program oluşturdu ve geri dönmeleri için maddi yardım sağlanması için çalışmalar yapıldı. 8-12 yaşları arasında okula gitmeyen öğrenciler için özel dersler hazırlandı. Program yaklaşık 4 ay sürdü ve iki seviyeye ayrılmış yaklaşık 200 Suriyeli öğrenciyi hedef aldı:
- Birinci seviye: Okumayı ve yazmayı bilmeyenler için, birinci ve ikinci sınıf müfredatı yoğun olarak verildiğinden bu seviyeye Türkçenin yanı sıra Arapça, fen ve matematik ağırlıklı olarak verildi.
  - İkinci seviye: Okumayı ve yazmayı bilen ve eğitimi kesintiye uğramış olanlar için, üçüncü ve dördüncü sınıf müfredatı, Türkçenin yanı sıra Arapça, fen ve matematik ağırlıklı olmak üzere yoğun bir şekilde verildi.
- Öğretmen, devam eden öğrencilerin %50’sinin eğitim programına mükemmel bir yanıt verdiğini söyledi. Bu durum, çoğunun normal Türk okullarına kaydolup eğitimlerine devam etmeleri sağladı.

Öğretmen, geri kalan öğrencilerin kabul edilebilir akademik sonuçlara sahip olduğunu ve okulun kendileri için sunduğu sosyal ilişkilerden büyük fayda sağladıklarını belirtti. Öğretmen, başarısına rağmen bu deneyin daha sonra durdurulduğunu belirtti. Bunun nedeni, okul yönetiminin değişmesi ve daha sonra Türk idaresinin eğitim kanun ve yönetmeliklerine aykırılığı nedeniyle bu modeli uygulamayı reddetmesidir. İdare, devam ettirilmeyen öğrencilerin yaşlarına uygun, kendilerine olumsuz yansıyan sınıflara yerleştirilmesinde ısrar etmiş ve onlara eğitim faydası sağlamamıştır.

⁴² Sokak çocukları: Sokakta her gün çeşitli işlerde uzun saatler geçiren 6-16 yaş arası çocuklar kategorisidir. Ve bu işlerin çoğu sokakta satış ve dilencilik yapıyor ve çoğu geceyi aileleriyle geçirmek için geri dönüyor. Bazıları gecelerini de sokakta geçiriyor. Sokak çocuğunun başka bir tanımı, çalışması gereken ve okulu bırakan, 6 aydan az olmayan bir süreyi sokakta geçirenlerdir. Kaynak: "Sokak Çocukları Sokakta Çalışan Çocukların Psikolojisi" kitabı, Dr. Mahmoud Jamal Hassan, Dar Al-Kütub Al-Ilmiyya.

⁴³ Kaynak: "Sokak Çocukları Sokakta Çalışan Çocukların Psikolojisi" kitabı, Dr. Mahmoud Jamal Hassan, Dar Al-Kütub Al-Ilmiyya, 20 Şubat.

⁴⁴ Bu vaka, okulun önde gelen başarılı Suriyeli öğrencilerinden biriyle görüşülerek incelendi ve kendisi Türkçeyi mükemmel bir şekilde konuştu ve onunla uzun süre konuşuldu. Ayrıca bölgede yaşayan Suriyeli bir kişiye bu okul hakkındaki görüşleri soruldu. Hiçbir Türk tarafına ulaşamadık. Suriyeli öğrenci, okul müdürünün kendisine bir an önce başka bir okula gitmesini, yoksa zarar göreceğini ya da eğitim seviyesinin düşeceğine dair tavsiyelerde bulunduğunu belirtti. Bu okulun ortaokul bölümünde Suriyeli ve Türk öğrencilerin yer aldığını, lise bölümü yeni açıldığı için sadece Suriyeli öğrencilerin yer aldığını ve burasının sorunların net olarak odaklandığı bölüm olduğunu belirtmek gerekir.

⁴⁵ Psikolojik ve davranışsal rehabilitasyon alanında çalışan Suriyeli kuruluşlardan biri, bazı Suriyeli sokak çocuklarının toplandığı karakola, kısa gözaltı süreleri boyunca karakol içindeki çocuklara psikoloji ve rehabilitasyon programı sağlamak için teklifte bulundu. Ancak yetkililer herhangi bir gerekçe göstermeden bu talebi ele almayı reddetti.

⁴⁶ Tablo, entegrasyon kararının uygulanmasından önce Türk okullarına kaydolmuş çocukların, birleşme kararından sonra kayıt yaptıran akranlarına göre %16 - 48 arasında değişen oranlarda daha az sorun yaşadıklarını göstermektedir (yeşil renkli sayılar).

⁴⁷ 2017, entegrasyon kararının uygulanmasının ilk yılında kaydolmuş öğrencilerin yaşadığı sorunların çoğunun en yüksek yüzdesini göstermektedir (kırmızı renkli sayılar).

⁴⁸ 2018'de birleştirme kararının ardından kayıt yaptıran sorunlu öğrencilerin yüzdesi, 2017'de akranlarına göre %4-15 azalırken 2019'da giren öğrencileri analize dahil etmediğimize dikkat edilmelidir.; Bu, dilsel faktörün bu problemler üzerindeki etkisini dışlamak içindir.

⁴⁹ Bu politika, 2019-2020 eğitim-öğretim yılının başlamasından bir ay sonra entegrasyon sınıflarında uygulanmıştır. Böylece Türkçe seviye belirleme sınavında gerekli seviyeye ulaşamayan tüm Suriyeli ve Arap öğrenciler buraya aktarılmış ve bu öğrenciler başka bir materyal veya ders almadan yoğun bir şekilde Türkçe derslerine girmeye başlamıştır. Ardından dönem sonunda yerleştirme sınavı yapılmış ve sınavı geçen çocuklar, çoğunluk olan öğrenciler, birinci sınıf derslerinde tamamlayıcı bir Türkçe kursuna devam ettiler.

⁵⁰ Bu şikâyetler, 2019-2020 yılında uygulanan entegrasyon sınıflarında, tüm Suriyeli ve Arap öğrencilerin temel sınıflarından tamamen izole olurken gün boyu Türkçe öğrenmeleri için özel sınıflarda bir araya gelmelerinde açıkça ortaya çıktı.

⁵¹ Pictes Projesi'nde yaklaşık 3 yıldır Suriyeli çocuklarla çalışan tanıştığımız Türk psikologlardan biri, Suriyeli çocukları Türkçe öğrenmek için bir sınıftan diğerine taşımamanın psikolojilerine kötü yansımaları olduğunu düşünüyor. Bu değişiklik, ilk sınıflarına ait bir yoksulluk durumuna ve diğerlerinden olumsuz bir şekilde farklı olduklarını algılamalarına neden oldu. Geri kalan materyalleri ve dersleri takip edememelerine yol açtı; öğrencilerin odak noktaları tamamen Türkçe olmuştur.

Öğrencilerin Türkçedeki zayıflıkları nedeniyle yaşlarından küçük sınıftaki sınıfa kaydolmaları olumsuz etki yaratmış, bu öğrencilerin kaynaşmalarını engellemiş ve onları eğitim açısından etkilemiştir.

III. BÖLÜM
**ENTEGRASYON ÇABALARINDA
ÖĞRENCİ VE AİLE¹**

GİRİŞ

Bu bölüm, entegrasyon sürecinin temellerini oluşturan önemli faktörlerden biri olan öğrenci ve ailesine odaklanmaktadır. Öğrencinin şahsının ve ailesinin, entegrasyon sürecinin zayıflamasının ardındaki nedenleri, araştırma yöntemlerini kullanarak bir araya getirdiğimiz nitel ve nicel verilerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu çalışma öğrencinin okula girişinde karşılaştığı durumları anlama ve bu deneyin başarı veya başarısızlığını etkileyen faktörleri belirleme teşebbüsüdür.

İlk bölümde, dolaysız ve etkin bir faktör olarak ailenin; öğrenciyle ilgilenme ve takibi, önyargılardan etkilenmesi, farkındalık düzeyi ve öğrencinin eğitim hayatında başarılı olmasını sağlaması incelenmektedir.

İkinci bölümde ise öğrencinin entegrasyon süreciyle etkileşimini yüksek derecede etkileyen bazı kişisel faktörlere değinilmektedir. Bu faktörlerden bazıları sosyal ve psikolojik yetenek ve yetilerle alakalıyken bazıları kendi üzerlerinde tepkimeye yol açan çevresel faktörlerle alakalıdır.

Üçüncü bölüm ise öğrenciyi başarılı, başarısız kılan veya sekteye uğratan genel noktaları saptamak üzere öğrencilerle dolaysız şekilde yapılan röportajlara başvurarak hazırlanan bir analizi içermektedir. Bu bölüm entegrasyon sürecinin (kamu kurumları, eğitim kurumları, sivil toplum örgütleri ve ebeveynler de dahil) tüm elemanlarına yönelik bir dizi tavsiyeyle son bulmaktadır.

1. ENTEGRASYON BAŞARISINDA EBEVEYNLERİN ROLÜ

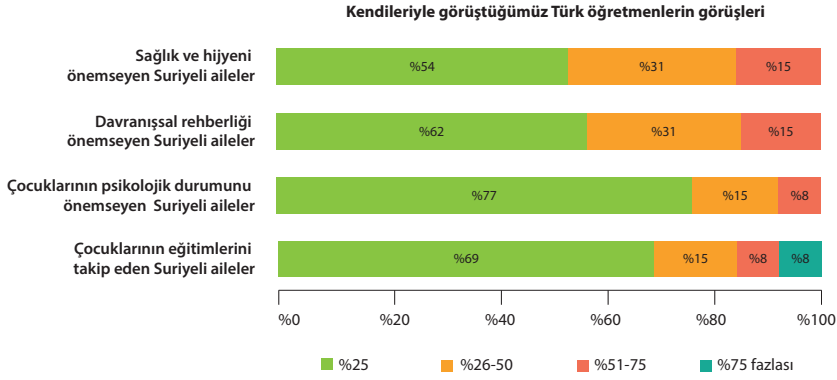
Aile, takip ettiği eğitim usulüyle ve takip ettiği ahlaki değerlerle çocuğun karakterine şekil veren ilk kurumdur. Aile çocuğun olumlu ve iyi yönde olan özelliklerini geliştirme imkânına sahiptir. Dışarıya açık olan aileler çocuklarını toplumda var olma, etkileşim kurma ve arkadaş edinme yönünden daha iyi eğitebilir. Çocuğun kendi ayakları üzerinde durabilme, bağımsızlık, karar alabilme ve arkadaş seçebilme yeteneklerini geliştiren yapının ailesi olmasının yanı sıra kendini ifade etme alanında daha fazla özgürlük veren ailelerde çocukların daha kendine güvenli, içten ve farklılıklara açık bir şekilde büyüdüğü de bir gerçektir.

Çocuğun karakterinin, sosyal görüşlerinin oluşmasında aile ve okulun benzer rollere sahip olması, ilişkilerinin de yakın olması, iletişimin hızlı olması ve takibin yüksek derecede olması gerekliliklerini ortaya çıkarır. Bu gereklilikler okulun ve evin birbirlerini tamamlayıcı olmalarını sağlar; böylelikle birinin inşa ettiğini diğeri yıkmaz. Entegrasyon, öğrencinin sorunlarına çözüm bulunması adına; özellikle çocuğun karakter oluşumunu iyi yönde etkileyen, performansını artıran, eğitim sürecinden olumlu dönütler alan, fikir alışverişinde bulunulabilen, eğitimle alakalı konularda tavsiye alınabilen, çocuğun ruhsal durumunun anlaşılabilirdiği ve kötü davranışlardan uzak tutulmasına yardımcı olabilecek tarzda bir iş birliğine ihtiyaç duyar.

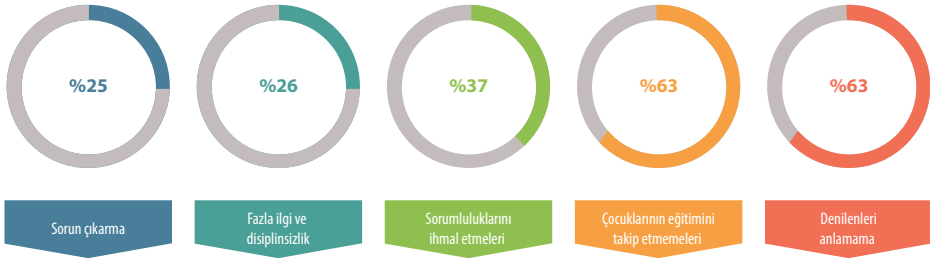

Suriyeli ailelerin entegrasyon çabalarındaki rolünü şu açılardan inceleyebiliriz:

Ailenin çocuğa gösterdiği takip ve önemin düzeyi: Birçok Türk öğretmen; Suriyeli ailelerin, çocuklarının eğitimiyle yeterince ilgili olmamalarından yakınmaktadır. Kendileriyle röportaj yapılan Türk öğretmenlerden en az %50'si Suriyeli öğrencilerin büyük bölümünün eğitim hayatları konusunda aileleri tarafından yapılan takiplerin tatmin edici olmadığını düşünmektedir. Kendileri ile görüşülen Suriyeli öğretmenlerin % 63'ü de buna katılmaktadır.

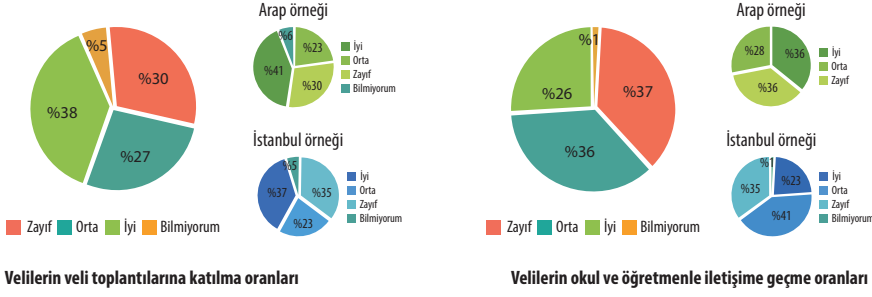

Şekil 1 Türk öğretmenlerin Suriyeli velilerin çocuklarına verdiği önemle ilgili görüşleri

Şekil 2 Suriyeli öğretmenlerin gözünden Türk öğretmenlerin Suriyeli veliler hakkındaki şikayetleri

Kendileri ile görüşülen ebeveynlerin sadece %26'sı çocukları ile iletişimi "iyi" olarak nitelendirirken Suriyeli velilerin sadece %38'inin veli toplantılarına katıldığı görülmektedir. İstanbul örneğindeki sonuçlar ışığında öğrencilerin eğitimine olan ilginin diğer şehirlere nazaran İstanbul'da daha düşük olduğu görülmektedir. Suriyelilerin diğer Arap vatandaşlara nazaran çocuklarının eğitimine olan ilgilerinin daha az olduğu görülmektedir. Bu durum; ülkede, özellikle de İstanbul'da, Suriyelilere karşı gelişen hassasiyet ve geçen seçim kampanyalarında ortaya çıkan tahrik kampanyaları gibi birçok sebepten kaynaklanıyor olabilir.

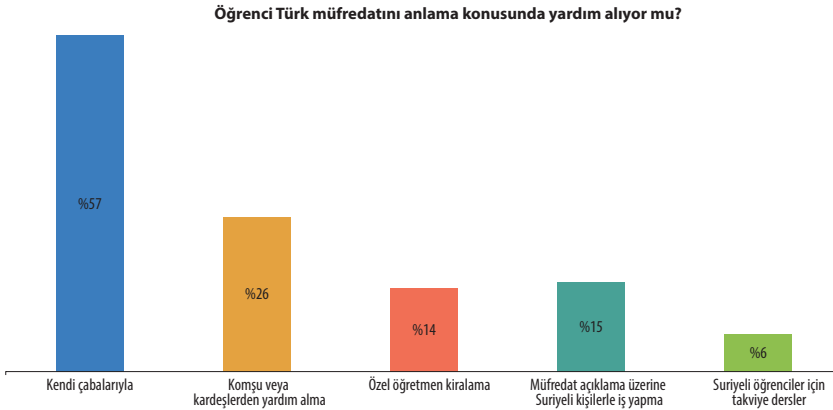

Şekil 3 Öğretmenlerin gözlemine göre velilerin takip oranları

Velilerin sadece %33'ü çocuklarının eğitim sürecini iyi bir şekilde takip edebilirken öğretmenlerin verdikleri ödevler hakkındaki raporlarına cevap veren veli oranı ise %50'dir. Bu ilk olarak dil bariyerinden ve ilerleyen sayfalarda detaylandırılacak olan nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Velilerden bazıları öğrencilerin akademik durumunu ve öğretmenlerin yazdığı raporları takip etmek için içerisinde raporları ve mesajları çevirebilecekleri ve sorular çözebilecekleri sosyal medyada grup kurmak gibi birtakım çözümler bulmuşlardır.

Geçen iki yılda birtakım öğretmenler ve üniversite öğrencileri Türk eğitim müfredatını ücret karşılığı çevirmek, açıklamak ve öğrencilere örnek sınav kağıtlarıyla alıştırmalar yaptırmak üzere özel web siteleri kurmuştur (Şekil 4). Böylelikle bu siteler uygun fiyatlarla öğrenci ve velilere dersleri anlamada ve öğrencilerin akademik başarısını artırmada yardımcı olmaktadır. Bu siteler sayesinde birçok öğrenci hızlı ve istikrarlı bir akademik başarı yakalamaya başladı.

Şekil 4 Öğrencinin Türk müfredatını anlamak için aldığı dış yardımlar.

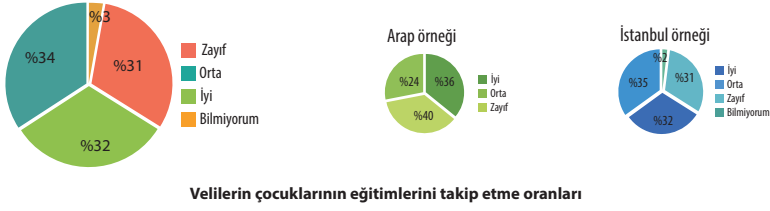
Her ne kadar birçok veli çocuklarının eğitimini takip edemese de özellikle karşılaştıkları problemlerden ve okuldaki tecrübelerinden haberdar olmaya çalıştıkları söylenebilir. Çoğu zaman veliler, öğrencilerin sosyal problemlerini çözmek için idare ve öğretmenlerle iletişime geçmeye çalışmakta ve bu hususta çevirmenlerden yardım talep etmektedirler.

Sonuçlar velilerin %65'inin, çocuklarının eğitiminin takibini iyiden ziyade orta veya düşük düzeyde yaptığını ortaya çıkarmaktadır.

Velilerin, çocuklarının eğitsel süreçlerindeki düşük takip düzeyleri müteakip sebeplerle tahlil edilebilir:

- ▶ Farklı çevreler ve farklı kültürel arka planlardan geliyor olmalarının yanı sıra bazı ailelerin eğitim seviyeleri, çocuklarının eğitsel durumlarını takip etmekte etkili olmaktadır.
- ▶ Birçok Suriyeli ailenin içinde yaşadığı sosyal ve psikolojik istikrarsızlık durumu, Suriye'de uzun süredir ufukta çözümü gözükmeyen karışıklığın varlığı önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, oturma izni, kimlik, çalışma izni gibi meselelerde çıkan problemler, Türkiye'deki Suriyelilerin durumunu ilgilendiren yeni kararlar vb. Suriyeliler arasında umutsuzluk, stres ve istikrarsızlık hali yaratmıştır.
- ▶ Her Suriyeli ailenin başından geçen hikâye belli noktalarda birbirleriyle kesişmekte, acı, kayıp veya ruhi yıpranma hallerinden etkilenmektedir. Ailenin sıkıntıları, ister istemez öğrencilere yansımakta, birçok öğrenci ayrı kalma veya ayrı ülkelerde ikamet etme gibi durumlardan kaynaklanan travmalar yaşamaktadır.
- ▶ Uzun saatler boyunca çalışma zorunluluğu bir diğer faktördür. Suriyeli ailelerin tüm yetişkinleri yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmak zorunda kalmıştır. Ebeveynlerin uzun saatler çalışmak zorunda olması öğretmenle ve okul idaresiyle olan iletişimini kesmiş ve öğrencinin eğitsel sürecini takip etmelerini zorlaştırmıştır.
- ▶ İletişimsel zorluklar ve dil bariyeri genelde velilerin; öğretmenler ve idarecilerle iletişim kurmaktan kaçınmasının ana nedenleri arasında gelmektedir. Her ne kadar Millî Eğitim Bakanlığı son iki yılda Suriyeli öğretmenlerin okullarda gönüllü olarak çalıştığı bir program başlatsa da birçok veli bu öğretmenlerin okullardaki varlıklarından haberdar değil veya çocuklarının bulunduğu okullarda bu öğretmenler bulunmamakta.
- ▶ Finansal gereklilikler: Öğretmenlerin veya idarenin Türk öğrencilerden talep ettikleri gibi kendilerinden de okul ihtiyaçları için para talep etmelerinden çekinen bazı ebeveynler öğretmen ve idareyle iletişim kurmaktan kaçınıyorlar. Birçok veli ekstradan gelen mali taleplerden şikâyetini dile getirmektedir. Özellikle okulda birden fazla çocuğu olan veliler oldukça sıkıntılıdır.

Çocuklar belki de farklılıkların üstünden gelip farklılıklarla birlikte arkadaşlık kurabilme açısından en yetenekli yaş grubudur. Çünkü onların farklı insanlar, ırklar veya milletler hakkında yerleşmiş fikirleri bulunmamaktadır. Bu tarz önyargılar onlar büyüdükçe ve ailelerinden, toplumdaki veya medyadan edindikleri düşünceler yoluyla ortaya çıkmaktadır.

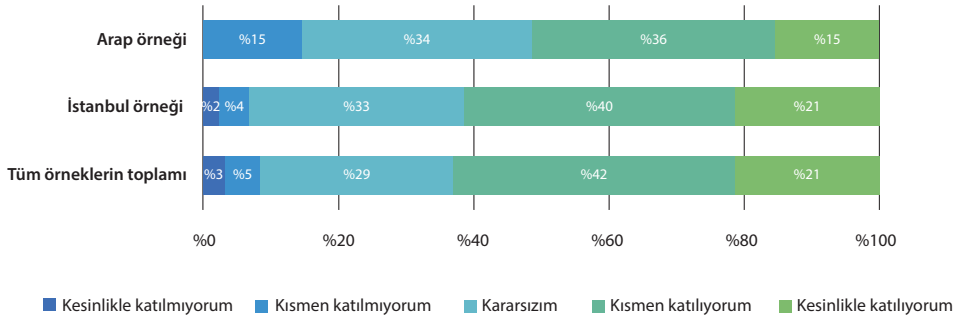

Şekil 5 Velilerin çocuklarının eğitimlerini takip etme oranları

Seçim kampanyaları beraberinde ortaya çıkan kışkırtma kampanyaları genel atmosferde endişe verici bazı etkilerde bulunmuştur. Bu etkiler velilerin cevaplarında, her iki tarafın birbiri hakkında sahip olduğu yanlış düşüncelerde gözlemlenmiştir.

Velilerin %63'ü kışkırtma kampanyalarını müteakip süreçte okullardaki genel atmosferin geçen yıllara oranla daha kötü olduğu düşüncesine sahipler.

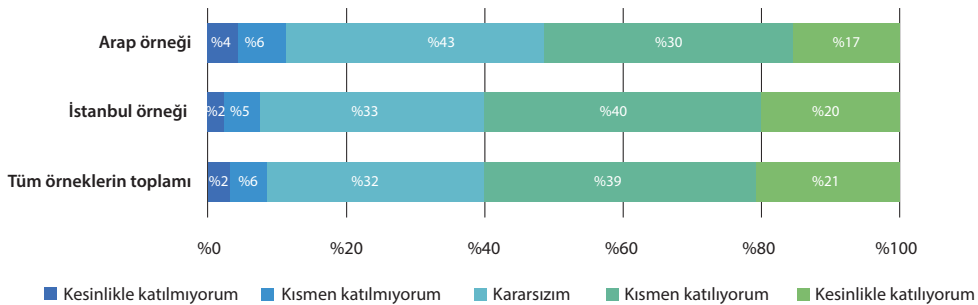
Suriyelilere yönelik kışkırtma kampanyaları sonucu genel atmosferin (öğrenci ve öğretmenler arasında) kötüye gitmesi

Şekil 6 Suriyelilere yönelik kışkırtma kampanyaları sonucu genel atmosferin kötüye gitmesi

Velilerin %60'ı ise kışkırtma kampanyaları ve etkilerinin ardından Türk halkı hakkındaki şahsi düşünce ve intibalarının değiştiğini belirtmiştir. Bu sonuçlar Suriyelilerin hassasiyetinin Arap kardeşlerine oranla ne derece farklı olduğunu göstermektedir. Suriyelilerin %47'si kışkırtma kampanyalarından etkilendiklerini ve ev sahibi ülke hakkındaki düşüncelerinin değiştiğini belirtmiştir.

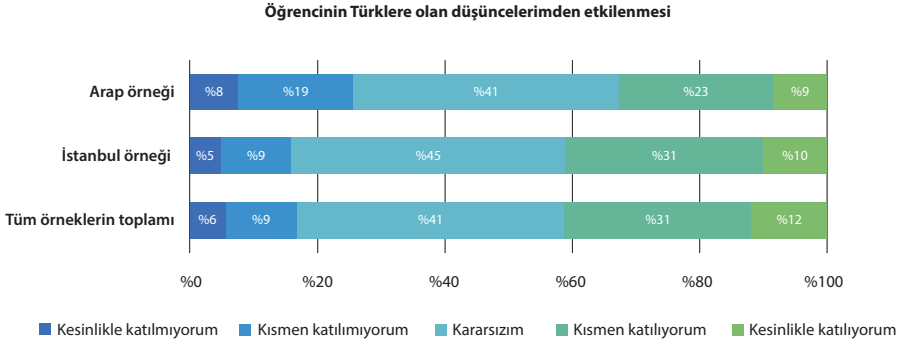
Son çıkan kararlar ve kışkırtma kampanyalarının ardından Türk toplumuna olan bakışım değişti

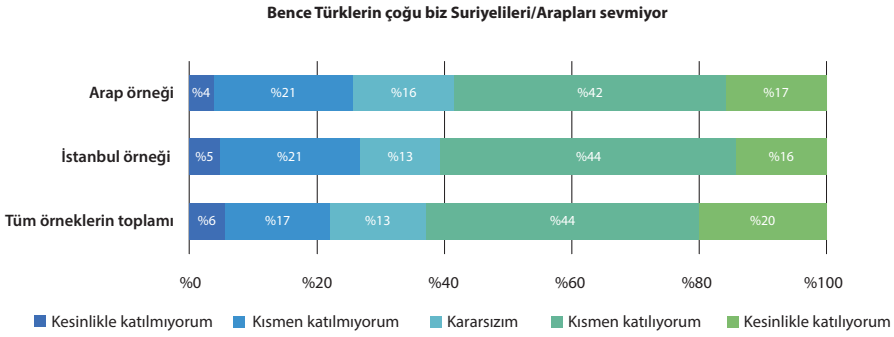
Şekil 7 Velilerin kışkırtma kampanyalarından etkilenme oranları

Bu yeni düşünceler bariz bir şekilde öğrencilere yansımıştır. Suriyelilerin %43'ü çocuklarının, kendilerinin Türkler hakkındaki düşüncelerinden etkilendiğini belirtirken diğer Arap ailelerde bu oran %32 olarak görülmüştür.

Kışkırtma kampanyaları velilerde genel anlamda %66'lık bir dilimde önyargı oluşturmuştur. Veliler Türklerin Araplara yönelik olumsuz bir duruşu ve Türklerin kendilerini sevmedikleri düşüncesine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu kışkırtma kampanyaları diğer Arap ebeveynlerin %59'unda da bu düşüncüyü oluşturmuştur.

Şekil 8 Öğrenci velilerinin Türkler hakkındaki düşüncelerinden etkilenme oranları

Şekil 9 Suriyeliler ve Arapların kışkırtma kampanyaları hakkındaki düşünceleri

İzleyen tablo Türkiye genel atmosferindeki Suriyelileri hedef alan kışkırtma kampanyalarının Suriyeliler ve Araplar üzerindeki yansımalarını göstermektedir.

Aşağıda, iki velinin zihinsel intibalarından (olumlu veya olumsuz) ve çocuklarının entegrasyon sürecinden bahsettikleri konuşmalara yer verilmiştir:

“Oğlum eğitiminin ilk yılında yalnız ve dışlanmıştı. Veli toplantılarının birinde öğretmen oğlumun terbiyesi ve çabasından dolayı övdü. Sonra öğretmen ‘Keşke milletimiz çocuklarına bu öğrencimin sahip olduğu edep ve iletişim becerilerini öğretse.’ dedi. Sonra onu yetiştirme tarzımdan dolayı bana teşekkür etti. Bu toplantıdan sonra Türk öğrencilerin oğlumla arkadaşlık bağları kurduğunu fark ettik.”

Ankete katılan bir veli

“Biz entegrasyon istemiyoruz. Bağımsız Arap okulları istiyoruz. Zaten öğrenciler; öğretmenler, veliler ve idare tarafından reddediliyor ve ötekileştiriliyor. Yeter bize gülüdüğü.”

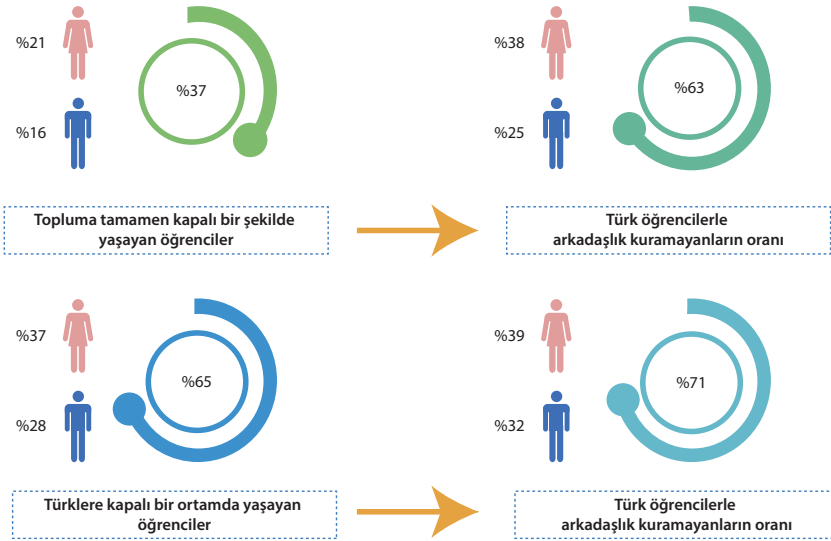
Ankete katılan bir veli

Aile içerisindeki farkındalık ve anlayış seviyesi: Şüphe yok ki ailenin farkındalık düzeyinin, öğrencinin eğitim sürecinin tüm seviyelerinde büyük bir önemi vardır. Ailelerin, çocuklarının problemlerine gösterdikleri erken ilgi ve bazen de onların bu problemleri çözmelerine yardımcı olmaları, onların bu problemlerden en az zararla kurtulmalarına ve desteklenmiş, güven verilmiş ve ilgilenilmiş hissetmelerine yardımcı olur.

Farkındalık konusu değişik alt başlıklar altında detaylandırılabilir:

Ev sahibi toplumla entegrasyonda ailenin farkındalığı: Her ne kadar hükümet entegrasyon çabalarına önem gösterse de hâlâ iki tarafın birbirlerine karşı direnç ve kapalılık hali devam etmektedir. Suriyeliler kendi aralarında ayrı mahallelerde toplanmış bulunmaktalar ve Türk toplumuyla karşılıklı olarak olmaları gerektiği kadar açık olamamışlardır. Öğrencilerle dolaysız yoldan yapılan röportajların gösterdiğine göre öğrencilerin %37'si okul dışında Suriyeliler haricinde sosyal etkileşimde bulunamayacakları izole edilmiş çevrelerde yaşamaktalar. Bu öğrencilerin %67'si ise Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta başarısız olmuşlardır.

Röportajlar Suriyeli öğrencilerin %65'inin (her ne kadar Türkçeyi iyi veya orta düzeyde konuşabiliyorlarsa da) Türk toplumundan izole olmuş çevrelerde yaşadığını gösterirken %71'inin de Türk akranları ile arkadaşlık yapamadıklarını ortaya çıkarmıştır.

Şekil 10 Ailenin sosyallik seviyesi ve öğrencinin arkadaş edinme yetilerine olan etkisi

Ailenin ev sahibi ve misafirin kültürel farklılıkları hakkındaki farkındalığı: Suriyeli ve Türk ailelerin birbirlerinin kültürleri hakkındaki farkındalığının ve kabullenişinin yeterli olmadığı açıktır. Örneğin, Türk aileler, Suriyeli ailelerin ilk ve ortaokul seviyesindeki çocuklarını okula yalnız göndermelerini eleştirmektedir. Genelde Türk aileler çocuklarıyla okula gitmeyi önemli görmektedirler. Bu hareketi Türk aileler ilgisizlik olarak yorumlamaktadırlar. Ancak Suriye’de çocukların okula yalnız gitmesi yaygın bir durumdur.

Bir diğer örnekte ise birçok Türk öğrenci Suriyeli öğrenciler tarafından hazırlanan yemeklere hoşnutsuzluk göstermektedir. Birçok Suriyeli öğrenci Türk akrabalarının daha tadına bakmadan Suriye yemeklerine karşı negatif davranışlar gösterdiklerini defalarca belirtmiştir. Bu durum da Türk öğrencilerin ailelerinin diğer kültürlerin yemek kültürlerini kapalı olduğu ve farklı kültürlere karşı önyargılı oldukları ihtimaline işaret etmektedir.

Ailenin Türk okullarındaki eğitim yapısı hakkındaki farkındalığı: Türk okullarında çalışan bazı Suriyeli öğretmenler birçok Suriyeli velinin hâlâ okullarda düzeni sağlayan Türk eğitim sisteminin kanun ve kurallarından haberi olmadığını dile getirmiştir. Birçok veli çocuklarının bir sınıftan, öğrencinin arkadaşı veya kardeşinin bulunduğu bir diğer sınıfa transfer edilmesini talep etmektedir. Bu Suriye’de yaygın görülen bir harekettir. Ancak Türk okul sistemi bu konuda sıkıdır.

Bir diğer açıdan, Türkiye eğitim sisteminde öğrencinin dersi daha iyi anlamak ve alıştırmalar çözebilmek için ekstrasdan çalışma yapacağı ve destekleyici kitaplar alabileceği, sınıf içi aktivitelerdeki notlarını yükseltmek için fazladan ödev alabileceği bilgileri birçok Suriyeli aileye ulaşmamaktadır. Çünkü bu uygulamalar Suriye eğitim sisteminde görülmemektedir. Türk okulunda çalışan Suriyeli bir öğretmen şahit olduğu bir olayı şöyle anlatıyor:

“Bir Suriyeli öğrenci okulu bıraktı. Aile ile iletişime geçilince ailenin sınıf öğretmenin, öğrenciyi ilk sıradan en arka sıraya geçirmesinden rahatsız olduğu anlaşıldı. Öğretmen yer değiştirme meselesinde ısrarcıydı, öğrenci de bunu Suriye’de anlaşılabilirliği üzere bir ceza olarak algıladı. Ancak Türk olsun, Suriyeli olsun öğretmenler Türkiye’de öğrencilerin yerini periyodik olarak değiştirir.”

Ailenin çocuklarının problemleri hakkındaki farkındalığı: Çocuklarla ilgilenmek onların sorunlarıyla nasıl etkileşimde bulunulabileceği farkındalığını gerektirir. Bu farkındalık çocuğun yaşının karakteristiğini, geçirdiği gelişim ve değişimi ve karşılaştığı sorun ve zorlukları ilgilendirir. Ağır savaş koşullarından gelip yine ağır iltica koşulları ile karşılaşan ailelerin bu konudaki sorumluluğu iki katına çıkmaktadır. Çünkü çocukları etkisi ve yararı kalıcı olabilecek birçok olumsuz tecrübeye sahiptir. Türk öğretmenlerin %77’si, Suriyeli velilerin sadece dörtte birinin çocuklarının psikolojik sorunlarına önem verdiklerine ve onlara destek olduklarına inandıklarını belirtmiştir. Bu öğretmenlerden %62’si ise Suriyeli ailelerin çocuklarının davranışsal rehberliğe olan ihtiyacı önemsemediklerini düşündüklerini söylemişlerdir.

Suriyeli anne ve babaların çocuklarının okuldaki sosyal ve entegrasyon problemlerine yüksek ilgi gösterdiği söylenebilir. Ancak aynı ilgiyi davranışsal ve psikolojik problemlerine

gösterip göstermedikleri belli değildir. Bu durum savaştan kaynaklanıyor olabilir. Aileleri çocukları için nereden yardım ve destek alabileceğini bilmemektedir. Yüksek sayıda Suriyeli öğrencinin uygunsuz davranışlarda bulunması, Suriyeli akranlarına karşı zorbalık yapması ve birçoğunun da psikolojik sorunlarının olması anket ve röportajlardan çıkarılabilecek diğer önemli sonuçlardır.

Birçok ebeveyn, çocuklarının Arap kimlik duygularını veya Arapça becerilerini kaybetmelerinden korktuklarını dile getirmiştir. Bu korkular çocukların Türk okullarında reddedilme ve kabul edilmeme olaylarıyla karşılaşmalarının dolaylı bir sebebi olarak görülebilir.

Bazı röportajlar Suriyeli çocukların Arap dili becerilerini, özellikle de modern standart yazılı Arapçayı, unutmaya ve kaybetmeye başladığını göstermektedir. Bu durum Suriyeli organizasyonlarının, çocukların anadillerine olan bu büyük ihtiyaca karşılık verebilecek etkili, eğlenceli ve eğitici bir müfredatla dil kursları açma yetisinden yoksun olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

“Oğlumun Türkçe yanında Arapça da öğrenmesini istiyorum, hele ki Türk yetkililer bizi sürekli geri göndermekle tehdit ediyor. Benim çocuğum erken yaşta Türkçe öğrenmiş ve Arapça öğrenmemişken geri gönderilirse nasıl okuyacak?”

Ankete katılan bir veli

“Çocuklarımın tümünün Türk okullarında başarılı olmasını diliyorum. Ancak bir sorum var: Türkçe eğitim alan çocuklarımın Arapça hakkında hiçbir şey bilmemeleri onların geleceğini nasıl etkileyecek? Büyüyünce durumları ne olacak? Kendilerine Türk mü diyecekler Suriyeli mi?”

Ankete katılan bir veli

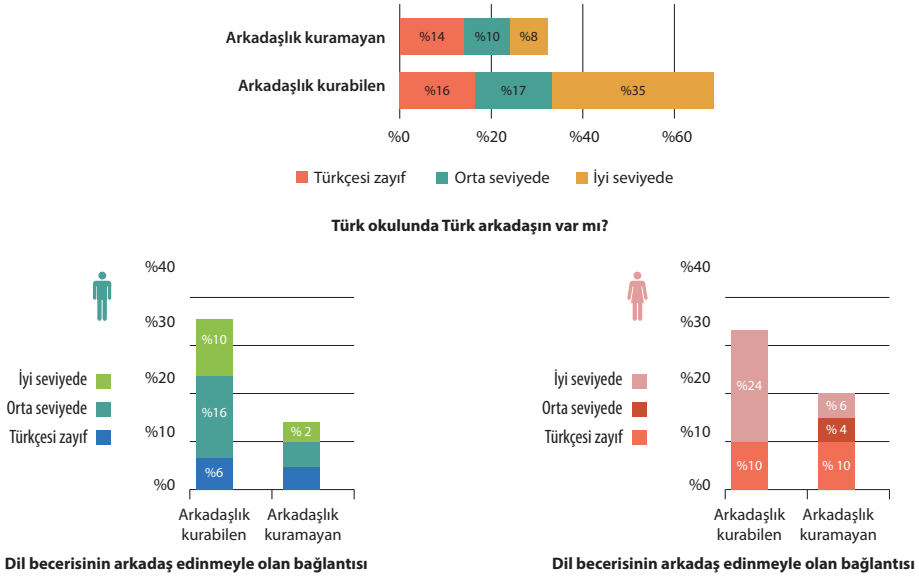
2. ENTEGRASYON ÇABALARINDA ÖĞRENCİNİN ROLÜ

Eğer entegrasyon çabaları öğrencinin okul ve sosyal çevresiyle etkileşimini kolaylaştırmak üzere başarılı bir şekilde bitirilmek isteniyorsa bu sürecin odak noktası öğrenci olmalıdır. Öğrencinin gelişimini engelleyebilecek tüm sıkıntılar, bu sıkıntıların ortadan kaldırılma çabası ve öğrencinin bu süreçteki rolü belli açılardan sınırlandırılıp listelenebilir. Bunlardan en önemlisi:

Dil becerileri ve arkadaşlık kurmadaki etkisi: Hiç şüphe yoktur ki dil, ifade araçlarının başında gelmektedir ve arkadaşlık kurmanın en önemli faktörüdür. Bununla beraber çocuklar için dil bariyerinin çok büyük bir problem olmadığı da bilinir. Çünkü çocuklar birbirlerini anlamak üzere oyun ve kendi geliştirdikleri yollarla iletişim kurabilirler.

Suriyeli öğrencilerle yapılan dolaysız röportajlar öğrencilerin %33'ünün her ne kadar Arap ve Suriyeli çocuklarla arkadaşlık kurabilseler de Türk akranlarıyla arkadaş olamadıklarını göstermektedir. (Şekil 11) Dil yetisinin arkadaşlık kurmadaki etkisini incelemek için yaptığımız röportajlarla şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Şekil 11 Dil becerisi ve arkadaş edinmeye olan etkileri

Öğrencilerin %33'ü dil bariyerini (orta ve düşük düzeyde Türkçe bilgisiyle) aşarak Türk akranları ile arkadaşlık kurabilmişlerdir. Bu öğrencilerden %16'sının Türkçe bilgisi zayıftır.

Öğrencilerden %8'i dil bariyerini aşmış olsalar da Türk akranlarıyla arkadaşlık kuramamışlardır. Bu öğrencilerden %6'sı kızdır. Bu da dilin arkadaşlık konusunda ana etken olmadığını gösterir.

Öğrencinin Türk okuluna transferi: Röportajlar aynı zamanda birçok öğrencinin ana dillerinden farklı olarak Türkçenin kullanıldığı Türk okullarına transfer edilmeye direnç gösterdiği ve reddettiğini göstermektedir; özellikle ortaokul ve lise öğrencileri. Bu öğrencilerin zor bir tecrübeden geçme, çeşitli problemlerle karşılaşma ve akademik başarılarının düşmesi gibi korkuları Türk okullarına transfer konusunda tereddüt oluşturmuştur. Bu durum dil öğrenimlerini ve entegrasyon sürecini olumsuz yönde etkilemiştir.

Röportajlarda öğrencilerin iç dünyasında bariyerler olduğu ve başlarından geçen olaylardan dolayı bir direnç hali olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar da öğrenciyi ve entegrasyon sürecini başarısızlığa uğratmıştır. Öğrenci kendinin, kendi direncinin ve ailesinin entegrasyon sürecine olan duruşunun kendisini başarısızlığa uğrattığından haberdar değildir.

“Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmak ve devam ettirmek arasında bir fark var. Mesela benim oğlum Türkçeyi iyi bildiği için Türk öğrencilerle arkadaş olabiliyor. Ancak onlarla olan arkadaşlık seviyesi Suriyeli arkadaşlarıyla olandan daha düşük. Çünkü 3 yıl önce bu okula naklolduktan sonra sadece kendi içlerinde bir arkadaş çevresi kurmuşlardı. Zorbaliğa ve tacize uğramaları onları uzaklaştırmış ve kendi içlerinde izole bir arkadaş ağı kurmaya zorlamıştı.”

Ankete katılan bir veli

“Suriyeliler için kurulan okullarda okurken önde gelen başarılı öğrencilerdendim. Zorunlu entegrasyon kararından sonra sekizinci sınıftayken Türk okuluna transfer edildim. Ancak Türk okuluna gitmek veya yeni bir dil öğrenmek fikrini bir türlü benimseyemedim. Türk orta okulunda bir hafta okuduktan sonra okulu bıraktım. Bu bir hafta içerisinde öğrenciler tarafından rahatsız edildim; bazıları beni sınıftan atıyordu, birisi ise dersi dinlememi engelliyordu. Benim için bu durum çok zor ve üzücüydü. Suriye’ye gidip Arapça ders görmeyi umut ediyordum. Türk öğretmenler bile Suriyeli öğrencileri hoş karşılamıyordu. Bizden sadece iki kişi olduğu halde, öğretmenler bizimle dalga geçiyordu. Eğer Türk öğrencileri azarlamak isterlerse “Bunu neden yapıyorsun, Suriyeli misin?” diyorlardı. Yani öğretmen Suriyeli tanımını hakaret olarak kullanıyordu. Buna dayanamadım ve okulu bir seneliğine bıraktım.

Bu bir senelik arada, okulu bırakmanın doğru çözüm olmadığı kanısına vardım. Aynı okula döndüm ve şükür ki durum daha iyiydi. Okuldaki Suriyeli öğrenci sayısı artmıştı. Sınıf arkadaşlarım naziklerdi. Her ne kadar birçoğu Türk öğrencilerin sorularına gösterdikleri ilgi Suriyeli olanlara nazaran daha fazla da olsa öğretmenler bile sınıflarında Suriyeli öğrencilerin olması fikrine alışmışlardı. Okulun genelinde bile daha açık olma hali hakimdi. Ancak benim Türkçeyi öğrenme ve geliştirme isteğim sınıf arkadaşlarımla benimle arkadaş olmak istemesinin ana nedeniydi. Çünkü şimdi başarılıyım ve genel ortalamam %80. Dahası da matematik ve fizik başta olmak üzere bilimsel derslerde herkesi geçiyorum. Her ne kadar Türkçe için daha fazla zaman ve çaba sarf etsem de henüz hayalini kurduğum seviyeye ulaşamadım.”

Lamis, 15 yaşında, Mersin

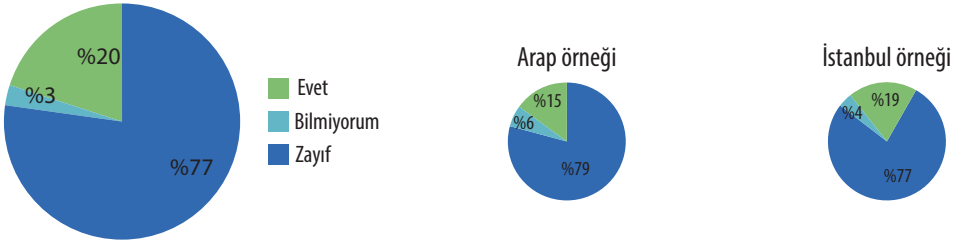
Lamis örneğinde, Türk okuluna transfer olma fikrine olan örtük isteksizliğine, buna müteakip okulda başına gelebilecek olumsuz hareketlere karşı sahip olduğu çifte hassasiyete ve bu hareketlerin onun üzerinde oluşturacağı çifte tepkilerin onu okula bir sene ara vermeye itmesine rağmen mezkur okulda okuma fikrini kabullendikten sonra dil bariyerlerini ve önceki kaygılarını aştığı, Türkçesini hızlıca geliştirdiği ve diğer derslerde de akranlarını geçtiği görülmektedir.

Psikolojik faktörlerin etkisi: Savaşın ve iltica koşullarının ruhları üzerinde bıraktığı etkilerden bahsetmeden Suriyeli çocuklar hakkında konuşmak mümkün değildir. Birçoğu acı verici tecrübelerden geçmişlerdir. Başına bu tarz olaylar gelmeyenler ise ailelerinin ve yakınlarının başına gelenleri dinleyerek etkilenmektedirler.

Belki de Suriye’de durum düzeline kadar komşu ülkelere iltica eden Suriyeli ailelerin ana motivasyonu; çocuklarının psikolojik dengesini korumak ve onlar için iyi bir gelecek sunmaktır. Suriyeli aileler iltica ettikleri ülkelerin sert koşullarında gerek entegrasyon, gerek hayatlarını yeniden inşa etme konusunda birçok zorlukla karşılaşmıştır.

Save the Children tarafından 2017 yılında yapılan bir çalışmaya göre Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların %45'inde TSSB (travma sonrası stres bozukluğu) görülmüştür. Bu oran dünya genelindeki çocuklarda görülen oranın 10 katıdır. Çalışma aynı zamanda bu çocukların %44'ünde depresyon olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer çalışmalar da Suriyeli çocukların yüksek oranda epilepsi, psikoz ve gelişim bozukluklarına sahip olduğunu göstermektedir.

Kendilerine, öğrencilerinin arasında savaşın neden olduğu psikolojik problemlerin olup olmadığı sorulan Suriyeli öğretmenlerin %45'i öğrencilerinde anormal davranışlar gözlemlediklerini belirtmiştir. Ancak bu öğretmenler çocukların bu psikolojik problemlerinin derinlerde nerede yattığını anlamak ve bu problemlere tanı koymak için gerekli vasıflara sahip bulunmamaktadır. Hele ki Suriye'nin farklı yerlerinden gelen, farklı tecrübelerden geçen ve ülkelerinde farklı zamanlarda yaşayan çocuklarda savaşın bıraktığı etkileri anlamının zorluk derecesi çok daha ciddi boyutlardadır.

Öğrencinin psikolojik bir problemi var mı?

Şekil 12 Öğrenciler arasında psikolojik problemlerin sıklığı

Öğrencilerle yapılan röportajlar gösteriyor ki birçok Türk okulunda rehberlik servisi ya yeterli düzeyde bulunmamakta ya da Suriyeli öğrenciler bu servisten haberdar değildir. Bu hizmetin bulunduğu okullarda da doğal olarak genelde Türk çocuklarıyla ilgilenme öncelik taşımakta ve Suriyeli çocuklarla nadiren irtibata geçildiği belirtilmektedir. Suriyeli öğretmenlerin biri bölümü, görsel bozukluk, işitsel bozukluk, hareket bozukluğu, otizm, hiperaktivite veya down sendromu olan özel eğitime muhtaç öğrencileri belirlemek için Türk uzmanlardan destek almıştır. Bu öğretmenler, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine (RAM) uzmanlara çevirileriyle yardımcı olmak ve Türk okulları tarafından yönlendirilen öğrencilerinin engellerinin derecesini tespit etmeye yardımcı olmak üzere atanmışlardır.

Anketlerden çıkan sonuçlara ve ailelerinin de doğrulamasına göre psikolojik problemleri olan çocukların %20'si bu konuda ya yardım alamamış ya da aileler buldukları bölgede hangi kurumların bu tür hizmetleri sunduğunu bilmiyorlar. Yaygın sorunlardan bazıları; altına kaçırma, içe dönüklük, toplumdan izole oluş, abartılı korkular, kronik kabuslar, tırnak yeme, dudak ısırma, çılgılık atma, kendine zarar verme vb.

“Oğlum öğretmenin ve arkadaşlarının ne söylediğini anlayamamaktan çok korkuyor, kendini sürekli Türk öğrencilerin tehdidi altında hissediyor.”

Ankete katılan bir veli

“Oğlum son zamanlarda iyice içine kapanmaya başladı, bazen abartılı çılgınlıklar atıyor ve anlaşılması güç bir sinir halinde. Genelde bunlar okulda yaşadığı problemlerle alakalı; Türk arkadaşlarının onunla oynamayı reddetmesi veya grup ödevlerine almamaları gibi.”

Ankete katılan bir veli

Sosyal esneklik ve tecrübe seviyesi: Çocukların sosyal zekâ seviyeleri birbirinden farklıdır. İletişim kurma ve arkadaş edinme becerileri de doğalarına göre değişiklik gösterir. Ancak bir çocuk açık sosyal bir ortamdaysa, akranlarıyla tanışıp oynama imkânı varsa veya oyun yoluyla sosyal becerilerini artırabilecek sosyal aktivitelere katılırsa hayatını kolaylaştıracak yeni becerileri çok daha kolay kazanmaktadır. Bu becerilerden bazıları adalet, katılım, yenilmeye alışma, sportmenlik, kazananı tebrik etme, hislerini ifade etme ve diğer çocukların hislerini anlama vs. olabilir.

Yine belirtmelidir ki doğası içe dönük ve utangaç olan çocuklar da vardır. Bu çocuklar kendileri izole etmeye meyillidirler, bu durum sosyal sıkıntılardan kaynaklanabilmektedir. Bu sıkıntılardan biri çocuğun insanların önünde azarlanması veya dalga geçilmesi olabilir. Böylece çocuk insan önüne çıkmaktan korkar hale gelebilir.

Görüşülen ailelerden biri, iki çocuklarının olduğunu söylemiş ve ikisinin de Türkçe seviyesi başlangıç aşamasında olduğu halde birinin Türk toplumuna entegrasyonu başarılı olmuşken diğerinin olamamış. Arkadaşlık kurmaktaki ısrarı ve esnekliği, reddedilme ve dışlanmaya karşı direnci, arkadaşlık kurma teşebbüslerinden vazgeçmemesi, futbola olan tutkusu ve yeteneği gibi faktörlerin yardımıyla entegrasyonu başarılı olan çocuğun dil becerileri yetersiz olmasına rağmen kısa sürede arkadaş edinmiş ve okulda daha eğlenceli vakit geçirmeye başlamıştır.

Farklılık hissi: Kendileriyle konuşulan birçok öğrenci Türk akranlarıyla eşit muamele görmediği hissine sahiptir. Bu muamele, özellikle ilgi, öğrencinin sorularına cevap verme veya sorunlarıyla etkileşim halinde bulunma gibi alanlarda görülebilir.

Diğer taraftan, doğal olarak Türk öğrenciler kendilerinin daha fazla hakka sahip olduğunu hissedebilir ve karşısındaki yabancı uyruklu biriye daha serbest davranıp sonuçlarına katlanma zorunluluğu olmadan hatalar yapabilir. Buna karşın yabancı uyruklu öğrenci de kendini koruyacak yasalar olmadığı için sürekli hedef alındığı hissedebilir ve adaleti kendi eliyle sağlaması gerektiği inancıyla yeni hataları tetikleyebilir.

“Her gün bir arkadaş grubundan aynı cümleleri duyuyorum: ‘Sen Suriyelin, ülkene dön!’ Bu beni çok rahatsız ediyor ama onlara cevap veremiyorum. Çünkü çok fazlalar. Bu konuşmalara maruz kalıyorum çünkü benim vatandaşlığım yok...”

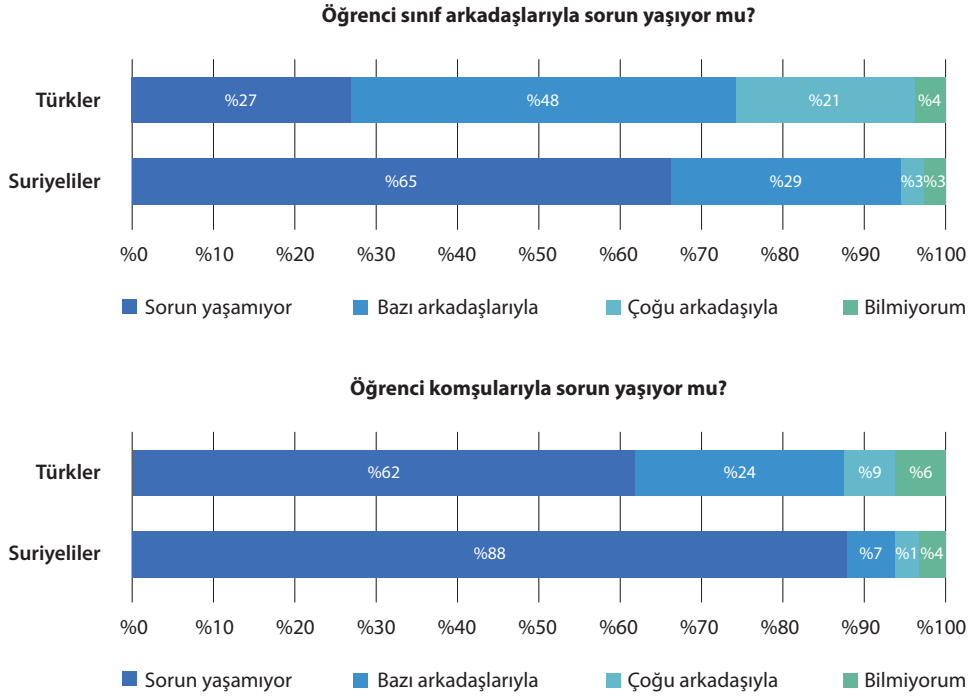
Ubade, 12 yaşında

“Oğlum bir Türk öğrenci tarafından demir makasla ağzından yaralandı. Şikâyet ettiğimde ne öğretmen ne idare gereğini yaptı. Oğlum bir hafta okula gitmedi. Sonra öğrendim ki oğlumu yaralayan kız bir başka Türk

öğrencinin kafasına vurup onu hastanelik ettiği için idareye gitmiş. İdare, öğrencinin ailesinin müdahalesi ve ısrarı üzerine kızı cezalandırmaya karar vermiş.”

Bir veli

Çevreden sosyal kabul görme: Velilerin görüşlerinden çıkan sonuçlara göre Suriyeli öğrencilerin %69’unun Türk akranlarıyla problemleri bulunmaktadır. Bu rakam Suriyeli öğrencilerin kendi aralarında çıkan problemlerin iki katıdır (%32). Bu sonuçlar ayrıca Suriyeli öğrencilerin, Türk komşularıyla %34’lük bir oranla problemlili olduğunu gösterirken Suriyeli komşuları ile %8’lik bir oranda problemlili olduğunu göstermektedir.

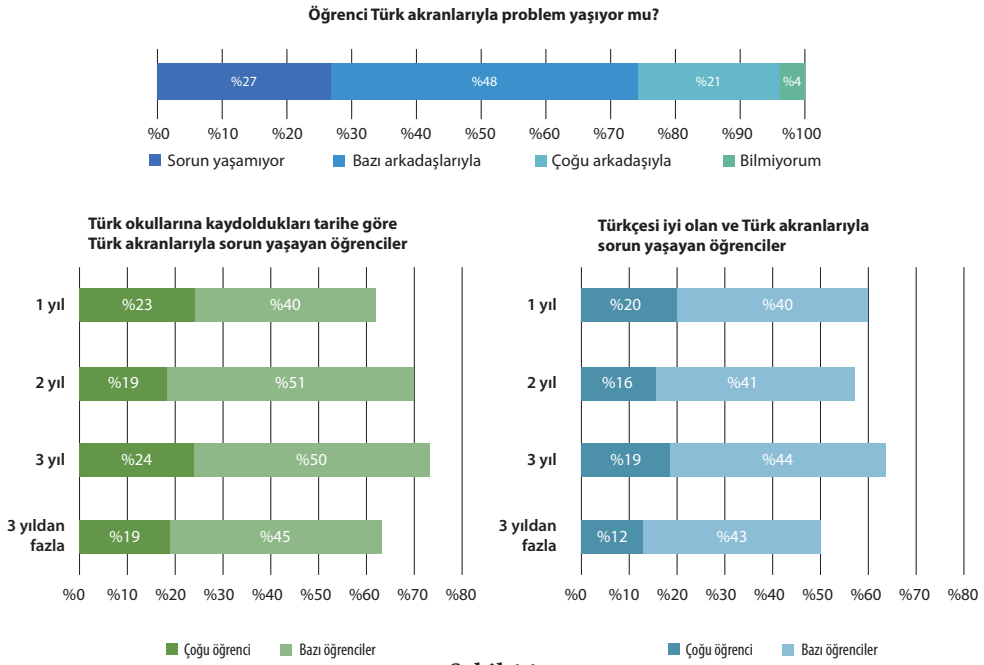

Şekil 13 Öğrencinin okul arkadaşlarıyla/komşularıyla ilişkisi

Aşağıdaki şekilden anlaşılacağı üzere Suriyeli öğrencilerin akranlarıyla arkadaşlık kurma sorunları ne zamanla azalmış ne de Türkçe bilgilerinin artmasıyla. Yani bu durum problemlerin çıkmasında dil yetersizliğinden başka nedenlerin varlığına işaret etmektedir. Her ne kadar entegrasyon sürecinden önce Türk okullarına kayıt yaptıran öğrencilerde bu oran düşük olsa bile onlarda dahi aynı sorunlar gözlenmiştir.

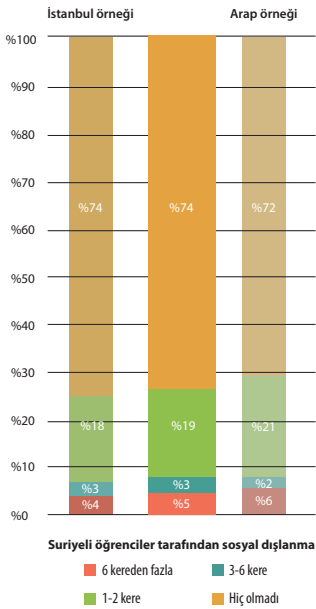
“Türkçe bilsem bile arkadaş sayım artmayacak. Onların arkadaşlığını istemiyorum; zaten onlar da Suriyeli arkadaş istemiyor. Bir arkadaşım çok iyi Türkçe biliyor ama onu da kimse sevmiyor. Okul dışında mutluyum. Ama okula gidince mutluluk hissimi kaybediyorum. Çok kızgın hissediyorum ve onlara vurmak istiyorum.”

Selam, 12 yaşında, İstanbul

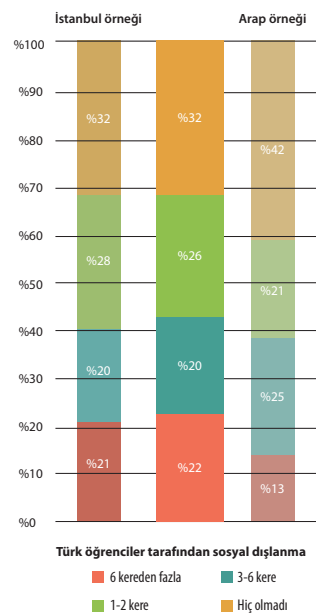

Şekil 14

Diğer taraftan velilerin verdiği cevaplara göre öğrencilerin %68'i Türk öğrenciler tarafından sosyal dışlanmaya en az bir veya iki defa maruz kalmıştır. %42'si ise orta ve üst düzeyde dışlanma vakalarına maruz kalmıştır. (Şekil 15) Bu oranın Arap öğrencilerde daha az (%38) olması ile birlikte Suriyeli öğrencilerin diğer Suriyeli öğrencileri dışlaması da görülmüştür. Bu öğrencilerin %8 ilâ %26'sı Arap ve Suriyeli öğrenciler tarafından orta ve üst düzeyde dışlanmaya maruz kalmıştır.

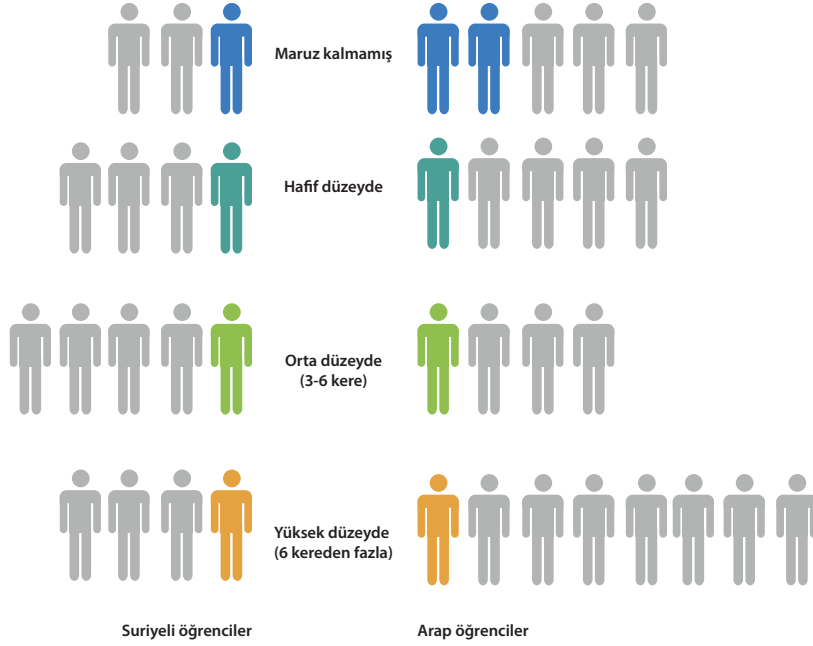

Şekil 15 Suriyeli öğrenciler tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalma

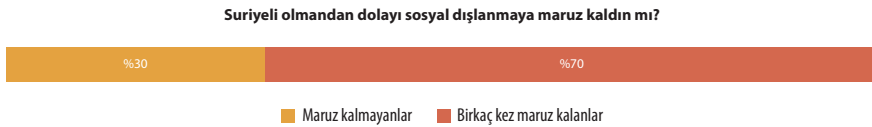
Şekil 16 Türk öğrenciler tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalma

Türk öğrencilerde Arap veya Suriyeli olması fark etmeksizin okullarında Arap uyruklu öğrenci olmasını kabul etmeme hali genel bir durumken Suriyeli öğrencilerdeki oranlar kışkırtma kampanyalarının dolaylı etkilerinin öğrenciler arasında nasıl etkili olduğunu göstermektedir.

Şekil 17 Türk öğrenciler tarafından gerçekleştirilen sosyal dışlanma

Sosyal dışlama aynı grup tarafından sürekli şekilde yapılınc bir tür zorbalık haline gelmektedir. Ancak Suriyeli ve Arap öğrencilerin maruz kaldığı tüm dışlamalar bu kategoriye girmemektedir. Yine de sosyal dışlanma ve zorbalık olayları öğrenciler arasında ciddi boyutlarda görülmektedir.

Şekil 18 Sosyal dışlanma oranları (öğrenci röportajları)

Bazı öğrencilerde akranları tarafından kabul edilmedikleri düşüncesi hedef alındıkları, izole olma, içe dönüklük, topluma entegrede isteksizlik gibi hisler doğurmaktadır. Bu da onların arkadaşlık kuramamasını açıklar niteliktedir.

Sözlü şiddetin etkileri: Birçok psikolog sözlü şiddetin fiziksel şiddet kadar tehlikeli olduğuna inanıyor. Sözlü şiddet çocuğun psikolojik ve duygusal gelişimini etkilerken gelecekte silinmesi zorlaşan izler bırakmaktadır. Bu durum çocuklarda agresif davranışlara, depresyon semptomlarına, kaygıya, kendine güvensizliğe, karakter zayıflığına ve kendini suçlamaya neden olmaktadır.

Sözlü şiddet başlığı altına hakaret etme, dalga geçme, küfür etme, aşağılama, kişisel bütünlük zedeleme, ağır eleştiri ve küçük düşürme vb. eylemler girmektedir. Bu tarz şiddete maruz kalan kişiler genelde faillerinden uzaklaşmaya çalışabilir, kırıncı kelimelere sabretmeye çalışabilir; cevap vermeye çalışabilir, izole ve sevgisiz kalabilir hatta kendini savunma amacıyla fiziksel şiddete bile başvurabilir. Bunlar okullarda her zaman rastlanabilen dışa vurumlardır.

Velilerin röportajlardaki cevaplarına göre öğrencilerin %68'i Türk akranlarından en az bir defa "Sen Suriyelinin, ülkeneye dön!" cümlesini duyduğunu söylemektedir. Bu öğrencilerin %24'ü bu cümleyi altı kereden daha fazla duymuştur. Mezkûr cümleyi Suriyeli olmayan Arap öğrencilerin de duyduğunu hatırlatmak bu noktada önemlidir. Bu öğrencilerin de %17'si bu cümleyi altı kereden daha fazla duymuştur. %25'lik bir dilim için bu sözlü şiddet öğrencinin bir akranı veya bir öğrenci grubu tarafından devamlı rahatsız edilmesiyle gerçekleşen bir zorbalık haline dönüşmüştür.

Velilerin röportajlardaki cevaplarına göre öğrencilerin %68'i Türk akranlarından en az bir defa "Sen Suriyelinin, ülkeneye dön!" cümlesini duyduğunu söylemektedir. Bu öğrencilerin %24'ü bu cümleyi altı kereden daha fazla duymuştur. Mezkûr cümleyi Suriyeli olmayan Arap öğrencilerin de duyduğunu hatırlatmak bu noktada önemlidir. Bu öğrencilerin de %17'si bu cümleyi altı kereden daha fazla duymuştur. %25'lik bir dilim için bu sözlü şiddet öğrencinin bir akranı veya bir öğrenci grubu tarafından devamlı rahatsız edilmesiyle gerçekleşen bir zorbalık haline dönüşmüştür.

Şekil 19 Suriyeli öğrencilerin Türk akranları tarafından ülkelerine dönmelerinin istenmesi

Vaka Çalışması

Rama 14 yaşında, üstün zekalı çocuklar testinde yüksek puan almış başarılı bir öğrencidir. Entegrasyon kararından önce kendi isteğiyle 7'nci sınıfta bir Türk okuluna transfer olduysa da zorluklarla başa çıkma konusunda büyük bir korkuya kapılmıştır. İlk yıldaki ortalaması 70 iken sonraki yıllarda giderek düşmüştür. Sosyal dışlanma ve dalga geçilmesi onun tüm davranışlarını değiştirmiştir.

Türk öğretmenlerden biri Rama'nın defterinde intihar etmek ve yaşamaktan kurtulma hakkında Türkçe yazılmış not bulmuş. Bunun üzerine annesini arayıp içe kapanıklık halinin devamı konusunda annesi uyarılmış. Annesi bu bakış açısıyla kızına yaklaşıncı Rama yazdığı şeyin ciddi olmadığını ve öğretmenin abarttığını dile getirmiştir.

Rama şöyle demiştir: "Sınıftaki tek Arap öğrenciydim. Herkesin gözü benim üzerimde gibi hissediyordum. Korku ve ötekileştirilme hislerim vardı. Türkçem zayıftı ve bu yüzden olaylara bihaber kalmaktan korktu-

yordum. Beni destekleyen öğrenciler vardı. Ancak yanlış okuduğumda veya hata yaptığımda bana gülenlerin davranışları beni hassaslaştırıyordu.”

Bir sonraki yıl babasının ölümü ve Rama'nın okulu yakmak istediğini dile getirmesinin ardından annesi idareye başvurarak kızının durumunu iyiye götürmek adına başka bir sınıfa nakledilmesini talep etmiştir. İdare talebi kabul etmiş ve kızın entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla Suriyeli öğrencilerin bulunmadığı bir başka sınıfa transfer etmiştir.

Yaz aylarında konuşma kursuna gitmesiyle 8'inci sınıfta Rama'nın dil yetenekleri yükselmiştir. Ancak okuldaki problemleri son bulmamıştır. Çünkü yeni bir grup öğrenci kendisini küçük düşürme ve dalga geçme yoluyla rahatsız etmeye başlamış ve hakaretlere susmamasından dolayı sınıfta Rama'yı topluca şikâyet etmişlerdir. Rama bunun karşılığında onları kazanmak üzere bazı öğretmenlerin ve idarenin huzurunda arkadaşlarına isimlerini paketlerin üzerine yazdığı hediyeler takdim etmiştir. Bu olay Rama'nın birçok öğrenciyle arasının düzelmesine yol açarken zorba grup aynı davranışlara devam etmiştir.

Rama: “Bu davranışlar beni üzdü ve yordu. Bazen okulda kimsenin göremeyeceği yerlerde ağladım. Onları görmezden gelmeye, cevap vermeye veya kızdırmaya çalıştım. Ama hiçbir şey onları durdurmadı. Benim çabalarım da beni iyice yordu.”

Rama ilk önce sınıfa öğretmenine, sonra idareye ve ardından da rehberlik birimine şikâyette bulundu. Çünkü sınıf değişikliği ardından bile Rama entegre olamamıştı ve diğer öğrenciler bu konuda Rama'yı suçlamıştı.

Rama bazı derslerde başarı göstermeye başladı; öğretmenleri onu teşvik ederek yeniden kazanmayı başardı. Ancak Rama hâlâ korkuyor. Çünkü öğretmenlerin Rama'ya olan ilgisi o zorba grubu daha çok sınırlendirmişti.

Sekizinci sınıfın son ayında Rama kendisini rahatsız eden gruptan kaçmak için okuldan ayrıldı. Tanıdığı birine rastlamamak için okulun çevresine bile gitmedi. Hatta durumun önemi anlatıldığında bile okula gitmeyi reddetti.

Rama, seçtiği uzak bir yerde liseye başlamıştır. Bunun üzerine sosyal ve psikolojik durumu yüksek oranda iyileşmiştir. Rama şimdi sınıftaki tüm öğrencilerden başarılı olmasının Türk öğrencileri ona yaklaştırdığına ve olumsuzluklardan koruduğuna inanmakta. Ayrıca yeni okulu kızların rahatsız etmesi konusunda ciddi bir tutum sergilemekte.

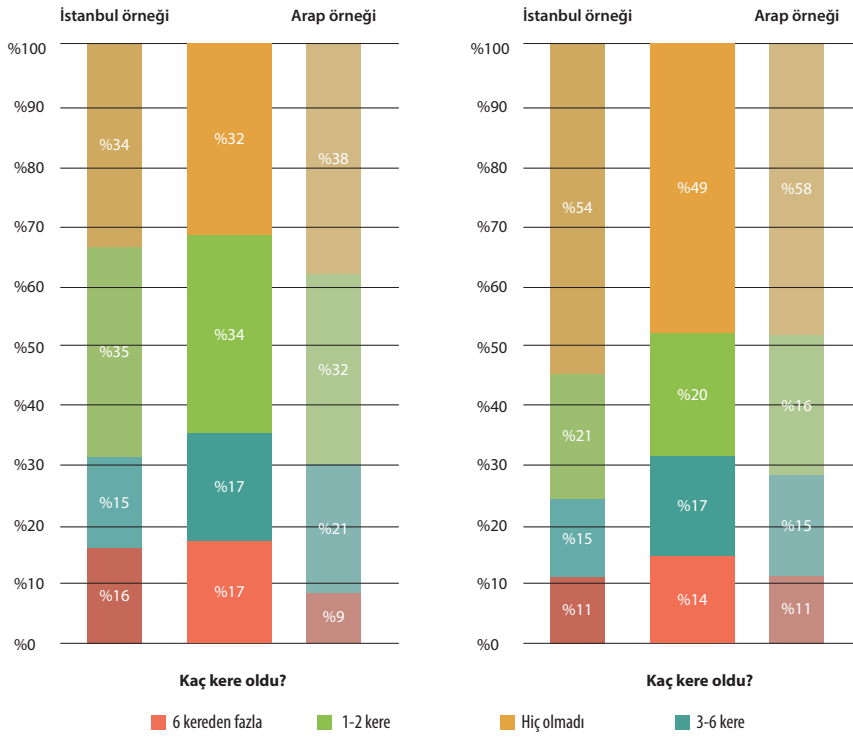
Fiziksel şiddetin etkisi: Öğrenciler arasında fiziksel şiddetin yayılması tüm dünya ülkelerini etkileyen bir sorundur. 2019 yılında UNESCO tarafından yayınlanan “Rakamlardan Öte: Okulda Şiddete ve Zorbalığa Son” adlı raporda 144 ülkeden öğrencilerle yapılan anketeye göre öğrencilerin üçte biri akranları tarafından korkutuluyor veya ayda bir fiziksel şiddete maruz kalıyor. Rapor ayrıca fiziksel zorbalığın birçok bölgede en yaygın zorbalık türü olduğunu gösteriyor; Kuzey Amerika ve Avrupa hariç, bu bölgelerde daha çok psikolojik zorbalık görülüyor.

Çizgi filmlerin yanında çocuklara yönelik oyunlar da bu şiddet kültürünün büyümesinde etkilidir. Hatta bu kültür yetişkinleri bile etkilemektedir. Çocuk bu sahneleri saatlerce izlemekte ve akranlarıyla olan iletişimi gittikçe azalmaktadır. Hatta “sanal düşmanlarını” öldürdükçe izlediği cinayet, katliam ve kan gölü sahneleri onu kahraman olarak kutlamaktadır. Tüm bunlar çocuğu şiddeti problem çözmede ana yol olarak kullanmaya itmektedir.

Röportajlardan elde edilen sonuçlar gösteriyor ki okullarda öğrenciler arasındaki şiddet, entegrasyonu engelleyen başlıca nedenlerden biridir; şiddet çocukça sataşmanın sınırlarını aşan bir şekilde ve özellikle öğrencinin Suriyeli olması nedeniyle kasten ve sürekli hedef alınması ile arttığı için ciddi bir sıkıntıya işaret etmektedir.

Öğrenciler arasındaki şiddet Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında karşılıklı olarak görülebilmektedir. Suriyeli öğrencilerin şiddete başvurması birçok sert tecrübenin, ölümün ve yıkımın yaşandığı çalkantılı bir ortamdan gelmelerine bağlı olmakla izah edilebilir. Türk öğrencilerinde ise şiddet eğilimi, büyük ihtimalle, ailelerinin izlenimlerinden ve kışkırtma kampanyalarından kaynaklanıyor olabilir.

Velilerle yapılan ankete göre öğrencilerin %68’i itişip kakışmaya bağlı kasıtsız şiddete maruz kalmıştır. Bu öğrencilerden %34’ünün başına bu olay 3 defadan fazla gelmiştir. %6’sının başına gelen bu sert “oyun” onları en az bir kere hastanelik etmiştir.

Şekil 20 Okullarda fiziksel şiddetin sıklığı

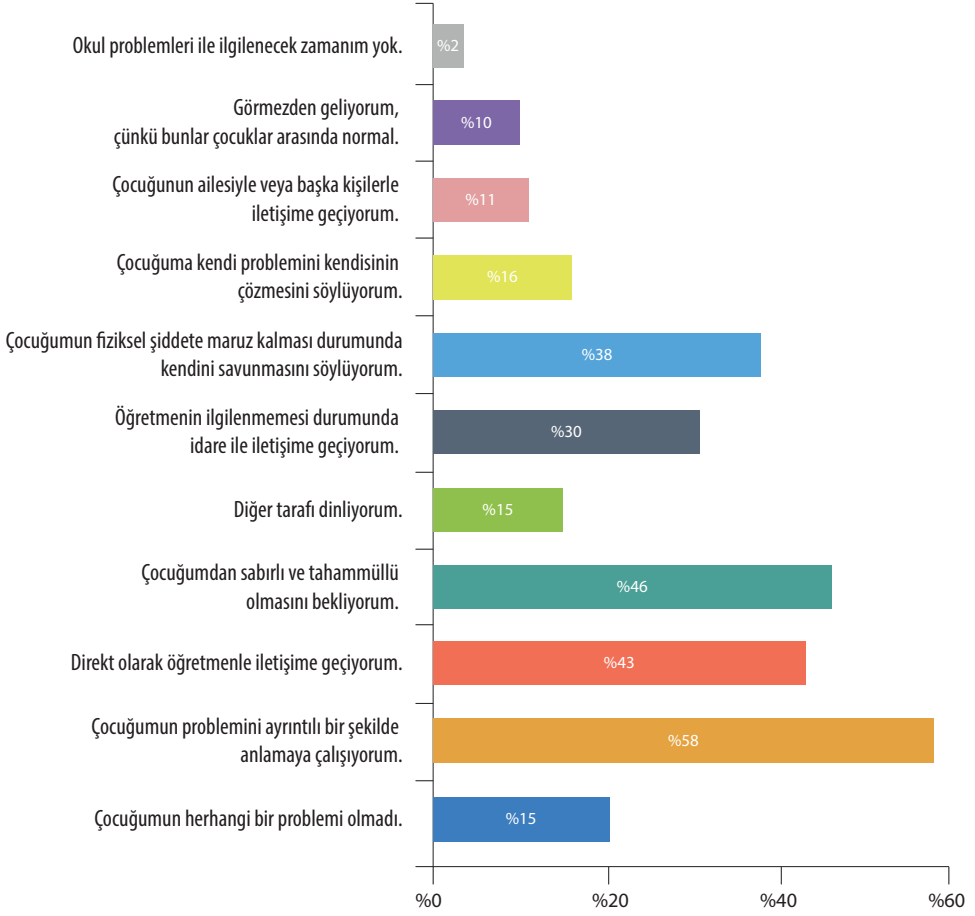
Öğrencilerin %51’inin Suriyeli olması ve üstelik bunların %14’ünün altı defadan fazla, sürekli ve yüksek oranda şiddet görmüş bulunmaları sistematik bir olguya işaret ediyor olabilir.

“Oğlum birinci sınıfta Türk ve Suriyeli akranları tarafından dövülmeye ve şiddete maruz kaldı. Bu onun en az iki kere hastanelik olmasına sebep oldu. Oğlum okulu bir yıl süreyle bıraktı. Okula devam edince şiddet olayları da yeniden başladı ve oğlum okuldan nefret etmeye başladı. Akranlarından korkar hale geldi, onlardan uzaklaştı ve kimseyle konuşmaz hale geldi.”

Suriyeli bir veli

Suriyeli öğrencilerin velileri çocuklarının okulda uğradığı kasıtlı ve kasıtsız şiddete karşı hassaslar, hele ki bu durum çocuklarının Suriyeli olmasından kaynaklanıyorsa. Velilerin bu konudaki tutumları birbirinden farklılık göstermektedir. Bazıları sorunu çözmek üzere anlama ve sıkıntıyı azaltma yoluna giderken bazıları ise çocuklarına nefsi müdafaa kapsamında şiddete şiddetle karşılık vermeleri gerektiğini söylüyor. Bazı diğer veliler ise çocuklarını okuldan alma veya zorluklara sabretmelerini söylemeyi tercih ediyorlar.

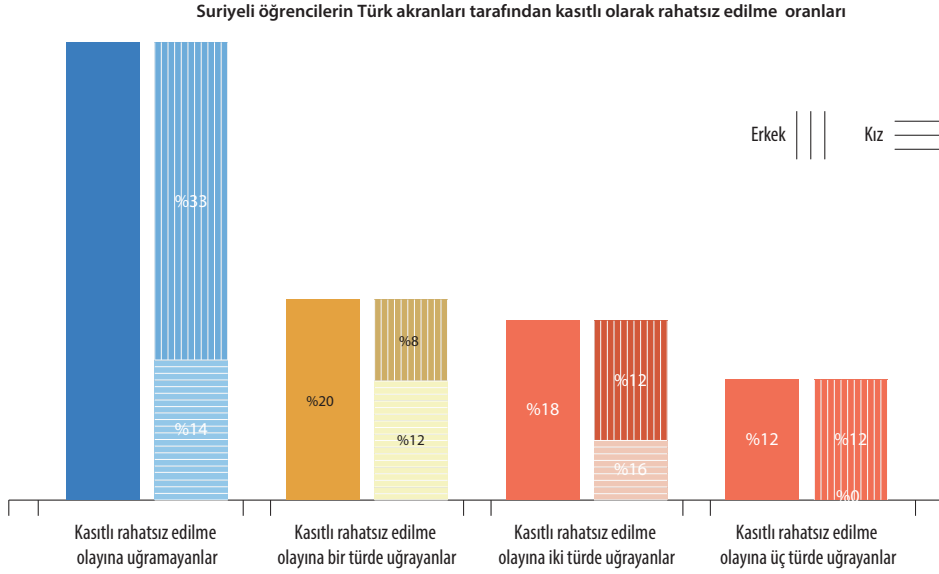
Çocuğunuzun problemleri ile nasıl başa çıkıyorsunuz?

Şekil 21 Veliler çocuklarının problemlerine yaklaşımları

Dahası bazı anketler ve röportajlara göre Suriyeli öğrenciler fiziksel şiddete uğradıktan sonra velilerinin duruma müdahil olmasının durumu iyice çıkmaza sürüklediği, öğretmen ve idarenin ilgi ve etkileşiminde sıkıntılar olduğu anlaşılmıştır.

Kendileriyle mülakat yapılan öğrencilerden %53'ünün en az bir rahatsız edilme olayı yaşadığı ve erkeklerin kızlardan çok bu olaylara maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

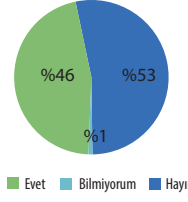
Şekil 22 Kasıtlı rahatsız edilme olaylarına uğrayan Suriyeli öğrencilerin oranı

Sonuçlar ayrıca çocukların okula gitmeye direnmelerinin veya eğitimlerine ara vermelerinin ana nedenlerinden birinin de, başta fiziksel olmak üzere, şiddet olduğunu göstermektedir. Velilerin cevapları, çocuklarının okullara adapte ve entegre olamamaları yüzünden Türk okullarından atılma ve bu olaydan çocuklarının psikolojik olarak etkilenmeleri endişelerini taşımaktadır. Anket sonuçlarının gösterdiğine göre velilerin %46'sı çocuklarının en az bir kere okula gitmeye direndiğini dile getirmiştir. Çocuklardan %2'si ise dayanamadıkları için okullarını tamamen bırakmışlardır.

Çocukların okula gitmeyi reddetme nedenleri en fazla görüldenden en az görülene doğru şöyle sıralanmıştır:

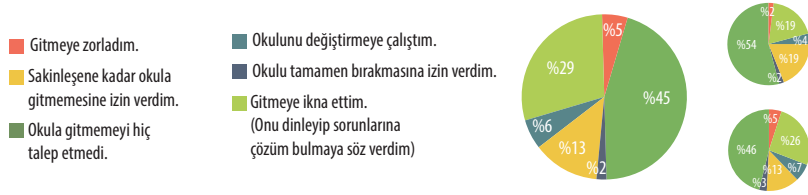
- Sözlü kızdırılma
- Anlayamama ve dil bariyerine bağlı sıkıntılar
- Devamlı dövülme
- Sosyal dışlanma ve arkadaş edinememe
- Öğretmeni kızdırmaktan korkma
- Kabul edilemez veya sevilemez hissetme

Öğrenci hiç okula gitmeyi reddetti mi?

Şekil 23 Okula gitmeyi reddeden Suriyeli öğrencilerin oranı

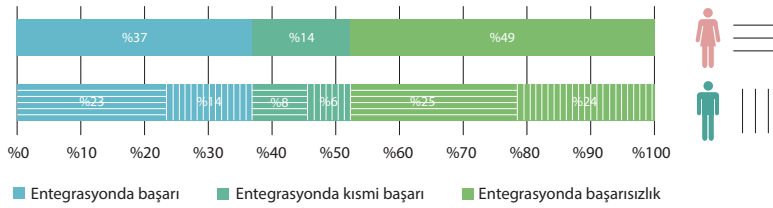
Veliler çocuklarının direncini anlama, çocuğu sakinleştirerek problemlerini çözme, okula gitmeye ikna etme veya çocuklarını başka okula naklettirme yollarına başvurmuşlardır.

Şekil 24 Velilerin çocuklarının süregelen okula gitmeme talepleriyle ilgilenme şekilleri

3. ÖĞRENCİLERİN SOSYAL ENTEGRASYONUNDA BAŞARI ETKENLERİ

Entegrasyonun başarılı veya başarısız oluşu aynı zamanda öğrencinin eğitim hayatındaki tecrübelerinin tümüne yardımcı veya engelleyici bir unsur olabilir. Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre öğrencilerin %37'si Türk okullarına entegre olabilmıştır, %14'ü hafif problem yaşamış, %49'u ise hâlâ entegre olamamalarına neden olan bazı problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan bazıları; dil bariyeri, sosyal bariyerler veya şahsi bariyerlerdir.

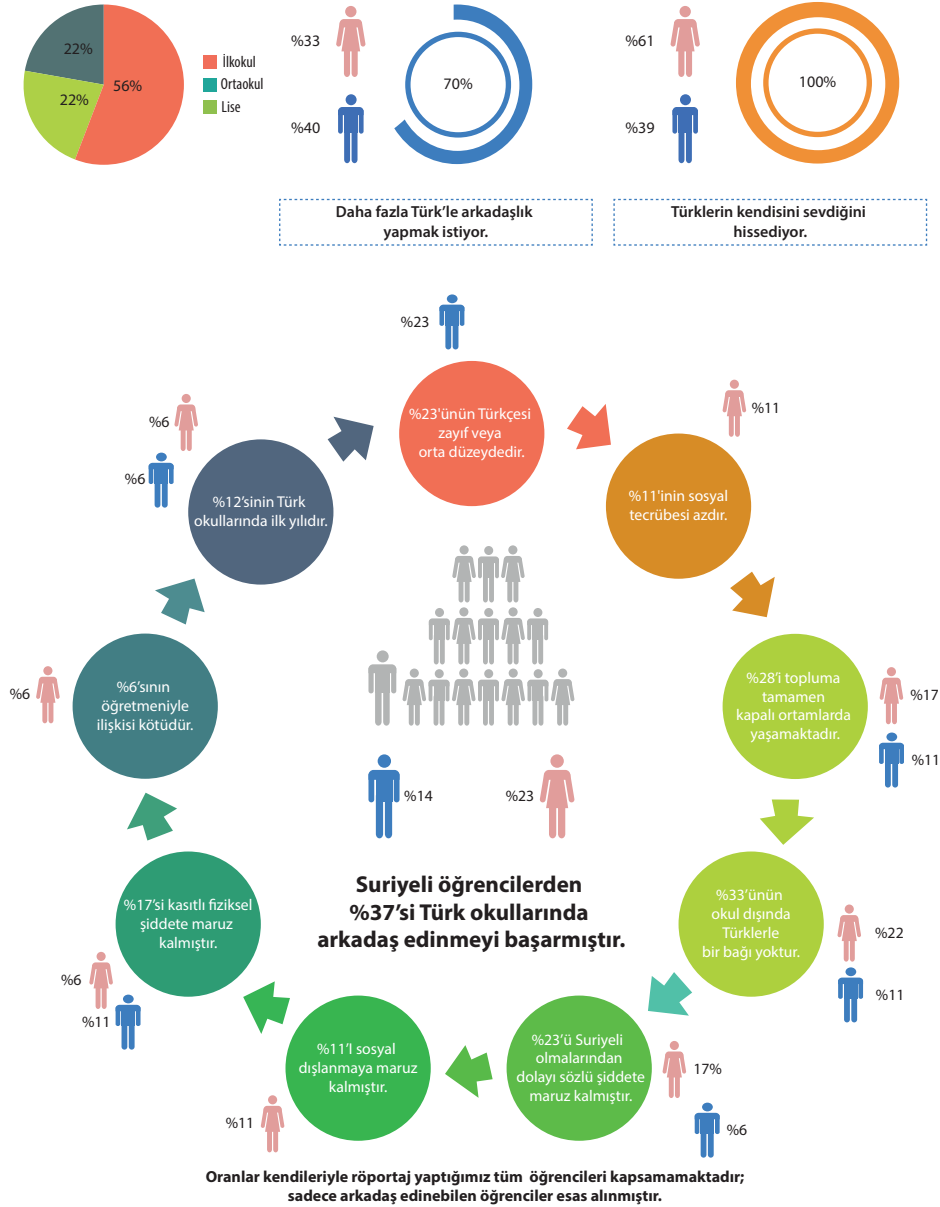

Şekil 25 Dolaysız röportaj çalışmasının araştırma ekibimizin bakış açısından değerlendirilmesi

Öğrencilerden %77'si dil bariyerlerini bir şekilde aşmış ve entegre olabilmış, %23'ünde ise arkadaşlık kurma konusunda dil bariyerleri hiç bulunmamaktadır. Öğrencilerden %72'si Suriyelilerle sosyal ilişkileri iyi olan aile yaşantısının yoğun olduğu bölgelerde yaşamakta-

dır. %67'si ise genel olarak Türk toplumuna açık ortamlarda yaşamaktadır. Öğrencilerden %88'i Türk okullarında bir seneden fazla okumuşlardır. Bu da entegrasyon çalışmasının sonuçlarının elde edilebilmesi için belli bir sürenin gerektiği anlamına gelmektedir.

Öğrencilerden %33'ü sözlü zorbalığa ve hakaretlere maruz kalmışlardır (Çoğu kez bu olaylar Suriyeli olmalarından kaynaklanmıştır.), %17'si kasıtlı fiziksel şiddete maruz kalmış, %11'i ise sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Ancak öğrenciler bu zorlukların üzerinden gelmiş, rahatsız edilme olaylarını psikolojik dirençleri ile görmezden gelip kontrol altına almışlardır. Entegrasyon çalışmasının başarılı olma şansı ilkokulda daha yüksektir. Bu başarı ise öğrencilerin Türk toplumu hakkında olumlu düşüncelere sahip olmasında gözlemlenebilmektedir.

Başarılı bir örnek 1: Mavadda

2013 yılında Türkiye'ye gelmiş Suriyeli Mavadda, doğrudan Türk ilkokuluna başlamıştır. Mavadda'nın şansı yaver gitmiştir çünkü öğretmeni anlayışlı ve bilinçli biridir. Öğrencilerine rehberlik edip onlara kendi kontrolündeki ortamda davranış eğitimi vermiş ve öğrencilerinin arasında Türk-yabancı ayrımı yapmamıştır. Yine de Mavadda'nın entegrasyon süreci kolay olmamıştır. Zorluklarla karşılaşmış ve sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Özellikle iki öğrenci tarafından da zorbalığa maruz kalmıştır. Anca Mavadda'nın ailesi müdahale edip öğretmeni bilgilendirmiştir. Bunun üzerine öğretmeni iki öğrenciyi yanına çağırıp onlarla konuşmuş, Mavadda ve ailesi sevgilerini kazanmak için bu öğrencilere hediye almıştır. Sorun bitmiş ve yeniden tekrarlanmamıştır. Ailesinin ilgi ve desteği, kendine güveni ve öğretmenin farkındalığıyla Mavadda birçok sosyal problemi aşmıştır. Mavadda Türk vatandaşlığı almasına rağmen hâlâ Suriyeli olarak bilinmektedir ve ismini arkadaşlarının daha kolay telaffuz edebileceği bir başka isme çevirmiştir.

Başarılı örnek 2: Ömer

Ömer 13 yaşında, 2018'de Körfez ülkelerinden birinden Türkiye'ye gelmiş Suriyeli bir çocuktur. Türkçe bir kelime dahi bilmediği için hazırlık sınıfına girmiştir. Eğitimini desteklemek için okulda birçok aktiviteye katılıp akranlarının arasına karışmıştır. Ancak Ömer için bu durum yine de kolay değildir. Ömer dil zorluklarına ve arkadaşlarıyla iletişim kuramamasına yenilmemiştir ve futbol yeteneğinden faydalanarak akranlarını maça davet etmiştir. Arkadaşlarıyla okulda ve okul dışında her gün takımlar kurup futbol oynamıştır. Bu durum arkadaşlık kurabilmesini ve Türkçe bilgisinin yetersiz oluşundan utanmamasını sağlamıştır.

Ömer okulunun futbol takımına katılmış ve önemli bir maçta takımını kazandıran bir gole imza atmıştır. Bu olay ve idarenin takım arkadaşlarıyla birlikte kendisini onurlandırması okuldaki popülaritesini artırmış ve daha fazla arkadaş edinmesini sağlamıştır. Ömer daha sonra konuşma Türkçesini iyice geliştirmiş ve sosyalleşmiştir. Ancak hâlâ akademik dilde ve eğitiminde bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Yine de arkadaşlarının olması hasebiyle psikolojik durumu iyidir. Çünkü arkadaş canlısı bir ortamda eğitim görmek Ömer için çalışmanın ve öğrenmenin zorluklarını hafifletmektedir.

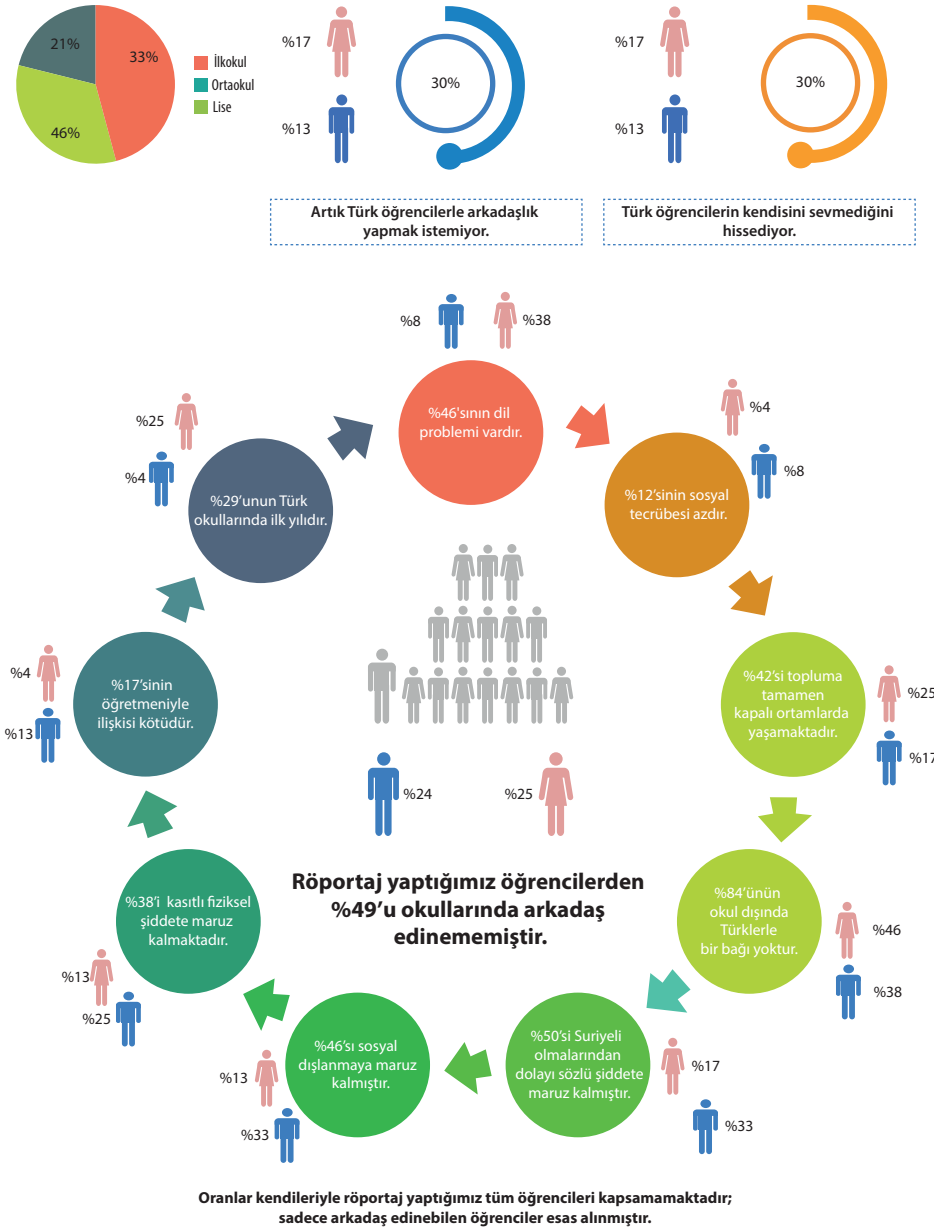
Önceki çalışmalar ve entegrasyonu başarılı olanların çalışmaları birlikte düşünüldüğünde bazı etkenlerin varlığının entegrasyon sürecini kolaylaştırdığı söylenebilir, bu etkenlerden bazıları şunlardır:

- ▶ Öğrenciler ve aileleri hakkında önyargılardan uzak olmak.
- ▶ Çocuğun esnek karakteri ve arkadaş edinme isteği.
- ▶ Gönüllü olarak Türk okuluna gitmek.
- ▶ Öğrencilerle ilgilenip sorunlarıyla uğraşabilecek, Suriyeli öğrencileri Türk akranlarıyla eşit hissettirebilecek anlayışlı bir öğretmenin varlığı.
- ▶ Ailenin devamlı ilgi ve takibi, çocuklarının çektiği sorunlara çözüm bulma istekleri.
- ▶ Çocuğun veya ailesinin kışkırtma kampanyalarından kaynaklanan tacizlere uğramaması.
- ▶ Ailenin Türk toplumuna ve aktivitelerine açık olması, çevresiyle veya komşusuyla kaynaşması.
- ▶ Okulda başarılı olmak (Bu, Türk öğrencilerin Suriyeli öğrenciyle arkadaş olmak isteklerini yüksek oranda artırmaktadır), öğretmenin dikkatini ve saygısını kazanmak.
- ▶ Özellikle spor faaliyetleri başta olmak üzere, öğretmenin gözetimi ve kontrolü altında, ayrımcılık olmadan takım çalışmasının sağlandığı ve birinin diğerine tercih edilmediği grup aktivitelerine katılmak.

Öğrencilerle yapılan röportajlardan çıkan sonuçlar üzerinden analiz yapıldığında entegrasyon çalışmasının başarısız olmasının nedenleri şöyle sıralanmıştır:

- ▶ Entegre olamayıp arkadaş edinemeyen öğrencilerden %54'ünün dille ilgili bir problemi yoktur. Bu da dil faktörünün bu süreçteki tek etken olmadığını göstermektedir.
- ▶ Bu grubun sadece %12'si sosyal tecrübelerinden sıkıntı çekmiş ve arkadaş edinmede problemlerle karşılaşmıştır. Bu da bazı öğrenciler için şahsi problemlerinin sosyal hayatlarındaki başarısızlığa neden olduğunu göstermektedir.
- ▶ Entegre olamayan öğrencilerin %42'si çevreleriyle ve komşularıyla aktivite yapmayan sosyal açıdan kapalı ailelerde yaşamaktadırlar.
- ▶ Entegre olamayan öğrencilerden %84'ü Türk toplumuna kapalı ailelerde yaşamaktadırlar.
- ▶ Entegre olamayan öğrencilerden %50'si sözlü zorbalığa maruz kalmıştır (çoğu kez Suriyeli olmalarında dolayı), %38'i kasıtlı fiziksel şiddete maruz kalmıştır, %46'sı ise dışlanmaya ve sosyal ötekileştirilmeye maruz kalmıştır.
- ▶ Entegre olamayan öğrencilerden %71'i Türk okullarında bir seneden fazla eğitim görmüşlerdir ancak yine de arkadaşlık kuramamışlardır.
- ▶ Entegre olamayan ve arkadaş edinemeyen öğrencilerden %30'u Türk akranlarının kendilerini sevmediklerinden emindir ve Türkçeyi iyi bir şekilde öğrenseler bile Türklerle gelecekte arkadaşlık kurmak istememektedirler.

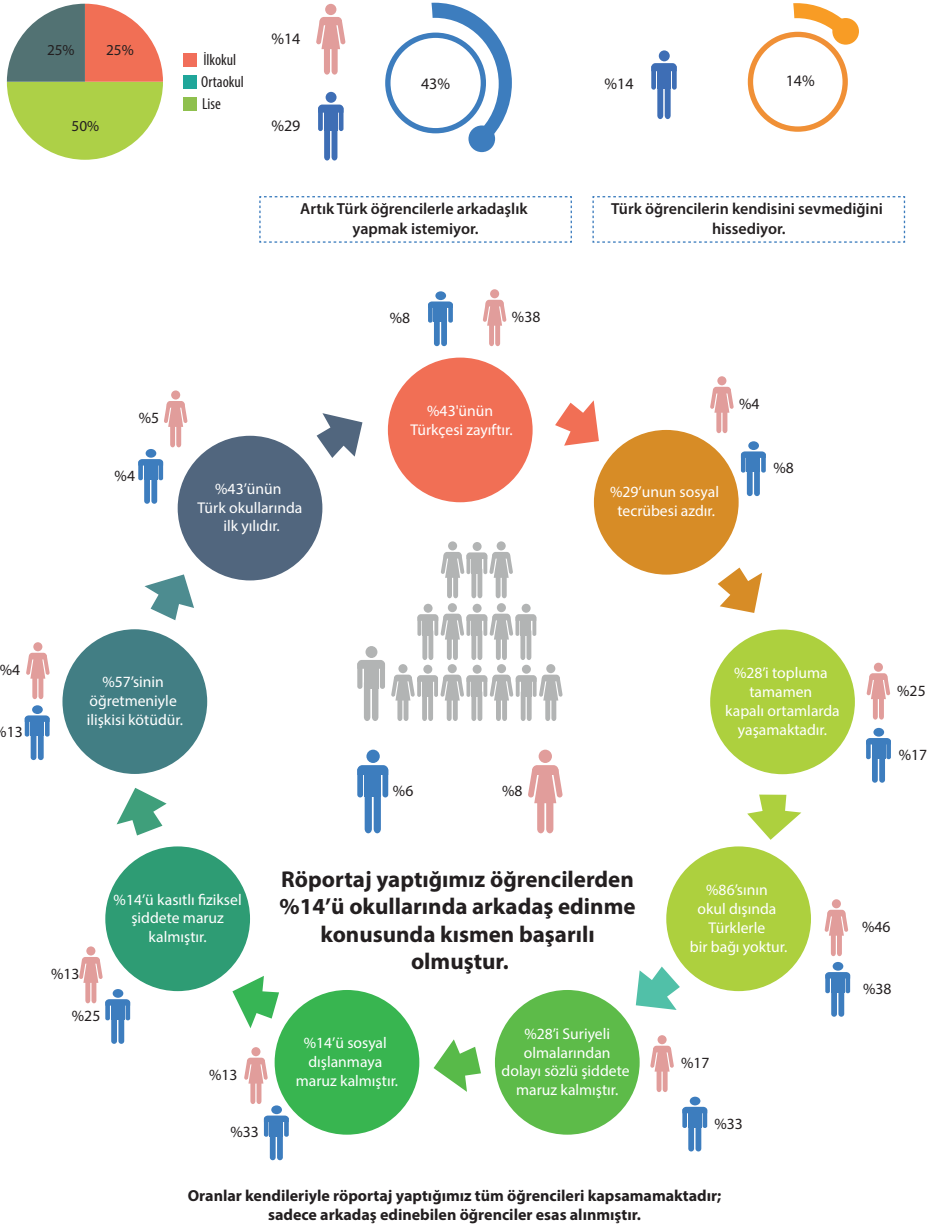

Şekil 27 Entegrasyonu başarısız olan öğrencilerle ilgili çalışma

Orta düzeyde problemleri çözmeye ilgili çalışma: Ne tam olarak başarılı ne de başarısız olmuş tecrübeler her ne kadar az oranda da olsa birçok bilgi sunmaktadırlar, en önemlileri:

- Problemlerinden %43'ü okulun ilk yılında gerçekleşmiş olup aynı oranda dil problemleriyle gerçekleşmiştir.
- Bu tecrübeleri yaşayan öğrencilerin öğretmenlerine karşı olumsuz düşünceleri bulunmakta. Bu öğrencilerden %57'si öğretmenleriyle olan ilişkilerini “kötü” olarak nitelendirmişlerdir.

- Sonuçlar bu türde tecrübelerine sahip öğrencilerin çoğunun ailelerinin belli oranda dışarıya açık ve Suriyelilerle sosyal ilişkilerinin mevcut olduğunu göstermektedir (%72). Ancak bu toplulukların %86 oranında Türk toplumuna kapalı olduğu görülmektedir.
- Bu türdeki tecrübelerine sahip öğrencilerin henüz Türk akranlarıyla ilgili olumsuz düşüncelerinin oluşmadığı ve hâlâ onlarla arkadaşlık kurma ümidinde oldukları gözlemlenmiştir.

Şekil 28 Entegrasyonu kısmen başarılı olan öğrencilerle ilgili çalışma

- Bu türdeki tecrübelerle sahip öğrencilerin henüz sözlü/fiziksel zorbalığa veya sosyal dışlanmaya maruz kalmadıkları görülmüştür.
- Bu türdeki tecrübelerin oranları başarılı segmentin oranlarına daha yakındır. Bu da bu segmentin entegrasyon çalışmalarının başarısını yükseltmeye yardımcı etkenlerinin olduğu anlamına gelmektedir. Ancak aynı zamanda bu segmentteki öğrenciler yine de Türk toplumuna kapalı ortamlarda yetişmektedirler. Bu durum da entegrasyonu başarısızlığa uğratabilir.

SONNOTLAR

¹ Bu araştırma için:

- a. % 60'ı İstanbul'da olan 600 ebeveyn ile elektronik bir anket yapılmış,
- b. Farklı yaş gruplarından 50 öğrenciyle görüşülmüş,
- c. Geçici Suriye okullarında çalışan ve daha sonra Türk okullarında çalışan 21 Suriyeli öğretmen ile mülakat yapılmış,
- d. 15 Türk eğitimci ve öğretmen ile online görüşme yapılmıştır.

IV. BÖLÜM

SURİYELİ ÇOCUKLARIN OKULLAŞMA SÜRECİ VE STK'LARIN ETKİSİ

1. SURIYELİ ÇOCUKLARIN OKULLAŞMA SÜRECİ VE STK'LARIN ETKİSİ

2011 yılının Mart ayında Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle 9 yıldır milyonlarca Suriyeli bireyin hayatı, ortaya çıkan göç dalgası sebebiyle köklü değişikliklere uğramıştır. Göç kendi başına zaten çok önemli değişiklikleri beraberinde getiren bir kavram iken bu göçün zorunlu bir şekilde hatta yerinden edilmek suretiyle gerçekleşmesi tüm Suriyelileri ve özellikle de Suriyeli çocukları sarsıcı bir sürece götürmüştür.

Çocukluk ve gençlik, kişinin yaşadığı toplumda var olabilme, ait olduğu yeri tespit etme, aynı zamanda şahsi alışkanlıklar geliştirme dönemi olması bakımından son derece hassas bir dönemken buna bir de travmatik göç deneyimi, yeni bir dile adapte olma, bulunduğu topluma ait hissedememe ve farklı bir kültürün içine dahil olmak zorunda bırakılma durumunun eklenmesi, çocukları içinden çıkılmaz bir noktada konumlandırmaktadır.

Tüm bunların yanında Suriyeli çocuklar, en temel haklarından biri olan eğitim hakkına ulaşma noktasında da önemli engellerle karşılaşmaktadır. Suriyeli ailelerin maddi yetersizlik çekmesi, çocukların okumak yerine çalışmak ve ailenin maddi sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmaları, mültecilik durumunun bir sonucu olarak belirsizlik ve geleceğe dair umutların azlığı, kültürel olarak kız çocuklarının okula gönderilmesine karşı mesafeli duruş, kız çocuklarında evlenme yaşının düşük olması, kimlik problemi, idarecilerin olumsuz tutumları, dil farklılığından kaynaklı olarak okul kaydında yaşanan problemler gibi pek çok sebep bu engelleri oluşturmaktadır.

Suriyeli çocukların karşılaşmış oldukları zorluklar okula erişimlerini zorlaştırmaktadır. Okula erişimin önündeki engelleri yapılan çalışmalardan yola çıkarak şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- a. **Dil Engeli:** Yapılan pek çok araştırmada, Suriyeli öğrencilerinin Türk okullarına uyumunda en temel problemin dil olduğu görülmüştür. Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil yeterliliğine sahip olmaması okul derslerini anlayamama ve takip edememenin de yanı sıra okul idaresi, öğretmenleri ve akranları ile iletişim kurmalarını güçleştirmektedir (Emin, 2018; Tatlıcıoğlu, 2019; Abay, 2020).
- b. **Ekonomik Yetersizlikler:** Yapılan araştırmalara bakıldığında gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarını çalıştırmak zorunda olmaları okula erişimin önündeki en temel problemlerden biri olarak görülmektedir. Ekonomik elverişsizlik ve buna bağlı olarak çocuk işçiliği özellikle erkek çocuklar arasında sıkça rastlanan bir durum olmaktadır. Erkek çocuklar genellikle babalarını savaşta kaybettiklerinde ya da babaları çalışacak durumda olmadığında çok küçük yaşlardan itibaren çalışmak zorunda kalmaktadırlar.
- c. **Akademik Düzey:** Uzun süre eğitim hayatından uzak kalmış veya eğitim hayatına Türkiye'de başlayacak olan Suriyeli çocuklar Türk okullarında eğitim alma fikrine eğitim dilinin Türkçe olması ve yıl kaybının telafi edilemeyeceği fikrinden hareketle uzak durmaktadır.

- d. Belgeleme ve Kayıt Sorunları:** Okul kayıt işlemi için devlet okullarına müracaat eden Suriyeli aileler süreç içerisinde çeşitli sıkıntılar yaşayabilmekte ve bundan dolayı bir kısmı okul kaydını tamamlayamamaktadır. Okul kayıt işleminde başlıca engel teşkil eden unsur dil olmaktadır. Okullarda tercümanın bulunmaması, okul idaresinin Suriyeli öğrencilerin kayıtlarını alma yönünde istekli olmayışları da ailelerin kayıt sürecini etkileyen faktörlerden birisidir. Ailelerin okul kayıt işlemleri için gerekli prosedürü ve onlara tanınan hakları bilmiyor oluşları da okul kayıt oranlarını düşürmektedir. Aileler yasal haklarını tanımamakta, bu yüzden de süreç hakkında bilgi sahibi olamamaktadırlar. Okul kayıt işlemlerinde ortaya çıkan bir başka sıkıntı kayıt için gerekli belgelerin, ailelerin bir kısmı tarafından temin edilemiyor oluşudur. Ailelerin belirli bir adreslerinin olmaması, sıklıkla yer değiştiriyor olmaları ikamet belgesi almalarını engellemektedir. MEB'in 2016 yılında yürürlüğe koymuş olduğu uygulama ile Suriyeli öğrenciler yabancı kimlik belgesine sahip oldukları takdirde devlet okullarına kayıtlarını gerçekleştirebilmektedir. Ancak yabancı kimlik belgesini edinmenin zor ve uzun bir süre içermesi nedeniyle Suriyeli ailelerin bir kısmı yabancı kimlik belgesinin edinmemekte, bu nedenle de çocuklarını okula kaydettirememektedirler.
- e. Kültürel Sebepler:** Suriyeli öğrencilerin okula erişimlerini engelleyen kültürel sebeplere bakıldığında daha çok kız çocuklar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, ailelerin Türk okullarında verilen karma eğitimden tedirgin olması ve kız çocuklarının ev işlerinden sorumlu görülüp eğitim hayatından uzak bırakıldığı farklı araştırmalarda ortaya konulmuştur.
- f. Geleceğe İlişkin Belirsizlik:** Suriyeli mültecilerin geleceklerine ilişkin sosyal ve mekânsal olarak hissettikleri belirsizlik, okullaşma üzerinde etkili sebeplerden biri olarak görülmektedir. Özellikle kendine eğitim ile bir gelecek tahayyül edemeyen çocukların, eğitimi vakit kaybı olarak görerek çalışma hayatına yönelmesi rastlanan bir durum olmaktadır.

Çeşitli sivil toplum kuruluşları, Suriyeli mülteci çocukların yukarıda kategorize ettiğimiz dezavantajlı durumlar ile karşılaşmasını önleyebilmek amacıyla okullaşma, akademik, psikososyal ve benzeri alanlarda çalışmalar yaparak onların okula erişimlerine, okulda kalıcı hale gelebilmelerine, gelecekte beklentilerini daha pozitif hale getirebilmelerine ve sosyal hayatta var olabilmelerine destek olmaya çalışmaktadır.

2. OKULLAŞMA DESTEĞİ

Bir sosyal afet olarak tanımlanan zorunlu kitlesel göç sonrasında çocukların eğitim ve öğretim sürecinde okullaşma, devamsızlık, başarısızlık ve benzeri alanlarda pek çok sıkıntı ile karşılaşmaktadır. Eğitimden uzak kalan ve okullaşamayan Suriyeli mülteci çocuklar, genellikle çalışma hayatına yönelmekte veya erken yaşta evlenmektedir. Erken yaşta evlilik ve çocuk işçiliği gibi durumların yanı sıra toplum içerisinde marjinalleşmeye maruz kalma, kötü alışkanlıklara eğilim gösterme, suç ve kabahate yönelik davranışlara meyil etme gibi

dezavantajlı durumlar ile de karşı karşıya kalabilmektedir. Çocuk ve gençlerin bu dezavantajlı durumlar ile karşılaşmalarını önleyebilmek amacıyla çeşitli sivil toplum kuruluşları okullaşma desteği altında yapmış olduğu çalışmalar ile okullaşma oranlarının artırılmasına destek olmaya çalışmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin okullaşma alanında yaşamış olduğu sıkıntılar öncelikli olarak ilk kısımda da belirtildiği üzere, dil engeli, ekonomik yetersizlikler, akademik düzey, belgeleme ve kayıt işlemleri noktasında olmaktadır. Suriyeli aileler, okul kayıt işlemleri için okula gittiklerinde Türkçe bilmemelerinden dolayı zorluk yaşamakta, kayıt işlemlerini gerçekleştirememektedirler. Kayıt esnasında prosedüre hakim olamamaktan kaynaklı belgeleme ve okul idarecileri ile veli arasında dil farklılığından kaynaklı olarak yaşanan iletişim sıkıntıları kayıt işlemlerini sekteye uğramaktadır (Canpolat, 2020). Bu noktada aileler, kayıt işlemlerinin nasıl gerçekleşeceğini bilmeyerek desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaca binaen çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları, okul kayıt sürecinde kolaylaştırıcı bir unsur olmaktadır. Bu noktada bazı sivil toplum kuruluşları, okul kayıt işlemlerinde güçlük yaşayan ailelere yardım etmek amacıyla, danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri gerçekleştirmektedir (Kalaycı, 2016).

Suriyeli çocukların okula erişiminde karşılaşılan temel sorunlardan biri, Suriyeli ailelerin maddi yoksulluk çekmesi nedeniyle Suriyeli çocukların çalışmak zorunda kalmasıdır. Ailesinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla eğitimine devam edemeyen veya eğitim hayatına hiç başlayamayan çocukların sayısı azımsanmayacak miktardadır. Bazı sivil toplum kuruluşları çocuk işçiliğinin önüne geçebilmek ve çocukların hak ettiği eğitim hayatına erişebilmelerini sağlamak adına ailelere aylık burs desteği vererek Suriyeli çocukları okula kazandırmaktadır. Yeryüzü Çocukları Derneği, ekonomik yetersizliklerden dolayı okul dışında olan onlarca Suriyeli işçi çocuğun ailelerine maddi destekte bulunmakla birlikte, okula erişimlerini sağlamakta ve 2021 yılı rakamlarına göre 231 çocuğa eğitim bursu desteği sağlayarak bu öğrencilerin okuldan uzaklaşıp çocuk işçi olma ihtimallerinin önüne geçerek hak ettikleri eğitim hayatına kavuşmalarına destek olmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

Suriyeli çocuklar; savaş ve göç şartları, ailelerin Türkiye'deki ekonomik durumu, çocukların çalışmak zorunda kalmaları ve /veya çeşitli nedenlerden dolayı uzun yıllar eğitim hayatından uzak kalmaktadır. Eğitimine uzun süre ara vermiş ve/veya ana dilinden farklı bir dilde eğitim veren okullara başlayan Suriyeli çocuklar çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlar arasında, yaş ve sınıf seviyesi uyumsuzluğu, Türkçe dil yetkinliğine sahip olamamaktan kaynaklı iletişim sıkıntıları, okul ortamına adaptasyon ve kabul görmekte zorlanma gibi sorunlar yer almaktadır. Bu sorunlarla yüzleşen çocuklardan bazıları okuldan ve eğitim hayatından uzaklaşmaktadır. Çocukların yaşamış olduğu dil engeli ve yıl kaybı sorununa çözüm üretebilmek amacıyla sivil toplum kuruluşları eğitsel ve sosyal nitelikte çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmaların büyük bir kısmını Türkçe dil kursları oluşturmaktadır. Ancak bazı sivil toplum kuruluşları, mülteci çocukların eğitiminin iyileştirilmesine yönelik, okul dışındaki zamanlarında derslerine yardımcı olabilmek amacıyla kurslar ve atölye çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bu sayede mülteci çocukların dil ve okul derslerine ilişkin eksiklikleri giderilmeye çalışılmaktadır.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetler noktasında yasal düzenlemeler yapılmış olsa da, pratikte bu hizmetlere erişim kolay olmamaktadır. Suriyeli çocukların okullaşmasına yönelik birçok düzenleme gerçekleştirilmiş, ancak okul dışında olan Suriyeli çocuklara yönelik kalıcı bir çözüm üretilmemiştir. Göç sebebiyle eğitim hayatından uzak kalan Suriyeli çocukların okullaşmalarına yönelik verdikleri hizmetler ile sivil toplum kuruluşları etkin bir rol oynamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının okullaşma alanında vermiş oldukları destekler ile, Suriyeli çocukların eğitime erişimi ve devamlılığı, sosyal ve kültürel entegrasyonları sağlanmaya çalışılmaktadır.

3. PSİKOSOSYAL VE AKADEMİK DESTEK

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye göç etmelerinin ardından iki toplumun da çeşitli sorunlarla yüzleşmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye Hükümeti bu süreçte hızlı politika üretimine önem vermiş, göçmenlerin mağduriyetlerini en aza indirmek ve entegrasyonlarını sağlamak için çalışmalar yapmıştır. Devletin yeterli olmadığı noktalarda, sivil toplum kuruluşları kritik roller üstlenmiştir. Bu roller arasında; eşitliği sağlamak, toplumun sorunlarını belirlemek ve kaynak sağlamak, kamu eğitimi, yardımseverlik duygusu geliştirmek, sosyal ve kültürel hizmetler sağlamak, birliği teşvik etmek gibi görevler sayılabilir. Sivil toplum kuruluşları, birçok alanda yaptıkları çalışmalarla mültecilerin uyum sürecinde önemli bir yere sahiptir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde sivil toplum kuruluşlarının ağırlıklı olarak mülteci öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını esas aldığı ve bu yönde araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak mülteci çocukların eğitim hayatlarının yanı sıra sosyal ve kültürel alanlarda da benzer boyutta sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Mültecilerin kültürel uyum süreçleri ile eğitim hayatlarını konu alan bazı araştırmalarda, mülteci öğrencilerin eğitimiyle ilgili yapılacak çalışmalar ile dil çalışmalarının bir arada verilmesinin önemi vurgulanmakta ve mülteci öğrencilerin okulda verilen eğitimden çok, sosyal ve toplumsal boyutta kabul görmeye ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir. Toplumun mültecilere karşı tutum ve kabulünün mülteciler için kritik önem taşıdığı gerçeği göz önünde bulundurularak mülteci öğrencilerin eğitimi ile ilgili süreç yönetirken aynı zamanda toplumsal alanda da çalışmalar yapılması sonuçları daha etkili ve kalıcı hale getirmek adına önem arz etmektedir.

Çocuk mültecilerin yaşam koşullarının kötüleşmesi, dışlanma ve yabancılaşma gibi benliği tehdit eden durumlarla yüzleşmeleri, ruh sağlığı ve psikososyal sorunlar için risk oluşturmaktadır. Çocuk mültecilerin sosyal uyuma, destekleyici aile ortamına, bakım verenlerinin iyi ruh sağlığına ve pozitif okul deneyimlerine sahip olması ise korucu faktörler olarak ifade edilmekte ve çocukların psikolojik dayanıklılığını artırarak uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Bazı sivil toplum kuruluşları, çocuklara eğitim ve dil desteğinin yanında psikososyal anlamda destek veren çalışmalarda bulunmaktadır.

Yabancı literatür taramaları değerlendirildiğinde mülteci çocukların aldıkları destekler konusunda kendi görüşlerine yer verilmesinin; gerçek ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyokültürel farkındalık kazanmaları noktasında kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Fakat özellikle Türkiye’de yapılan araştırma veya destekleme çalışmalarında mülteci çocukların kendi görüşlerine çok az yer verildiği görülmektedir. Bu hususta çalışmalar yapmaya başlayan STK’lerden biri olan Yeryüzü Çocukları Derneği, Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim, kişisel gelişim ve uyum süreçlerini desteklemek adına 2016 yılından beri sahada faaliyet göstermektedir. Temel olarak mülteci öğrencilerin eğitim sorunlarına kalıcı çözümler geliştirirken öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarını da ele alan çalışmalarda bulunmaktadır. Yeryüzü Çocukları Derneği 2020-2021 projesinin ilk adımları olan ihtiyaç analizi ve proje geliştirme süreçlerine hedef kitlesini temsil edebilecek 11 öğrenciyi dahil ederek mülteci çocukların sürece aktif katılımlarını sağlamıştır. 14-19 yaş aralığındaki Suriyeli mülteci öğrencilerle geçmiş çalışmaların etkisini değerlendirme ve güncel ihtiyaçları tespit etme amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öğrencilerin eğitim hayatları, psikolojik iyi oluşları ve sosyokültürel açıdan değerlendirmelerini içeren nitel bir çalışma olarak yapılmış ve derneğin çalışma alanları hakkında önerileri alınmıştır.

Yeryüzü Çocukları Derneği (2020) verilerine göre mülteci öğrencilerin okul derslerine destek olunması için planlanan projelere dahil olmaları, diğer mülteci öğrenciler ve Türk mentörler ile olumlu ilişkiler kurmalarını sağlamıştır. Mülakat yanıtlarına göre, dernek çalışmalarına katılma sürelerine bağlı olarak öğrencilerin sosyal ve psikolojik açılardan olumlu etkilendikleri görülmektedir.

“Dernekteki kursta 3 ay kalıp arkadaşlarımla tanıştık ve Türkçeyi bir şekilde öğrendik orada. 5. sınıftayken 3 kişi aynı sınıftaydık ve öğrendiğimiz yeni şeyleri tahtaya kalkarak yarışıyorduk. Bu şekilde Türkçeyi öğrenebildim ben. Ama sonra arkadaşlarımızla bizi farklı okullara dağıttılar, o zaman çok ağladım. Hayatımın en unutulmaz zamanları 5.sınıf hatıralarıdır. Hayatımın en özel senesi ve aklımdan hiç çıkmaz.”

Bir öğrenci

Yeryüzü Çocukları Derneği (2020) raporunda benzer alanda faaliyet gösteren Nun Eğitim Projesi’nin kurucusu olan S.M., Suriyeli ve üniversiteli bir genç olarak sosyal alanda yaşadığı zorlukları şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben bile üniversitemde iyi seviyedeki Türkçem ile ayrımcılığa uğruyorum ve hâlâ az kişi bana selam veriyor. “Sen nerelisin?” sorusu geldikten sonra iletişim duruyor. Suriyeliler zaten yabancılık, sosyal uyumsuzluk ve birçok zorluk çekerken ayrımcılık ekstra zorluk yaratıyor ve psikolojiyi çok etkiliyor. İçimde bir nefretin oluştuğunu hissettim ve Türklerle kurduğum iletişime sınır çektim. Çocukların yaşadığı benimkinden çok daha zor oluyor. İki taraf da karşılıklı iletişim kurmalı ve ortak yanlarımız vurgulanmalı. Sadece negatif tarafların medyada yayılması toplumda bir önyargı oluşturuyor. Ben hiç olumlu bir haberle karşılaşmadım. Eksik olan şey pozitif söylemlerin yer almamasıdır. Dernekler içerisinde de keşke bu konu hakkında farkındalık programı yapılırsa (Bunu ancak köprü olabilecek bir Türk yaparsa ciddiye alınır.). Bu kadar dernek görüyor ve hiç bir şey yapmıyor, bu çok garip.”

S.M.'nin de belirttiği üzere, mültecilerin toplum tarafından nasıl algılanacağına yön veren temel unsurlardan biri medyadır. Mültecilerin medyada yer alışı biçimini ve medyanın göçmenler için kullandığı sorunlu dili konu alan araştırmalar, “yabancılar” yönelik söylemin ırkçı ve ayrımcı, stereotiplere dayalı, hedef gösteren veya sorunları ve nedenlerini göz ardı eden haber içeriklerinden oluştuğunu ifade etmekte ve göçmenler gibi azınlık grupların başat kitle medyasında çok az yer bulduğuna değinmektedir. STK'ler toplum geneline yayılmış bu sorunlu algıyı kırmak için Suriyeli çocukların eğitim hayatına katılımını destekleyen çalışmaları önemsemekte ve sürdürmektedir. Yapılan araştırmalar, eğitimin olumlu algı ve davranışların gelişiminde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle de okullar çocuklara yakın ilişkiler kurabilecekleri, toplumsal çeşitliliği deneyimleyebilecekleri, şiddet ve ayrımcılığa başvurmadan anlaşmazlıkları gidermek için beceriler inşa edebilecekleri güvenli bir ortam sunmaktadır. Eğitim aynı zamanda, erken evlilik ve çocuk işçiliği gibi çocuk haklarını ihlal eden kritik sorunlara karşı da koruyucu olmaktadır.

Özetle, mülteci öğrencilerin psikososyal anlamda desteklenmesi ile eğitim arasında çift yönlü bir ilişki söz konusudur. Eğitim hayatına dahil olan mülteci öğrenciler, Türk öğrenciler ile bir araya gelebileceği ve sosyokültürel çeşitliliği deneyimleyebileceği fiziksel bir alana sahip oldukları için bu durum sosyal uyum ve aidiyetlik sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Okul ve STK'lerin destekleyici çalışmaları, karşılıklı anlayış geliştirmek, kaynaşmak ve toplumda iyi davranış ve tutum sahibi olabilmelerine imkân sağlamaktadır. Verilen STK destekleri “Kayıp kuşak olmasın.” stratejisi ile eğitim ve psikososyal alanlara odaklanmasının getirdiği çok yönlü olumlu etkileri sayesinde önce çocukların, sonra da toplumun refahını artırmaya katkı sağlamaktadır.

Suriyeli çocukların güçlenmesi için faaliyet gösteren ve etkili çalışmalar yapan birçok STK bulunmaktadır. Fakat birbirleri ile iletişimlerinin zayıf olması nedeniyle geniş çaplı bir iş birliği ve koordinasyon sağlanamamaktadır. Yapılan yardımları daha etkili bir hale getirmek için kamu kurumları da dahil olmak üzere alanda faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşları iş birliğine dahil etmek, eksik kalan noktalarda STK'lerin birbirlerini tamamlamasına yardımcı olacaktır. Hem yerel hem de ulusal boyuttaki işbirlikleri için STK'lerin çeşitli çekinceleri olduğu görülmektedir. Bu konudaki soru işaretlerinin giderilmesi için öncelikli olarak etkili iletişimin kurulabileceği bir alan oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Yerel STK'lerin varlık gösterebileceği bir platformun kurulması, STK'ler arasında güncel ve sürekli bilgi akışına imkân sağlayacaktır. Temel amacı toplumsal fayda sağlamak olan STK'lerin anlaşabilecekleri temel noktaları belirlemeleri, zamanı ve kaynakları etkili kullanmaları Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarına yanıt vermek adına kritik öneme sahiptir.

Yardım kuruluşları, yapılan çalışmaların başarısını ölçmek ve etkisini arttırmak için güçlü analizlere ihtiyaç duyarlar. Ancak çeşitli sebeplerden STK'ler arasında bilgi paylaşımına sıcak bakılmamaktadır. Eğer yapılan çalışmaların etkisi arttırılmak amaçlanıyorsa mevcut tüm teknolojik araçlardan istifade edilerek STK'ler arasında sürekli ve güncel veri paylaşımı yapılmalıdır. STK'ler, sahada gerçekleştirdikleri faaliyetlerin yanı sıra bu faaliyetlerinin değerlendirme sonuçları konusunda da şeffaf olmalıdır. Özellikle arka planda kalmış ve büyümekte olan STK'lerin desteklenmesi alana daha kısa sürede katkı sağlamaları anlamına gelmektedir. STK'ler arası iş birliği ve koordinasyon sağlanması ve ortak bir merkezin kurulması, STK'lere kriz müdahalelerini anında ve etkili bir şekilde yönetebilme imkânı sunacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye toplumunun yüzleşmekte olduğu çeşitli zorluklara karşı zaman içerisinde birçok yeni sivil toplum kuruluşu ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli çocuk mülteciler özelinde sunduğu desteklerin değerlendirildiği bu çalışmada özetle, çocukların eğitim hakkına erişme konusunda karşılaştıkları zorluklar ve ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer alanlarda karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan çalışmaların birbirini destekler nitelikte, eş güdümlü ve iş birliği halinde yapılmasının çok boyutlu bir ele alış imkânı sağlayarak Suriyeli çocuklara daha etkili ve kalıcı çözümler üretebileceği düşünülmektedir.

STK'lerin çalışma alanları arasında, sosyal ve kültürel uyum, dil yetkinliği kazandırma ve kültürel etkileşim, okullaştırma, burs desteği gibi çalışmalar yer almaktadır. Okullaştırma, akademik destek ve psikososyal destekle Suriyeli çocukların sosyal ve akademik hayatlarında daha güçlü hale gelmelerinde STK'ler önemli bir rol üstlenmektedir. Sayılan herhangi bir çalışma başlığının ele alınmaması durumunda mülteci çocukların eğitimi konusunda amaçlanan hedeflerden geri kalınması kuvvetle muhtemeldir (Akdeniz, 2018).

Suriyeli mülteciler konusunda çalışmalar yapan bir STK'nin belirtilen bütün çalışma alanlarında faaliyet göstermesi hem zorluk hem de emek ve zaman israfı olacaktır. Her kuruluşun kendi uzmanlık ve kaynak sahibi olduğu alanları belirleyip diğer kuruluşlar ile kolektif bir çalışma ortaya koyması özellikle kriz dönemi müdahaleleri için önemlidir. Bu sebeple STK'lerin çalışma alanlarının belli olması ve birbirleriyle iş birliği halinde çalışmalarını toplumsal olarak hedeflenen amaçlara hizmet edebilmek için şarttır.

Kapsayıcı ve eş zamanlı olarak faaliyet gerçekleştirmenin önemi göz önünde bulundurularak STK'ler arasında açıklık ve paylaşımcılık ilkelerinin gelişmediği bir ortamda verimli sonuçların alınması da engellenmektedir. Bu sebeple, STK'lerin kendi aralarında, toplumsal alanlarda ve devlet ile iletişimlerdeki eksiklikler giderilmelidir. İlk adım olarak hem istatistiksel veri paylaşımı hem de sahada gerçekleştirilen faaliyetlere dair STK'ler arasında sürekli ve güncel bilgi paylaşımı yapılması esas alınabilir.

STK'ler sadece hedef kitlelerine yönelik çalışmalar gerçekleştirmekle kalmayıp aynı zamanda hedef kitlenin toplumla ilişkisine ve toplumdaki algısına yönelik çalışmalarda da bulunmalıdır. Toplumda farkındalık yaratılması amaçlanan konuya dair doğru bilgiyi yaymak ve toplumsal kaynaştırma çalışmaları yapmak bu hususta örnek olarak verilebilir. Suriyeli mültecilerin toplum genelinde nasıl algıladıklarını etkileyen yegane unsurun medya olması neticesiyle, STK'ler de medya kanalı üzerinden ve mümkün olduğunca yaptıkları çalışmalarını objektif olarak yansıtarak ihtiyaç duyulan pozitif söylemlerin yayılmasına hizmet edebilir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. ve Güllüpinar, F. “Suriyeli Çocukların Eğitim ve Uyum Sorunlarının Değerlendirilmesi: Kızıltepe Örneği”, *Muhakeme Dergisi*, 3(1), 37-60.
- Akdeniz, Y. (2018). “Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Uyum Sorunları: Şanlıurfa İli Örneği”, Retrieved June 2018, from <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/74386/T07896.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Betancourt, T. S., & Khan, K. T. (2008). The mental health of children affected by armed conflict: protective processes and pathways to resilience. *International Review of Psychiatry*, 20(3), 317–328. <https://doi.org/10.1080/09540260802090363>
- Büyükhan, M. (2019). *Zorunlu Eğitim Çağındaki Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi Önündeki Engeller: Ankara İli Örneği* (Doctoral dissertation, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Canpolat, G. (2020). *Türkiye’ye Göç Eden Suriyeli Çocukların Sosyalleşme Süreci ve Eğitim Konusunda Geliştirilen Farklı Pratikler*, (Yüksek lisans tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi
- Catley A., Burns, J., Abebe, D., Sufi, O. Participatory Impact Assessment: A Guide for Practitioners. Boston: Tufts University. <http://www.prevention-web.net/english/professional/publications/v.php?id=9679>
- Chambers R. (2007) “Who Counts? The Quiet Revolution of Participation and Numbers” Working Paper No. 296, Brighton: Institute of Development Studies. <http://www.ids.ac.uk/files/Wp296.pdf>
- Doğanay, Ü., Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1) , 143-184. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37412/432816>.
- Emin, M.N. (2018). *Türkiye’deki Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştığı sorunlar Ankara ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Estrella, M. et al. (eds) Additional sources on participatory methods include: *Learning from Change: Issues and Experiences in Participatory Monitoring and Evaluation* (Brighton: Institute of Development Studies, 2000), <http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/Pages/IDRCBookDetails.aspx?PublicationID=348>;
- Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266–282. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60051-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60051-2)
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*. 3(1): 29-63.
- HRW. “Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişimini önündeki engeller- Kayıp bir nesil olmalarını önlemek”. Human Rights Watch, 2015.
- International Society for Social Pediatrics and Child Health (ISSOP) Migration Working Group. (2017). ISSOP position statement on migrant child health. *Child: Care, Health & Development*, 44(1), 161–170. <https://doi.org/10.1111/cch.12485>
- İnce, C. (2019). Bir sosyal afet biçimi olarak Suriye göçü ve sivil toplum örgütleri. *Electronic Turkish Studies*, 14(7).
- Kalaycı, S., (2016). Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları, İnsanı ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kaya, H. (2016), Heyse. *Kayıp Neslin Eşiğinde*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı.
- Khatab, N., & Hussein, S. (2017). “Can Religious Affiliation Explain the Disadvantage of Muslim Women in the British Labour Market?” *Work, Employment and Society*, 32(6), 1011-1028. doi:10.1177/0950017017711099.
- Kurter, M. Ç. (2017). Suriyeli mültecilerin eğitim hakkına erişimi. (Erişim tarihi: 28.01.2019).

- Mackreath, H., & Sağnıç, Ş. G. (2017). Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler. İstanbul: Yurttaşlık Derneği.
- Muhcu, Ü. (2016). İnsani Yardım Tedarik Zincirini Etkileyen Kritik Başarı Faktörlerinin Önem Düzeyinin Belirlenmesi: Analitik Ağ Süreci Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, 74. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Noewegian Refugee Council (Ed.). (2020). The Obstacle Course: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon. Retrieved March, 2020, from https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/the-obstacle-course-barriers-to-education/the-obstacle-course_barriers-to-education.pdf.
- Özkan, F. (2019). Mülteci Çocukların Eğitiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitim Politikalarının İncelenmesi (Doctoral Dissertation, Kastamonu Üniversitesi).
- Serim, S. (2019). Devlet Okulunda Okuyan Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimde İyi Olma Hali: İstanbul'da Nitel Bir Araştırma. Retrieved 2019, from <http://seyhan.library.boun.edu.tr/record=b2031622~S5>
- SETA ve TheirWorld. (2017). Breaking the barriers: Getting Syrian children into school in Turkey. Ankara: Siyaset, Toplum ve Ekonomi Araştırmaları Vakfı ve TheirWorld.
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017). Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Tathcıoğlu, O. (2019). Suriyeli çocukların iyi olma hallerinin incelenmesi: Altındağ örneği.
- UNICEF. (2017). Türkiye'de 'Kayıp bir Kuşak' Oluşmasını Önlemek. Retrieved from http://unicef-turk.org/public/uploads/files/Children%20of%20Syria_01.2017_TR.pdf
- Vaage, A. B. (2014). Asylum-seeking children, mental health, and child psy- chiatry services: reflections from a project in south-western Norway. In G. Overland, E. Guribye, & B. Lie (Eds.), *Nordic work with traumatized refugees: Do we really care?* (pp. 71–87). Cambridge Scholars Publishing.
- Yılmaz, M., & Özdenur Evis, Z., (2019). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Resimlerine Yansıyan Savaş İmge. *The Journal of Social Sciences*, vol.38, 544-562.

V. BÖLÜM
GENEL SONUÇLAR

1. GENEL SONUÇLAR

Bu araştırma, 2016'da yürürlüğe giren, Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegrasyon kararını ele alıp Suriyeli öğrencilerin ne kadar entegre edildiğini, ne tür sorun ve engellerle karşılaştıklarını ve bu tecrübeyi başarıya kavuşturmak için neler yapılması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına ne kadar entegre olabildikleri konusunda genel bir değerlendirme yapılmış, ikinci bölümde ise entegrasyon çabalarını destekleme veya engelleme hususunda öğretmenin ve idari sistemin okuldaki rolü ve diğer dolaylı ya da doğrudan etkisi olabilecek bazı dış faktörler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise "Aile ve Öğrenci, Kişisel ve Dış Faktörlerin Entegrasyon Sürecine Katkısı" başlığı ile değişik unsurlar ele alınırken entegrasyon sürecindeki engelleri ortadan kaldırmaya katkı sağlayabilecek bazı önerilere yer verilmiştir.

a) Entegrasyon Çabalarının Desteklemesinde veya Engellemesinde Ailenin Rolü

- ▶ Suriyeli öğrencilerinin ebeveynlerinin, öğrencinin okuldaki sosyal sorunlarıyla -özellikle diğer öğrencilerle sorunları- ilgilendikleri kadar, öğrencinin eğitim durumu, ödevleri ve öğretmen ile etkileşimi konusunda ilgilenmedikleri görülmüştür. Suriyeli öğrencilerin bu hususlarla alakalı olarak yeterince ilgi görmedikleri anlaşılmıştır.
- ▶ Öğretmenlerin bazısı, Suriyeli öğrencilerin %75'inin eğitim, davranışsal rehberlik, sağlık ve psikoloji konularında aileleri tarafından destek ve ilgi görmediklerini belirtmiştir.
- ▶ Ebeveynlerin %74'ü, öğretmenlerle iyi bir iletişim kurmadıklarını, %62'si veli toplantılarına katılmadıklarını belirtmişler. Bunun sebebi ise iş yoğunluğu, iletişim güçlüğü, bilinç seviyesi...
- ▶ Ebeveynlerin %63'ü okul ortamının, nefret kampanyalarının ardından olumsuz bir şekilde etkilendiği belirtti. Ebeveynlerin %60'ı; kişisel olarak etkilendiklerini, Türk toplumuyla ilgili kanaat ve algılarının değiştiğini belirtti. Bu oranın %43'ü, benimsedikleri olumsuz kanaatlerin, kendi çocukları üzerinde etkisi olduğunu ifade etti.
- ▶ Öğrencilerle yaptığımız doğrudan görüşmeleri ele aldığımızda öğrencilerin %37'sinin tamamen kapalı aile ortamında yaşadıkları, okul dışında ister Suriyeli öğrencilerle ister Türkiyeli öğrencilerle olsun hiçbir sosyal aktiviteye katılmadıkları görülmüştür. Bu ortamda yaşayan çocukların %63'ünün, Türkiyeli öğrencilerle arkadaşlık kuramadıkları saptanmıştır.
- ▶ Öğrencilerle yapılan doğrudan görüşmeler sonucunda öğrencilerin %65'inin Türk toplumundan uzak, kapalı aile ortamında yaşadıkları görülmüştür. Bu öğrencilerin %71'inin ise Türkiyeli öğrencilerle arkadaşlık kuramadıkları belirtilmiştir.
- ▶ Birçok Suriyeli ailenin, kendi çocuklarının kimliğini ve ana dilini kaybetme olasılığından endişe duydukları görülmüştür. Bu tür endişeler, ailelerin entegrasyon sürecini reddetmelerinin ve kendi çocuklarının Türk okullarında eğitim görmelerine karşı çıkmalarının önemli bir faktörü olarak değerlendirilebilir.

b) Öğrencinin Rolü

- ▶ Suriyeli öğrencilerin Türkiyeli öğrencilerle arkadaşlık kurma konusunda dil faktörünün net bir etkiye sahip olduğu görülmüştür ancak buna rağmen öğrencilerin %33'ünün, zayıf ve orta düzeyde bir Türkçeye sahip oldukları halde Türkiyeli öğrencilerle arkadaşlık kurabildikleri görülmüştür. Diğer taraftan bazı öğrencilerin iyi düzeyde bir Türkçeye sahip oldukları halde Türkiyeli öğrencilerle arkadaşlık kuramadıkları saptanmıştır.
- ▶ Öğrencinin Türk okullarında eğitim görme fikrini kabul etmesi, entegrasyon sürecinin başarılı olmasında önemli bir etkiye sahiptir. Entegrasyon sürecine hazır olmayan öğrencilerin entegrasyon sürecine karşı "içsel bir direniş" gösterdikleri görülmüştür. Bu olguya, daha çok kendilerinin entegrasyon tecrübesini yaşamaya zorlandığı ve zorluklardan korktuğu ileri yaşlardaki öğrencilerde rastlanmıştır.
- ▶ Ebeveynlerin %20'si, kendi çocuklarının eski psikolojik sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu psikolojik sorunlara, içe dönüklük, içine kapanma, abartılmış korku ve istemsiz idrar kaçırma şeklinde somut olarak rastlanmıştır. Ebeveynler, bu konuyla alakalı hiçbir yardım ya da destek görmediklerini, bu tür psikolojik desteği veren ilgili tarafları bilmediklerini ifade etmişlerdir.

c) Türkiyeli Öğrencilerle Sosyal Sorunlar

- ▶ Suriyeli öğrencilerin %42'sinin, Türkiyeli öğrenciler tarafından en az 3 kere orta veya şiddetli dışlanmaya maruz kaldıkları görülmüştür. Diğer taraftan Arap öğrencilerin %38'i dışlanmaya maruz kalmışlar. Suriyeli öğrencilerin kendi aralarında da dışlanma yaşandığı, öğrencilerin %26'sının dışlanmaya maruz kaldığı saptanmıştır ancak sosyal anlamda dışlama olgusunun Türk öğrenciler tarafından daha çok yapıldığı tespit edilmiştir.
- ▶ Her 5 Suriyeli öğrenciden 1'inin, Türkiyeli öğrenciler tarafından orta düzeyde bir dışlanma olayı yaşadığı görülmüştür. Diğer taraftan her 4 Arap öğrenciden 1'inin, benzer bir deneyim yaşadığı saptanmıştır.
- ▶ Her 4 Suriyeli öğrenciden 1'inin, Türkiyeli öğrenciler tarafından 6 kereden fazla tekrarlanmış şiddetli bir dışlama olayı yaşadığı görülmüştür. Diğer taraftan her 8 Arap öğrenciden 1'inin, benzer bir deneyim yaşadığı saptanmıştır.
- ▶ Sonuçlara göre Suriyeli ve Arap öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları dışlanma olaylarının hepsinin zorbalık niteliği taşıdığını söylemek yanlıştır. Olayın özü, genel bir sosyal dışlama olarak nitelendirilebilir ancak bu hususla ilgili bazı öğrenci grupları zorbalık yapıp aynı öğrenciyi tekrar tekrar hedef almıştır.
- ▶ Öğrencilerin %68'i, Suriyeli oldukları için en az 2 kere sözlü saldırıya maruz kaldıklarını, Türkiyeden ayrılmalılarının istendiğini; bu öğrencilerin %24'ünün bu tür rahatsız edici olaylara şiddetli bir şekilde maruz kaldıkları görülmüştür. Bu bağlamda Arap öğrencilerin de aynı olaylarla karşı karşıya kaldıkları saptanmıştır. Bunun sebebi, Türkiyeli öğrencilerin, Arapça konuşan herkesin Suriyeli olduğunu sanmaları olabilir.
- ▶ Öğrencilerin %68'i en az bir kere, %34'ü ise en az 3 kere kasıtsız şiddete (şiddet içeren oyunlar) maruz kaldıkları; bunların %6'sının hastanede tedavi görme ihtiyaçları olduğu görülmüştür.

- ▶ Öğrencilerin %51'inin, Suriyeli oldukları için kasıtlı şiddete en az bir kere, bu oranın %14'ünün de en az 6 kere maruz kaldıkları görülmüştür. Bu da Suriyeli ailelerin çocuklarının şiddete maruz kaldıklarını gösteriyor ve bu sorunla alakalı olarak okul yönetimi ve öğretmenler ilgi göstermedikleri için o ailelerde bir psikolojik tıkanıklığın oluşmasına yol açılmıştır. Bu, tüm okulları etkileyen genel bir sorun olarak değil, Suriyelilerin varlığının hedef alındığı şeklinde yorumlandı.
- ▶ Bazı okullar, Suriyeli öğrencilerin maruz kaldıkları sözlü zorbalık sorununu çözebilecek yöntemlere sahip olmadıkları için zorbalık olgusu yaygınlaşmıştır.
- ▶ Ebeveynlerin %46'sı, kendi çocuklarının en az bir kere ısrarlı bir şekilde okula gitmek istemediklerini belirtmiş; öğrencilerin %2'sinin okula alışamadıkları ya da bazı şiddetli olaylar yüzünden psikolojik olarak etkilendikleri için eğitimden tamamen koptukları saptanmıştır.

d) Öğrencilerin Entegrasyon Sürecinde Başarısını Etkileyen Faktörler

- ▶ Öğrencilerin %37'si, Türk okullara entegre olma konusunda başarı gösterirken öğrencilerin %14'ü bazı sorunlara sahip olup entegrasyon deneyimleri hâlâ başarıya kavuşmamıştır. Öğrencilerin %49'u kişisel, dille alakalı ve sosyal sorunlara sahip oldukları için entegre olamamışlar.
- ▶ Öğrencilerin Türkiyeli ve Suriyeli çevresi olan açık ailelerde yetişmesi, anlayış gösteren, destek veren ve ilgi duyan bir öğretmenin varlığı, olumsuz algılardan etkilenmemiş öğrenciler -özellikle öğrencilerin Türk okuluna girdiği ilk yılda- olmaları gibi faktörler öğrencilerin entegre olmalarında rol oynamaktadır.
- ▶ Öğrencilerin sosyal becerilere sahip olması, aynı zamanda zorluk ve rahatsız edici olayları aşmaya yardımcı olacak psikolojik esnekliğe sahip olması, olumsuz genelleme ve algılara sahip olmaması entegre olmalarında içsel faktörler olarak önemli bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak öğrencilerin yeni bir okul ortamının, yeni dilsel ve kültürel ortamın bir parçası olmaya hazır olmaları da önemli bir içsel faktör olarak değerlendirilmektedir.
- ▶ İlkokul öğrencilerinin ve ilkokuldan itibaren Türk okullarında eğitim gören öğrencilerin entegrasyon sürecinde daha başarılı oldukları, bu öğrencilerin Türk toplumuyla ilgili daha olumlu bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Ortaokul öğrencilerinin -özellikle ortaokulun son sınıflarında olan öğrenciler- ise entegrasyon sürecinde başarısız kalma ihtimalinin yüksek olduğu, bu başarısızlığından dolayı da öğrencilerin Türk Toplumuyla ilgili olumsuz bir algıya sahip oldukları görülmüştür.
- ▶ Öğrencinin okulda başarılı olma becerisi, Türk arkadaşların ilgisini çekmede, öğretmenin ve idarenin takdir ve saygısını kazanmada büyük bir etkiye sahiptir.
- ▶ Öğrencinin sosyal olarak kapalı ailelerde yetişmesi, ailenin ne Suriyeli ne de Türkiyeli çevreleriyle sosyal aktivitelerde bulunması, entegre olamayan öğrencilerin ailelerinde sıkça görülen bir durumdur. Türk toplumuyla iletişimi olmayan ya da Türk toplumuyla ilgili olumsuz algılara sahip olan ailelerin çocuklarının, entegre olma konusunda daha başarısız oldukları görülmüştür.

- ▶ Öğrencilerin zorbalığa -özellikle fiziksel zorbalığa- maruz kalmalarının, entegrasyon süreci üzerinde oldukça olumsuz bir etki yarattığı görülmüştür. Entegre olma konusunda başarısız kalmış öğrencilerin %55'inin şiddetli bir zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır.
- ▶ Öğrencinin Türk okullarda eğitim görmeye başladığı ilk yılda oluşan olumlu ya da olumsuz algıların, eğitim hayatının farklı seviyelerinde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
- ▶ Entegrasyon hususunda başarısız deneyimlere sahip olan öğrencilerin sosyal olarak açık olan, Suriyeli çevresiyle iyi sosyal ilişkiler geliştirmiş ailelerde yetiştiği görülmüş- tür ancak bu ailelerin Türk toplumuyla sosyal ilişkiler geliştirmedeği saptanmıştır.

Tüm bu bilgilerden entegrasyon sürecinin karmaşık bir süreç olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Birçok taraf, dahili ve harici etkenler tarafından etkilenmektedir. En öncelikli olanlar şunlardır: entegrasyon kararının zamanlaması, uygulama sürecindeki sosyal ve siyasal şartlar, uzun vadede etkili olan şartlar, öğrenciye ve ailesine göre değişen öznel etkenler, ülkelerinde ve şimdi de iltica ettikleri ülkede yaşadıkları tecrübeler, önyargılardan etkilenme oranları, psikolojik ve sosyal dirençleri ve yeni bir topluma entegre olma ve başarıya ulaşma istekleri.

Buna ek olarak yabancı kültürlerden öğrencilerle ilgilenmekte yeterli tecrübeye sahip öğretmen ve idarecilerin de önemi ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca öğretmenlerin, öğrencilerin arasındaki psikoloji, sosyallik ve değerler düzeyindeki problemlerin çözümü adına net bir mekanizmaya sahip olmaları ve eğitimsel bir misyon olarak sosyal değerleri aşılama üzere sosyal aktiviteleri teşvik etmeleri de ayrı bir önem taşımaktadır.

Çalışma süresince öğrencilerin Türk okullarında geçirdikleri ilk yılın önemi bariz bir şekilde görülmüştür. Çünkü bu süre entegrasyonun ileri safhalarında başarıya veya başarısızlığa uğramasını doğrudan etkilemektedir. Dışa açık aile ortamından gelen öğrencilerin entegrasyon sürecinde destekleyici öğretmen ve kendilerine önyargı ile yaklaşmayan arkadaşlar gibi olumlu etkenler görülmüştür. Bu öğrencilerin dil bariyerini aşmaları daha kolay olmuş, okul çevresine entegre olmaları daha hızlı gerçekleşmiştir. Hatta birçoğunun derslerdeki başarıları artmış ve sınıflarında da bu başarılarını göstermişlerdir.

Yukarıdaki "Suriyeli Öğrencilerin Okul Çevrelerindeki Türklerle Sosyal Entegrasyonu" adlı çalışmadan çözümler çıkarmak adına bazı tavsiyeler müteakiben sunulmuştur:

2. TAVSİYELER

Karar Alıcılar ve Okul İdarecilerine Yönelik Tavsiyeler

1. Suriyeli öğrencileri Türk akranlarından ayırıp Türkçe öğrenme odaklı sınıf ortamı oluşturma, akşam saatleri ve tatil günlerinde dil becerilerini geliştirme adına dersler verme ve yaz tatili sürecine odaklanma.
2. Türkçe eğitimi müfredatında, Suriyeli öğrenciler için küçük düzenleyici ekler yapma ve öğrencinin okul terminolojisini öğrenebilmesine yönelik değişiklikler yapma.

3. Entegrasyon sınıflarında Türkçe haricindeki matematik, fen ve sosyal gibi derslere de odaklanma. Bu dersleri ortaokul ve lise gibi düzeylerde Türkçe konuşarak verme.
4. Entegrasyon sınıfında eğitim vermeden önce öğretmenlere, yabancılara Türkçe öğretme eğitimi verilmesi; Suriyeli öğretmenlerin sınıfı kontrol altına almak ve program süresince gelişimlerini takip etmek için Türk öğretmene eşlik etmesi.
5. Entegrasyon sınıflarındaki öğrencilerin Türk ve Suriyeli uzmanlar tarafından psikolojik açıdan desteklenmesi; bu öğrencilerin, Türk akranları ile kaynaşabilmesi için, özellikler spor ve sanat alanlarında, iki taraftan da takımlarda dağınık bir şekilde öğrencinin olduğu, yüksek Türkçe bilgisi gerektirmeyen ortak faaliyetlerde bulunmaları.
6. Okulu bırakmış öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmesi için çeşitli kurslar sunan açık öğretim sistemi kurma.
7. Özellikle Arapça, Kur'an-ı Kerim ve İngilizcenin resmi eğitiminde Suriyeli öğretmenlerden faydalanma; Suriyeli öğretmeni Türk öğretmenle eşit tutma. Bu çözüm Suriyeli öğretmenlerin okullarda prestijli bir yerde olması hasebiyle Suriyeli öğrencilerin zihninde, Türkiye'deki Suriyelilerin durumu hakkındaki imajı düzelterektir. Etkin bir Suriyeli öğretmenin varlığı ayrıca öğrenciyi belli açılardan güvende hissettirecektir.
8. Suriyeli öğrencileri, öğretilen derslerle ilgili LGS/YKS benzeri periyodik sınavlara tabii tutmak. Bu sınavların amacı öğrencinin zayıf olduğu dersleri ve öğrenmekte zorlandığı konuları tespit etmek, bunun üzerine mezkûr zayıflıklarda kendilerine yardım edebilecek Suriyeli kişilere kendilerini yönlendirip çeşitli materyallerle başarılarını artırmak. Akademik sürecin kendine güveni artırması hasebiyle öğrencilerin, öğretmenleri ile etkileşimini kolaylaştırıp akranları ile sosyal ilişkiler kurmasına yardımcı olma.

a) İdari Tavsiyeler

Okullarda sosyal uyumun güçlenmesi adına tavsiyeler

1. Farklılıklara yaklaşım ve entegrasyonu geliştirme açısından farklı milletlerden öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen eğitim projeleri, spor ve sanat aktivitelerine odaklanma.
2. Türk öğrencileri Suriyeli akranlarına yardımcı olmaya yönlendirme, Türk öğrencileri Suriyeli öğrencilerle belli gruplara ayırma, Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere teneffüslerde dil becerileri kazanmada yardımcı olmalarını sağlama, bu süreçlerin değerlendirilmesi ve aktivite kısmında gerekli dönütlerin yapılması.
3. Türk izciliğinin bu konudaki başarısı, aktivitelerinin doğru değer ve bilgileri öğretebilmesi açısından izciliği müfredat dahilinde opsiyonel bir ders olarak sunma, izcilik hakkında eğitim verme, okullarda izcilik faaliyetinde bulunma ve eğitimini verme.
4. Ailelerin tümüne yönelik yarışmalar ve okul aktiviteleri düzenlemek; okul gezileri, mutfak faaliyetleri gibi farklı milletlerden velilerin öğrenmesi gereken konularda aktiviteler düzenleme, Türk ve Suriyeli aileler arasında kardeşçe yürütülen müsabakalar düzenleme.
5. Türkiye'deki okullarla Suriye'deki okulları iletişime geçirip Türk öğrencilerin Suriye'deki okulların kötü şartları hakkında bilgiler edinmesini sağlama.

6. Suriyeli öğretmenleri psikolojik destek verme üzerine eğitime, Türk öğretmenlerle birlikte çocukların problemlerini çözmede aktif hale getirme.
7. Zaten birçoğu vatandaşlık almış olan Suriyeli öğretmenlerin sendikaya katılmasını sağlama; sendikanın bu öğretmenlerin problemleriyle ilgilenip çözüm bulmalarını sağlama.

b) İletişimi İyileştirmeye İlgili Tavsiyeler

Öğretmenler ve veliler için tavsiyeler

1. Türkçesi iyi olan Suriyeli bir veliyi özellikle yüksek sayıda Suriyeli öğrenci bulunan sınıfların Suriyeli velileri için temsilci olarak seçme ve bu temsilcinin sınıfın durumu hakkında öğretmenle iletişimde kalmasını sağlama.
2. Suriyeli öğrencilerle tercüman eşliğinde periyodik gerçekleştirilecek toplantılar düzenleme, aile ve idare arasındaki iletişimi güçlendirip sorunları anlama ve tavsiyelerde bulunma.
3. Açık iletişim günü düzenleme, bu günde velileri okulda çocukları için düzenlenen aktiviteler hakkında bilgilendirme, Suriyeli ve Türk ailelerin birlikte aktiviteler düzenlemesi; okulun ve ailenin öğrenciyle birlikte yeni tecrübeler kazanması, okul ve ailenin bu program sonucunda ilişkilerini güçlendirmesi.
4. Türk-Suriyeli fark etmeksizin okulla iletişimi pozitif ve devamlı olan özenli velilerin düzenlenecek bir kutlamada onurlandırılması.

c) Psikoloji ve Davranışlarla İlgili Tavsiyeler

Suriyeli ve Türk sivil toplum kuruluşları için tavsiyeler

1. Sosyal zorbalığın sebep olduğu problemleri çözmek adına uzmanların katılımıyla psikolojik bir program düzenlemek, zorba gruba yanlışlarından dönmeleri için ve maruz kalanlara destek olmak için davranış tedavisi ve sosyal servis programları uygulamak. Bu durumun amacı çocuktan intikam almak değil, aksine çocuğu zorbalığa iten sebeple mücadele edip iyi bir bireye çevirmektir.
2. Zorbalığın öğrencilerde bıraktığı etkiler, okul çevresinin herkes için güvenli bir ortam olması gerektiği ve zorbalığı engelleme ile ilgili film, çizgi film veya çeşitli animasyonlar hazırlama.
3. Psikolojik destek sunmak adına velilerin bazı soruları cevaplayarak çocuklarının davranışlarını anlamak ve düzeltmek için uzmanlardan bilgi alabileceği Türkçe ve Arapça elektronik bir platform kurma.
4. Tüm öğrenciler tarafından en ilgili ve açıklama yapmakta en başarılı öğretmenin oyla seçilmesi ve her yıl düzenlenecek bir programda onurlandırılması.
5. Türk ve Suriyeli öğretmenleri bir araya getirecek grup aktivitelerinin yapılması: gezi, kutlama ve sosyal aktiviteler gibi.
6. Suriyeli ve Türk öğretmenlere yönelik; karşılaştıkları sorunları açıklayabilecekleri, psikolojik destek ve rehberlik hizmeti alabilecekleri sosyal bir platform kurulması.

d) Velilere Tavsiyeler

1. Tüm Suriyeli velilerin, çocuklarının entegrasyon sürecindeki başarılarının kendilerinde başladığını anlaması büyük bir önem arz etmektedir. Velilerin ev sahibi topluma entegre olmanın önemi ile ilgili farkındalıkları, bu fikri kabullenişleri, dilini öğrenmeleri ve sosyal ilişkiler kurmaları çocuklarının entegrasyonu için en önemli etkenlerdir.
2. Veliler idareci ve öğretmenlerin dediklerini dinlemeli, çocuklarının önünde genellemelerde bulunmamalıdır. Bu etkinlikleri fırsat bilip tüm toplumların olumlu özellikleri olduğunu vurgulamalı ve belli kişilerin yaptığı hatayı tüm topluma mâl ederek genelleme yapmamalıdır.
3. Velilerin, öğretmenin direktiflerine ve taleplerine uymaları gerektiğini çocuklarına anlatmalarını ve çocuklarının gelişimini takip etmeleri için okula periyodik ziyaretlerde bulunmalarını sağlamak. Bu ziyaretlerin tek nedeninin çocuklarının akranlarıyla yaşadıkları sorunlardan dolayı gerçekleşen tek seferlik ziyaretlere dönüşmemesini sağlamak.
4. Suriyeli veliler Türkçeleri zayıf bile olsa tüm veli toplantılarına katılmalıdırlar. Çünkü çocuklarının eğitimini çevirmen yardımıyla veya yarımsız takip etmeleri Türk öğrencilerin velilerinin zihninde olumlu bir imaj bırakacaktır.
5. Suriyeli ve Arap veliler için ortak girişimlerde bulunulmalı, buldukları sınıflarda öğretmenlerin yardımlarıyla kültürlerini temsil edebildiklerinden emin olunmalıdır.
6. Öğrencinin asıl kimliğini korumak adına şahsi ve kooperatif girişimlerde bulunulmalı, Arapça bilgisi canlı tutulmalı, vatanlarının tarihi ve coğrafyası kendisine anlatılmalıdır.

3. SON SÖZ

Bu çalışma entegrasyon kararının uygulanmasının üzerinden dört yıl geçmesiyle yapılmış ve Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında geçirdikleri tecrübeler hakkında açıklayıcı ve analitik bir düşünce sunmayı amaçlamıştır. Çalışmada öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları engeller, boşluklar ve aciliyet gerektiren durumlar açıklanarak sürecin öğrenci ve ailesi açısından başarıyla sonuçlanması adına bazı uyarılarda bulunulmuştur.

Araştırma ekibimiz tüm mülteci öğrencilerin eğitimsel ve sosyal durumlarını geliştirmek için çalışmamıza katkıda bulunan, çaba, ilgi ve tecrübelerini paylaşan tüm veli ve öğrencilere teşekkürlerini sunmaktadır.

Araştırma ekibimiz ayrıca tecrübelerini bizimle paylaşan, sürecin kalitesini artıracak ve olumlu etkisini yükseltecek tavsiyelerde bulunan tüm Suriyeli ve Türk öğretmenlere de şükranlarını sunmaktadır.

Araştırma ekibimiz bu çalışmanın gerçekleşmesinde kullanılan yöntem için ve hakemlik sağladıkları için tüm akademisyen ve uzmanlara da ayrıca teşekkürlerini sunmaktadır.

Araştırma ekibimiz son olarak onlarca saat ayırıp bu çalışmayı gözden geçiren, grafik ve istatistiklerini kontrol eden ve fikirler sunan tüm destekçilerine teşekkür eder.

Bu çalışma entegrasyon kararının uygulanmasının üzerinden dört yıl geçmesiyle yapılmış ve Suriyeli öğrencilerin Türk okullarında geçirdikleri tecrübeler hakkında açıklayıcı ve analitik bir düşünce sunmayı amaçlamıştır. Çalışmada öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları engeller, boşluklar ve aciliyet gerektiren durumlar açıklanarak sürecin öğrenci ve ailesi açısından başarıyla sonuçlanması adına bazı uyarılarda bulunulmuştur.

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

**yeryüzü
cocukları**
CHILDREN OF EARTH

